

Kungsängsverket:

Ett reningsverk omvandlas till park

Karin Manberger
Examensarbete vid institutionen för stad och land

Examensarbete för yrkesexamen på landskapsarkitektprogrammet 2009

EX0435 Självständigt arbete i landskapsarkitektur E, 30 hp

© Karin Manberger e-post: k.manberger@gmail.com

Kungsängsverket: Ett reningsverk omvandlas till park

Kungsängsverket: A treatment plant transformed into a park

Handledare: Elin Tidbeck, institutionen för stad och land, SLU

Examinator: Anna Tandre, institutionen för stad och land, SLU

Biträdande examinator: Pär Söderblom, hedersdoktor, SLU

Framsida: Perspektiv över vattenträdgård i en av de forna reningsbassängerna.

Om inte annat anges har samtliga bilder och foton producerats av författaren.

Online publication of this work: <http://epsilon.slu.se>

Förord

Denna rapport är resultatet av mitt examensarbete på institutionen för stad och land, Sveriges lantbruksuniversitet, Ultuna, Uppsala. Examensarbetet omfattar 30 hp på E-nivå i ämnet landskapsarkitektur och har genomförts under 20 heltidsveckor våren 2009.

Jag vill först och främst tacka min handledare Elin Tidbeck för all tid, tankvärda synpunkter och uppmuntran. Vidare vill jag rikta ett stort tack till Aros Arkitekter i Uppsala som gav mig en plats att skriva mitt examensarbete på. Tack Magnus Elfwendahl, stadsantikvarie på kulturkontoret, Uppsala kommun för tipset om Kungsängen samt för deltagande i designutvärdering. Tack till övriga som deltog i designutvärderingarna: Karin Åkerblom, Björn Ringström, Marianne Wahlström och Petra Halvarsson. Tack till mina examinatorer Anna Tandré och Pär Söderblom. Slutligen vill jag tacka personalen på Uppsala Vatten som svarat på frågor om reningsverk och vatten och som gav mig en guidning på Kungsängsverket.

Sammanfattning

Idag finns ett fåtal av de industrier som en gång dominerade våra städer kvar. Stadsnära industrimiljöer ersätts av bostäder i exklusiva vattennära lägen. I mitt examensarbete vill jag undersöka hur en plats kan omformas från industrimiljö till park. Med ett positivt förhållningssätt för den här typen av miljö vill jag framhäva den befintliga strukturens potential. Vid en omgestaltning ska jag förmedla vad platsen har använts till tidigare.

I södra kanten av Uppsala tätort i stadsdelen Kungsängen ligger reningsverket Kungsängsverket. Kungsängen är ett verksamhetsområde med industrier och kontor men på senare tid har man börjat omvandla stadsdelen genom att bygga bostäder i detta centrum- och vattennära läge. Kungsängen är Uppsalas första planerade industriområde med anor från slutet på 1800-talet och flera industribyggnader är en del av Uppsala stads silhuett när man färdas in mot staden.

Reningsverket är idag den största sammanhängande industristrukturen i Kungsängen. Den har byggts ut i etapper sedan 1940-talet. Denna plats fungerar väl för tillämpning av ett förslag för en industripark då den är stadsnära och sammanhängande. Dessutom ligger reningsverket i Uppsalas första planerade industriområde som står inför en omfattande omvandling. En industripark är ett sätt att levandegöra Kungsängens historia.

Med mitt parkförslag vill jag skapa en för Uppsala unik park som kompletterar det mer klassiska parkutbud som finns idag på västra sidan om Fyrisån. I mitt förslag vill jag framhäva den industrihistoriska betydelse som Kungsängen i allmänhet och Kungsängsverket i synnerhet haft för Uppsala. Parken ska vara en plats där teknik, industrihistoria och estetik förenas. Parken ska också erbjuda aktiviteter som hittills saknas på andra offentliga platser i Uppsala, exempelvis multisportanläggningar.

Examensarbetet består av tre huvuddelar:

Den första delen, *industrimiljöer i förändring*, baseras på skrivet material om befintliga omformningar av industrimarker. Tre exempel på omvandlingar från industri till park tas upp och diskuteras.

I del två, *kungsängen och reningsverket*, ges en bakgrund till stadsdelen Kungsängen. Detta för att ge en bakgrund till den plats i Kungsängen som jag sedan gör ett gestaltningsförslag för. Det program som Uppsala kommun nyligen utarbetat för Kungsängen tas upp kopplat till idén för examensarbetet. Uppsalas industrihistoria tas upp med betoning på Kungsängen och reningsverket.

Metoder i denna del är litteraturstudier samt platsbesök där jag även blev guidad i Kungsängsverket.

Del tre, *gestaltning*, består av en tillämpning i form av en omformning av industrimark till park. Denna del utgörs av ett gestaltningsförslag för en industripark i Kungsängsverkets anläggning i Uppsala. Metoder som används är platsbesök med inventering och analys av platsen samt ett framskissat gestaltningsförslag för den nya parken. Som en del av gestaltningsprocessen genomförs inledningsvis två designutvärderingar med inbjudna deltagare.

Abstract

Today, there are few industries left in our cities. Industrial areas that are located in urban settings close to water or city centers are often replaced by housing. In my thesis I want to explore how such industrial site located in an urban setting can be transformed into an industrial park where the industrial structures are saved. By approaching this type of environment in a positive manner, I wish to highlight the potential aesthetic and functional value in the existing industrial structure. Through the transformation and design of an existing industrial site I will convey the previous use and history of the place.

The wastewater treatment plant, Kungsängsverket, is located in the district of Kungsängen in the southern part of Uppsala. Kungsängen is an area that consists of industries and offices, however in the last couple of years it has begun transforming with the establishment of new housing close to the city centre and Fyrisån. Kungsängen is the first planned industrial area in Uppsala, since the late 19th century. When approaching Uppsala from the south several of Kungsängens industrial buildings are made visible as a part of the city silhouette.

The wastewater treatment plant is the largest continuous industrial structure in the district of Kungsängen. It has gradually expanded since its establishment in the 1940s. This area works well for the application of an industrial park this due to the fact that the layout of the plant and its structures create a continuous area close to the city centre. The treatment plant is located in the first industrial area that was planned in Uppsala which now faces a major transformation. The history of Kungsängen can be conveyed by accentuating the industrial structures in a public park.

In my design proposal for the park it is my goal to create a unique park in Uppsala, a park that complements the traditional parks situated on the west side of Fyrisån by its park uses and design expressions. I want to emphasize the meaning of industrial history in Kungsängen in general and in Kungsängsverket in particular and how it has affected the development of the city of Uppsala. The park will become a place where technology, industrial history and aesthetics unite. The park will also offer activities that currently are missing in other public places in Uppsala.

The thesis consists of three main parts:

The first part, *industrial environments in change* is based on written material on existing transformations of industrial land. Three examples of transformations from industrial sites to industrial parks are further compared and discussed.

Part two, *kungsängen and the treatment plant*, provide a background to the district of Kungsängen. This acts as a background to the area in Kungsängen which I make a design proposal for in part three. The municipality of Uppsala has recently developed a program for Kungsängen and it is put in relation to the idea for my thesis. A briefing of the industrial history of Uppsala with emphasis on Kungsängen and the treatment plant gives a historical background to the site. Methods used in this section are literature studies and site visits with a tour of Kungsängsverket treatment plant.

Part three, *design*, consists of the design proposal that transforms the treatment plant in Kungsängen to a public park. Methods used here are site visits, inventory and analysis of the site followed by sketching and design reviews throughout the design process.

Innehållsförteckning

Inledning.....	7	Landschaftspark Dusiburg Nord, Tyskland.....	16	Kungsängsverket - en ny stadsdelspark.....	41
Bakgrund.....	8	Zhongshan Shipyard Park, Kina.....	20	Nya gränser och landskaps- karaktärer applicerat på platsen.....	42
Problemformulering.....	8	Jämförande analys.....	22	Övergripande programskiss.....	43
Syfte.....	8	Kungsängen och reningsverket.....	23	Parkens grundkomponenter.....	44
Metod/genomförande.....	8	Idén om att skapa en industri- park i Kungsängen.....	24	Parkens specifika komponenter....	48
Avgränsning.....	8	Uppsalas industrihistoria.....	27	Material och inspiration.....	50
Målgrupp.....	8	Kungsängsverkets historia.....	28	Illustrationsplan.....	52
Begreppsdefinition.....	8	Reningsverkens utbyggnad och steg.....	29	Detaljer.....	54
Industrimiljöer i förändring.....	9	Gestaltning.....	31	Reflektion.....	63
Förändrad syn på industrimiljöer.....	10	Koppling till omgivningen.....	32	Källförteckning.....	65
Industrilandskapet i Norrköping.....	10	Landskapskaraktärer.....	33		
Koppardalen i Avesta.....	11	Kungsängsverkets strukturer.....	34		
Kvarntorpshögen i Kumla kommun.....	12	Möjligheter och problem.....	38		
Exempel på industriparker.....	13	Vad gör en park bra?.....	40		
Gas Works Park, USA.....	14				

inledning

Bakgrund

Idag finns ett fåtal kvar av alla de industrier som en gång fanns i våra städer. Stadsnära industrimiljöer ersätts av bostäder i exklusiva lägen. Ekonomin får styra och industriella miljöer som har givit förutsättning för våra moderna städers framväxt förvanskas och rivs.

I mitt examensarbete undersöker jag hur man, istället för att riva, kan omforma en plats från industrimiljö till park. Jag vill ta reda på hur man kan förhålla sig på ett positivt sätt till den här typen av miljö genom att se den befintliga strukturen som en potential och att i en omgestaltung försöka förmedla vad platsen använts till tidigare.

I examensarbetet gör jag ett förslag för hur reningsverket i området Kungsängen i Uppsala kan omformas till park. Uppsala kommun har nyligen tagit fram ett program för Kungsängen, *Kungsängen, Uppsala Kommuns Översiktsplanearbete*, (Ringström, 2008). I programmet beskriver man hur området kan utvecklas med bostäder och handel. Idéerna för programmet, som bland annat innefattar byggandet av 4000 lägenheter i Kungsängen, sträcker sig 30 år fram i tiden. Idag finns en begränsning för hur området kan utvecklas på grund av luktproblematik från reningsverket. Reningsverket är också i princip utbyggt till maximal kapacitet. Som ett tillägg utgår jag därför från ett scenario där den här typen av verksamhet har flyttats. Huvudidén grundar sig dock inte på en stadsutvecklingsidé för Kungsängen utan detta utgör mer en bakgrund till området och till min idé för reningsverket.

Problemformulering

Många frågor dyker upp när man jobbar med att omvandla ett område från industri till park. Några av mina huvudfrågor är:

Hur kan platsen kring en tidigare industri omformas till en spännande offentlig park?

Hur gör man för att förstärka en plats sammanhang i staden som gränsen mellan stad och land?

Hur kan en industris historia förmedlas i omgestaltningen till park?

Syfte

Huvudsyftet för mitt examensarbete är att omgestalta en plats med industriell struktur till en offentlig plats. Gestaltungsförslaget för Kungsängsverket syftar till att visa hur en industrimiljö kan omformas till park. Tanken är att nya aktiviteter ska tillföras samtidigt som platsens tidigare användning förmedlas och används som inspiration. Förhoppningen är också att mitt examensarbete ska

väcka diskussion kring det program som Uppsala kommun har utarbetat för Kungsängen. Mitt förslag för parken kan visa på alternativa möjligheter till uterummens utformning i området och visa på en potential för de industriella strukturer som ännu finns kvar i Kungsängen. Mer övergripande handlar examensarbetet om att visa vilken potential Sveriges forna industrianläggningar har vid framtida omstruktureringar.

Metod/genomförande

Examensarbetet består av tre huvuddelar. Den första delen, *industrimiljöer i förändring*, baseras på skrivet material om befintliga omformningar av industrimarker. Exempel från Sverige och utomlands tas upp. En kortare jämförelse och analys görs av utvalda platser där industrianläggningar har omvandlats till parkmiljöer. Negativa och positiva aspekter vid omvandlingen diskuteras.

I del två, *kungsängen och reningsverket*, ges en bakgrund till området Kungsängen och reningsverket. Del två är tänkt att fungera som en övergång mellan del ett och del tre. Metoder i denna del är litteraturstudier och platsbesök där jag även blev guidad i Kungsängsverket.

Del tre, *gestaltning*, utgörs av ett gestaltungsförslag för en industripark i Kungsängsverkets anläggning i Uppsala. Metoder som används här är platsbesök med inventering och analys av platsen samt produktion av bildmaterial för att redovisa min gestaltungsidé. En stor del av gestaltungsprocessen utgörs av skissarbete. Två uppföljningar med diskussion av skisser och idéer görs i designutvärderingar med inbjudna deltagare. Deltagarna har olika yrkesinriktningar för att bidra till en intressant och varierande diskussion. Designutvärderingarna genomfördes i februari och mars 2009. Synpunkterna har jag tagit till mig under det skissarbetet fram till det färdiga gestaltungsförslaget i form illustrationsplan med tillhörande detaljritningar.

Avgränsning

Del ett: Behandlar tidigare omformning av industrimiljöer där svenska exempel, *Norrköpings industrilandskap*, *Koppardalen i Avesta*, samt *Kvarntorpsbögen i Kumla* tas upp. Vidare beskrivs tre exempel där industrianläggningar har omvandlats till parker. Dessa exempel är Seattle Gas Works Park i USA, Landschaftspark Duisburg Nord i Tyskland och Zhongshan Shipyard Park i Kina. En analys och diskussion kring parkerna görs. Analyserna av dessa parker syftar till att fungera som råd och inspiration inför arbetet med tillämpning i del tre.

Del två: Tar upp bakgrunden till idén med att skapa en park i Kungsängen. Den senare tidens omvandling med koppling till programmet för Kungsängen tas inledningsvis upp. En industrihistorisk tillbakablick ger en inblick i Uppsalas industriella framväxt. Kungsängen och reningsverkets historia och funktion idag beskrivs.

Del tre: Utgörs av ett gestaltungsförslag för reningsverket i Kungsängen. Som inledning till gestaltungsförslaget redovisas en inventering och analys för området. En övergripande gestaltning för platsen görs där kopplingarna inom parken med entréer, rörelser m.m redovisas. Materialval och växtval redovisas mer detaljerat för att förtydliga gestaltungsiden. Lämpligt bildmaterial tas fram för att på ett tydligt sätt förklara och förtydliga mitt gestaltungsförslag.

Frågor kring sanering av förorenad mark kommer inte att tas upp då det inte finns tid för det inom ramen för detta examensarbete. Huvudfokus kommer att ligga på gestaltningen i del tre.

Målgrupp

Examensarbetet kommer att visa exempel på möjligheter för att omvandla industrimark till offentlig park när staden växer. Dessa frågor är troligtvis framför allt intressanta för studerande och yrkesverksamma arkitekter/planerare/landskapsarkitekter samt yrkesverksamma inom kulturmiljövården. Examensarbetet vänder sig också till en intresserad allmänhet.

Begreppsdefinition

I mitt examensarbete återkommer jag till vissa begrepp. Jag vill här förtydliga vad jag menar med dessa begrepp.

Stadsdelspark: ”...en park som är minst 3 ha och ligger inom 500 meter från bostaden.”

”...ska locka till utevistelse för motion, avkoppling, naturupplevelser, lek eller andra aktiviteter.” (http://www.lund.se/templates/Page____4297.aspx).

Struktur: Ett sammanhängande system som består av likartade komponenter. Exempelvis industristruktur, grönstruktur osv. (egen definition)

Programmerade platser/aktiviteter: Platser och aktiviteter med en tydlig styrning och inriktning. (egen definition)

industrimiljöer i förändring

Förändrad syn på industrimiljöer

Man kan ha skilda synsätt och associationer till industriella miljöer. Många kanske förknippar en industrimiljö med något som bullrar, luktar illa och som en plats man kan uppleva som otrygg med höga staket och bråte. Oavsett om vi gillar eller ogillar de industriella miljöerna så kan vi i alla fall vara säkra på att de industriella verksamheterna på många sätt påverkar och har påverkat hur våra samhällen ser ut idag. Industrierna är det som har format våra samhällen och förr var det en viktig arbetsplats och ofta det människornas liv kretsade kring. I mindre tätorter har industrier ofta byggt upp hela samhället och när verksamheten sedan läggs ned följer samhället med i fallet. Det är då inte ovanligt att det kulturhistoriska värdet används som medel för bevarande och eventuell fortsatt användning om än i ny tappning (Nyström, 2001).

Det sätt vi ser på våra industrihistoriska miljöer har förändrats de senaste tio åren. 2006 hölls en stor konferens i Avesta med seminarier om just kulturmiljön i de industriella landskapen (Geijerstam, 2007). Man kan också märka av ett större intresse även för den högindustriella* epoken i Sverige. Axel Unnerbäck beskriver i sin skrift *Kulturhistorisk värdering av bebyggelse* hur man kan jobba med värdering av industrimiljöer (<http://www.dialog.raa.se>). Trots att vi i Sverige kanske är mer blygsamma än i exempelvis USA och Tyskland där mer spektakulära omvandlingsprojekt redan tagit form så finns det goda exempel på hur man vågar ta sig an den här typen av miljöer med nya ögon. Lokalt har man med de medel som finns till buds börjat jobba mer aktivt med att bevara och utveckla industrihistoriska platser också i Sverige och intresset ökar.

Jag tänker nu kort belysa tre exempel på hur man i Sverige har jobbat med omvandling och utveckling av industrihistoriska miljöer. I samtliga exempel har man lyckats bevara mycket av platsens tidigare karaktär samtidigt som man tillfört något nytt och väckt ett intresse hos allmänheten. De exempel jag nämner är *Industrilandskapet i Norrköping*, *Koppardalen i Avesta* och *Kvarntorpsbögen i Kumla*.

Industrilandskapet i Norrköping

I Norrköping var textilindustrin en viktig del av näringen redan under 1600-talet. I och med den industriella explosionen under 1800-talet fick textilverksamheten ett allt starkare fäste centralt i staden. Textilnäring bedrevs i stor omfattning under hela 1800-talet och en bit in på mitten av 1900-talet. Efter andra världskrisen började dock import av billigare textil konkurrera med den lokala produktionen. Textilindustrierna började successivt läggas ned på 60-talet. (Ahlzén, 1996)

En del av Norrköpings industribyggnader revs till fördel för nya bostäder. Frågan om att använda sig av industribyggnaderna för nya ändamål väcktes dock tidigt. Idag är de flesta byggnaderna bevarade och upprustade och Industrilandskapet har blivit namnet för denna plats. (Nyström, 2001) Man har hittat nya funktioner för många av byggnaderna, bland annat universitetsverksamhet, Friskis och svettis, kontor, restauranger, konserthall m.m.

Jag har själv besökt Norrköpings industrilandskap och jag upplever att det som en central del av Norrköping vid Motala ström blir ett slags ”stad i staden” där det mer moderniserade centrum med kommersiell verksamhet står i kontrast till detta säregna industrilandskap. Man har främst jobbat med byggnaderna och hittat nya användningsområden för dessa. Det finns dock exempel på hur man även i den yttre miljön inspirerats av de befintliga strukturerna.

Ett exempel är en kulvert som finns i anslutning till fabrikslokalerna. Här har man som en del av gångstråket längs vattnet använt sig av en kulvert som sedan länge varit ur bruk. Man skar ur delar av kulverten, satte in belysning och enkla sittmoduler och en spännande platsbildning skapades som inramning till gångstråket.

Norrköping är ett unikt exempel på hur man kan se industrimiljöerna som en resurs istället för något fult som ska saneras bort. Kanske hann konsekvenserna av tidigare rivningar i fatt när Norrköping stod inför ett beslut att riva eller bevara? Norrköping har en lång tradition av att vara en arbetarstad, något som kanske gav motstånd till att riva bort stadens industrihistoria.

En kulvert har gjorts om till en platsbildning i Industrilandskapet i Norrköping. Fotot togs under ett studiebesök våren 2008.

* industriella byggnader från 1930-1970 (www.raa.se)

Koppardalen i Avesta

I Avesta finns ett industriområde som blivit bevarat för eftervärlden. Men det är inga tomma byggnader som möter den som besöker det som tidigare var Norra verken i det som numera kallas Koppardalen. Idag är det åter liv i den gamla järn- och stålindustrin som var i bruk från sent 1800-tal till mitten av 1900-talet. Idag är det en plats där konst, kultur och industrihistoria möts.

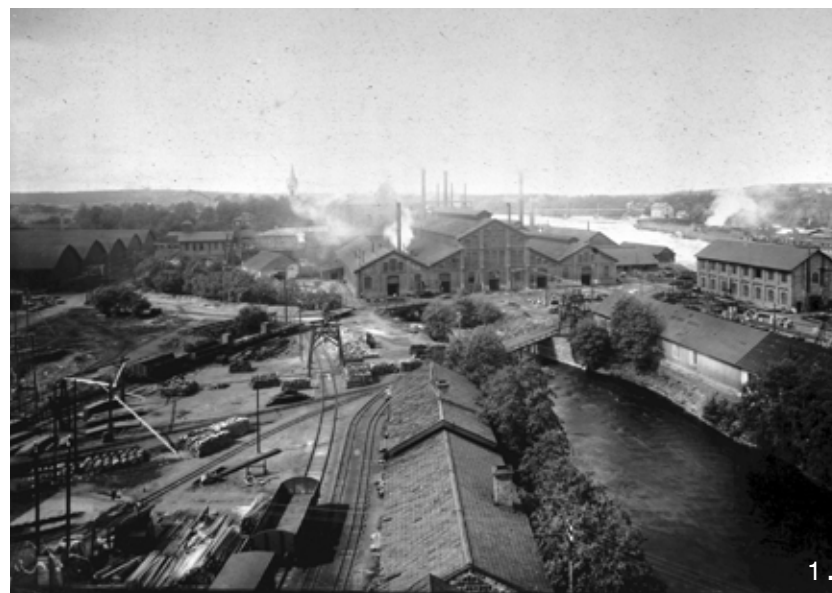
Som på så många andra platser i Sverige spelade järnvägens framväxt en avgörande roll också i Koppardalen. En av de drivande i Avesta Jernverks ledning, Hampus August Cornelius, förstod att det krävdes att man påverkade samhällsutvecklingen i rätt riktning för att verksamhetens fortväxt skulle gynnas. I detta fall innebar det att ha en bra kommunikation för transport av järnmalm och man lyckades få till stånd en utbyggnad av järnvägsspår mellan Avesta - Krylbo samt Avesta - Borlänge. Flera infrastrukturåtgärder gjordes, broar byggdes och dammar skapades. Man satsade på storskaliga byggnader och tog till sig ny teknik.

Under mitten av 1900-talet behövde man bygga ut industrianläggningen och Avesta Jernverk började successivt flytta över sin verksamhet till Södra verken, mellan Avesta och Krylbo. Industrilokalerna i det som kallades Norra verken stod i princip tomma.

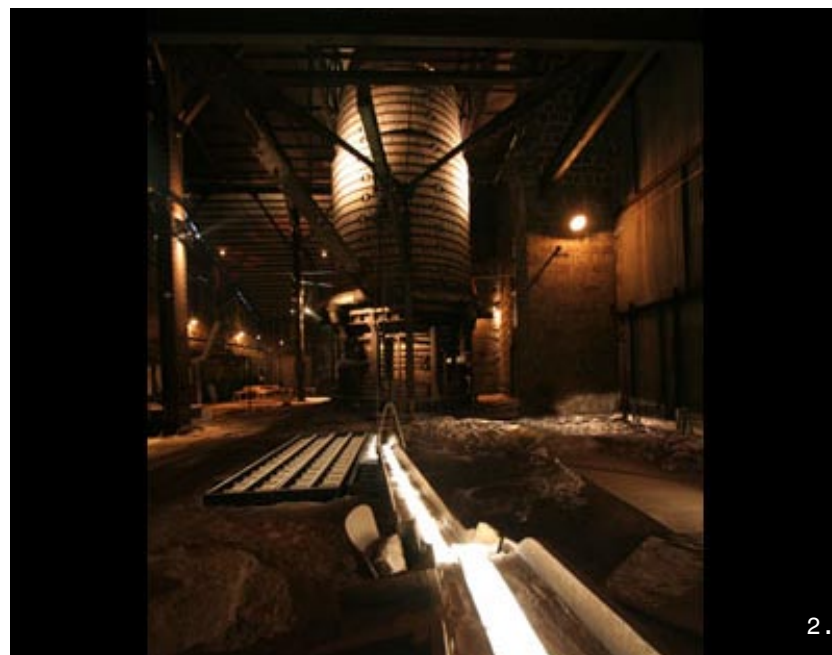
1986 köpte Avesta kommun Norra verken av Avesta Jernverk. Man hade som mål att utveckla området med nya verksamheter och skapa fler jobbtilfällen. Idag arbetar ca 600 personer i området. I mitten av 90-talet började diskussionen handla om att ta fram de värden som fanns i Koppardalen. Bland annat talade man om att tillgängliggöra och göra platsen användbar för avestaborna och utnyttja vattenkontakten. Man invigde en bro över järnvägen år 2000 för att förbinda Koppardalen med Avestas moderna 60-talscentrum. Med hjälp av donationer började man renovera området. (Geijerstam, 2007)

Sommaren 1995 hade Avesta Art premiär. Det var inledningsvis ett konstbildningsprojekt där man jobbade med teater, utställningar och installationer i Norra verkens rosthus. Avesta Art har sedan dess pågått i de gamla industrilokalerna vartannat år med varierande teman. Man har bjudit in såväl nationella som internationella konstnärer och de rymliga industrilokalerna har fungerat mycket väl för utställningar. Nästa Avesta Art planeras år 2010. (Geijerstam, 2007)

Man jobbar idag aktivt med Koppardalen på olika sätt. Förutom Avesta Art har man guidade turer av verket, man har bland annat jobbat med att synliggöra den forna industrin genom att med hjälp av en tonsättare återskapa de ljud som pågick i det gamla järnverket.

Norra verket, när industriverksamheten ännu blomstrade.

Inne i Verket i Koppardalen iscensätts den forna industrin med ljud och ljus.

Dansföreställning i Verket 2005.

Man har butik och café på plats, erbjuder lokaler för konferens och har utställningar, både fasta och temporära. Man jobbar också mycket med pedagoger för att ge skolklasser möjlighet att komma på studiebesök och lära sig mer om Koppardalen (www.verket.se).

Kvarntorpshögen i Kumla Kommun

Kvarntorpshögen i Kumla Kommun utanför Örebro var en gång i tiden en del av ett rikt kulturlandskap. Det är det idag igen men under större delen av 1900-talet var fallet inte så. Under andra världskriget när det blev svårt att importera olja började man i Kvarntorp bryta alunskiffer för att utvinna olja. Detta gjordes genom att man krossade skiffer och med hjälp av upphettning kunde man sedan utvinna olja ur de ångor som bildades (Nyström, 2001).

Brytningen av alunskiffer pågick under ca 25 år och runt 100 000 kubikmeter olja utvanns årligen i Kvarntorp under de mest produktiva åren (www.wikipedia.se). De restprodukter i form av aska som bildades vid framställningen av olja lades på hög. Tillslut hade denna hög vuxit till ett 100 meter högt berg. Namnet blev Kvarntorpshögen. Under den här tiden hade anläggningen som drevs av SSAB ca 1200 anställda och ett samhälle växte med tiden fram intill industriverksamheten. På 60-talet blev importen av olja billigare och man såg ingen lönsamhet i att fortsätta utvinna olja i Kvarntorp och verksamheten lades ned under mitten av 60-talet (Nyström, 2001).

Många framtida alternativ för området diskuterades under 60- och 70-talet och man hade inledningsvis många idéer om att göra om platsen för rekreativa ändamål. Man valde dock att lansera området som en lämplig plats för miljöstörande industriverksamhet eftersom marken redan var förorenad. Ammoniakproducenten Supra etablerade sig här och produktionen pågick fram till 80-talet då verksamheten lades ned. Detta lyfte återigen diskussionen om möjligheterna att använda området för rekreation.

Idag är Kvarntorp en kretsloppspark där verksamheter med inriktning på miljö-människa-teknik finns. Man bedriver samarbeten med universitet i Linköping och Örebro universitet och förutom den här typen av teknisk fortbildning så är Kvarntorp också en plats för rekreation idag. På Kvarntorpshögen som tidigare var en rykande och stinkande askhög har vegetation åter börjat växa på platsen och vintertid används Kvarntorpshögen för utförsåkning. Nedanför berget har man även anlagt spår för längdskidor och de gamla skifverbrotten har fyllts med vatten vilket gett möjlighet till bad och vattensport. Det finns numera även golfbana, ridverksamhet och en tre mil lång vandrings slinga med iordningställda grillplatser. (Nyström, 2001)

På senare tid har man även satsat på kulturella projekt i området. Man har sedan slutet på 90-talet en skulpturutställning kallad "Konst på hög" på Kvarntorpshögens topp. Här har konstnärer som Lars Vilks, Eva Löfdahl och James Bates satt upp sina verk. (<http://kph.kumla.com>)

Konst på hög. Utställning på Kvarntorpshögen. På bilden syns Lars Vilks "Waaaall" från 1998.

Exempel på industriparker

För att få en inblick i hur en industripark kan organiseras och vilka element/inriktningar den kan rymma har jag valt att studera några exempel på befintliga industriparker.

Metod vid studerandet av parkerna

De parker jag har valt att studera har jag inte besökt utan studerat via litteratur/internet. En anledning till att jag inte har gjort detta är att det inte har funnits tid eller budget att genomföra det inom ramen för detta examensarbete. Den största anledningen är dock att jag inte har velat lägga för stor fokus på denna del av examensarbetet eftersom jag främst har velat inrikta mig på gestaltningsdelen. De parkexempel jag har studerat ska fungera som en inspiration och exempel på hur man kan bygga upp en park i en tidigare industri-miljö.

Val av exempel

De tre exemplen jag valt att titta närmare på är Gas Works Park i Seattle, USA, Landschaftspark Duisburg Nord i Duisburg, Tyskland samt Zhongshan Shipyard Park i Zhongshan, i Guandongprovinsen i Kina. Jag har valt dessa tre exempel då de varierar i skala från 8 hektar till 200 hektar. Dessutom finns parkerna i olika delar av världen, Europa, Nordamerika och Asien. Det kan vara intressant att jämföra parker som har olika geografiskt läge då det kulturhistoriska förhållningssättet till industriella miljöer kan skilja sig åt i olika delar av världen.

Jag har också valt parker som byggts under ett tidsspänn från 1970-talet fram till 2000-talet. En större spridning i tiden är dock svårt eftersom detta sätt att omvandla parkmiljöer är ett modernt fenomen.

Likheter/olikheter

Vissa likheter finns parkerna emellan, Gas Works Park och Zhongshan Shipyard park är ungefär lika stora till ytan men är från olika årtionden. Zhongshan och Duisburg Nord är båda från 1990/2000-talet men skiljer sig avsevärt i skala. De parker jag har valt har trots vissa likheter olika inriktningar och omvandlingen av dessa miljöer har skett med varierande grad av hänsyn till de befintliga strukturer. Detta kommer jag att diskutera närmare efter presentationen av parkerna. Följande sidor inleds med en presentation av respektive park med efterföljande analys. Exemplet från Tyskland är en del av ett stort regionalt arbete i området Emscher och kräver därför en lite noggrannare presentation. Analyskartorna för de olika parkerna

ser inte ut på exakt samma sätt då parkerna skiljer sig mycket i komplexitet och uppbyggnad. Vissa gemensamma diskussionsämnen finns dock som hur man använt sig av vegetation och hur man vid omgestaltningen mött de (kultur)industrihistoriska värdena. Avslutningsvis summerar jag de tre exemplen i en jämförande diskussion.

Landschaftspark Duisburg Nord. Park och industri i förening.

Gas Works Park, USA

En av de tidigaste, troligtvis den första, industriparken ligger i Seattle i USA på en plats där ett gasverk tidigare var i bruk. Denna industri hade under produktionsåren 1906-1956 stor ekonomisk betydelse för de boende i Seattle. Idag är det det enda bevarade gasverket från denna period i USA, men när produktionen pågick var det här bara ett av ca 1400 gasverk i USA.

När verksamheten upphörde på 50-talet började man diskutera möjligheterna att omvandla den 8 hektar stora platsen till en park istället för att riva anläggningen.

Staden Seattle köpte marken 1962 och landskapsarkitekterna på Richard Haag Associates fick i uppdrag att göra en analys och övergripande plan för området. Man beslutade sig för att bevara delar av anläggningen i denna blivande parkmiljö för sina historiska, estetiska och funktionella värden. 1975 invigdes parken för allmänheten.

Det finns sju områden i Gas Works Park; kullen, norra gräsmattan, tornen, fören, picknickskyddet, lekladan och södra gräsmattan. Tornen, lekladan och picknickskyddet har utvecklats från existerande industristrukturer. Kullen, fören och gräsmattorna är platser som är öppna för allmänheten med möjlighet till fina utblickar.

Kullen byggdes av massor från de delar av anläggningen som revs. Den som besöker toppen av kullen kan se vad klockan är då man lät lokala konstnärer skapa ett solur i betong här. Skuggan från den som betraktar soluret visar tiden och årstiden.

Fören var tidigare avlastningsplats för kol och har idag integrerats i parkens utformning som en utsiktsplats mot Lake Union.

Lekladan var tidigare pumphus och här är de flesta rör och kompressorer intakta. Intill lekladan ligger picknickskyddet som tidigare var pannhus där två ångpannor drev pumphuset och själva gastillverkningen på platsen.

Idag används parken för picknick, drakflygning från kullen och som utkikspåse. Den är väldigt populär, särskilt under 4th of July-firandet då utsikten mot fyrverkerierna inne centrum syns bra härifrån.

Gas Works Park har blivit uppmärksammat så väl nationellt som internationellt då detta var ett nytt sätt att omtolka industriella anläggningar. Parken är en pionjär inom de postindustriella parkerna och många industriparkar har följt i dess spår.

Från norra entrén med betongarkader i förgrunden.

Inne i lekladan.

Drakflygning på kullen i Gas Works Park.

Parkens fokus ligger på utsikten mot Lake Union och Seattles centrumkärna.

Vintertid används kullen för pulkaåkning.

10.

Komponenter i Gas Works Park

Seattle Gas Works Park ligger vid vattnet och är en park med få material där de industriella strukturerna har valts ut och renodlats.

Skala

Parken omfattar 8 hektar vilket storleksmässigt kan jämföras med stadsparken i Uppsala.

Komplexitet

Med tanke på den stora arealen är parken sparsmakad i sina material och få programmerade aktiviteter finns. Industriella strukturer fungerar som små "öar" i parken som i övrigt är enkel i sin uppbyggnad.

Vegetation och terräng

Vegetationen är sparsmakad och koncentrerad till parkens yttre delar. Den består främst av klippta gräsytor och träd som ramar in parken. En stor kulle utgör det enda uppstickande topografiska elementet i parken. I övrigt är parken flack och öppen.

Cirkulation

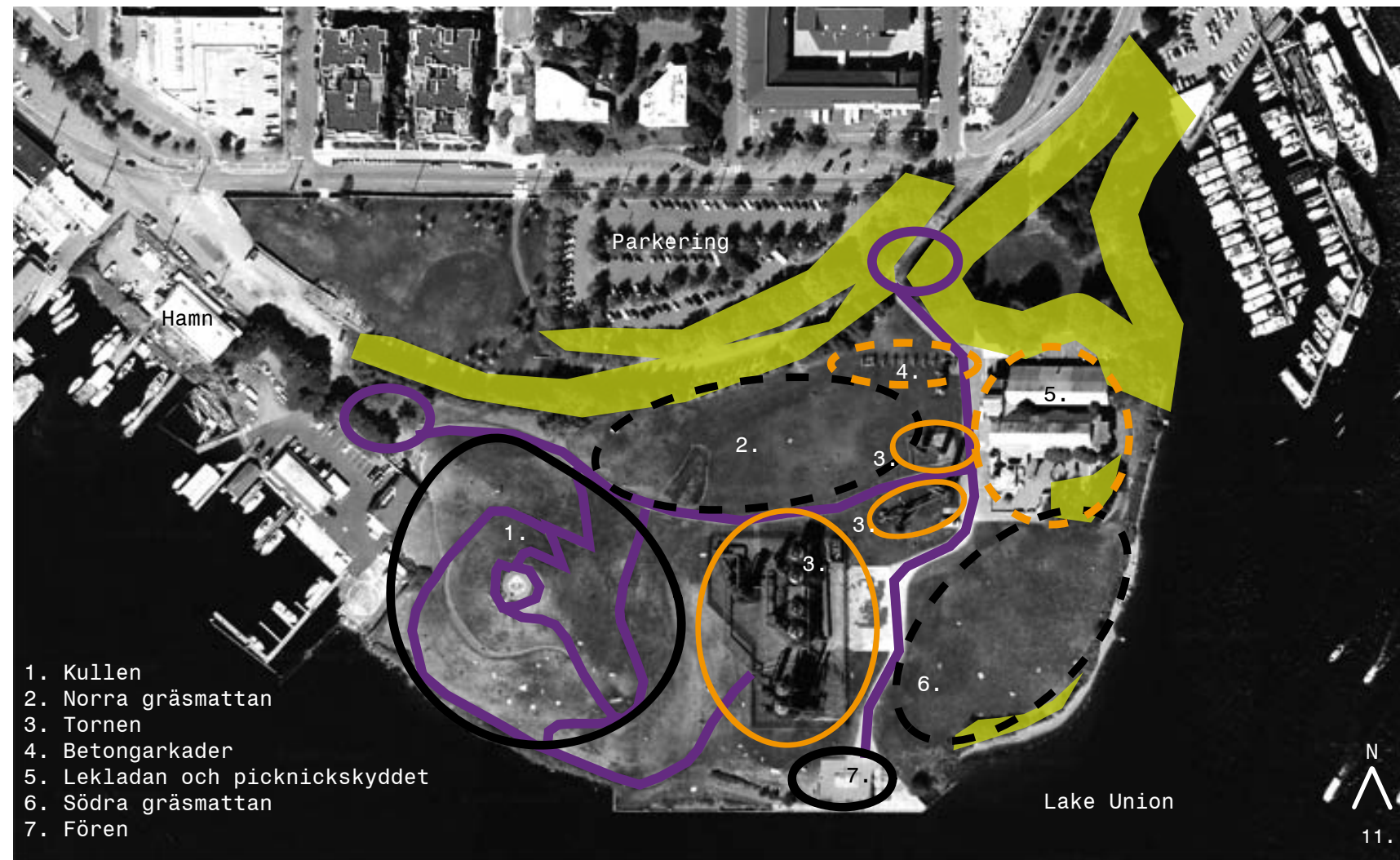
Det finns få gångvägar i parken. Ett stråk löper längs vattnet. Inne i parken ringlar sig en stig upp på den kulle som utgör en ganska stor del av parkens yta. I övrigt finns en gångväg som leder mellan den västra och den norra entrén.

Hierarki

Kullen utgör ett dominerande element då det är det enda i parken som höjdmässigt avviker från den i övrigt platta terrängen. I övrigt är det stråket vid vattnet som drar till sig folk och industriobjekten utgör noder, kanske framförallt den tidigare oljeraffinerianläggningen som ligger centralt i parken. Stark fokus ligger på utsikten mot vattnet och staden. Österut finns en "leklada" för barnen. Det finns dock ingen tydlig hierarki kopplad till gångvägarna och norrut i parken från vattnet avtar aktiviteter. I denna del sker en lugnare rörelse och det är också här som en lummigare vegetation finns.

Relation till omgivningen

Parken sticker ut som en isolerad del av staden. Den gränsar mot Lake Union i söder och norrut angränsas parken av villaområden. På andra sidan sjön finns den tätare centrumkärnan med sina skyskrapor. Entréerna omsluts av vegetation vilket borde göra det svårt att upptäcka platsen utifrån. Parken sluter sig mot staden men öppnar sig mot vattnet.

Gas Works Park ser ut att ha blivit kvar i en stad som har förändrats drastiskt under modernismens framfart i USA.

Koppling till platsens historia

Gas Works Park som är en av de tidigaste industriparkerna har i hög grad bevarat industriobjekten som just objekt. De är inhägnade för att man inte ska klättra på dem och de fungerar som konstverk i parken och blir inte på ett tydligt sätt en självklar del av parkens aktiviteter. Ett undantag utgörs av den leklada som finns i parkens östra delar. Äldre ritningar visar att mycket av gasverkets ursprungliga struktur är borta idag och att endast enskilda objekt har sparats i parken.

- Vegetationsstruktur
- Cirkulation
- Entréer
- Utsiktsplatser
- Inhägnad industristruktur
- Öppen industristruktur
- Öppna gräsytor

Landschaftspark Duisburg Nord, Tyskland

Ruhrområdet i västra Tyskland har sedan 1800-talet fram till mitten av 1900-talet dominerats av industriell verksamhet. Framförallt har kolkraft och tyngre industriverksamhet satt sin prägel på landskapet och också skapat ekologiska och sociala problem. (Almaas, 1998)

Många miljöproblem uppstod med tiden, bland annat med avloppsvatten som leddes direkt ut i floden Ruhr och problem uppstod också med sjunkande markvolym.

Under senare delen av 1900-talet började man på ett aktivt sätt att arbeta med att omforma detta sargade och förorenade landskap till ett område för rekreation. Framförallt i de norra delarna av Ruhrområdet, Emscher, har man jobbat aktivt med detta. (Nyström, 2001)

I Duisburg som på så många andra platser i det tyska Ruhrområdet pågick industriverksamhet, här i form av stålindustrin Duisburg-Mederich. Ägarna av stålindustrin i Duisburg såg ingen framtida användning för området när industriverksamheten lades ned 1985. Därför övergavs platsen och stora markområden lämnades fulla av föroreningar. (www.projection-ruhr.com)

Emscher landskapspark

1989 grundades IBA-Emscher park, ett strukturprogram för Bundesland North Rhine-Westphalia. Uppgiften inom ramen för IBA-Emscher var att förnya norra Ruhr både ekologiskt och stadsbyggnadsmässigt. IBA-Emscher skulle ha en programtid på tio år och man såg en möjlighet att inkludera Duisburgs stålindustri som en del av IBA Emscher-projektet. (www.projection-ruhr.com) Landschaftspark Duisburg Nord är ett av de drygt 100 delprojekten i Ruhrområdets Emscher Landskapspark. (Wingren, 1997)

Huvudmålet för Emscher landskapspark var att från Dortmund till Duisburg skapa en grön korridor genom det tätbefolkade Emscher där de forna industrierna breder ut sig. Man har under denna tioårsperiod bland annat utvecklat nya cykelvägar, vandringsleder och naturreservat men även mer kommersiella och rekreativa områden. Man har beräknat en 30-årig period för att hinna utveckla området till fullt. En röd tråd som löper genom Emscher-projektet är att återskapa de förorenade vattensystemen. (www.fedenatur.org)

Omhändertagande av befintlig struktur

Duisburg har på grund av sin stora yta, men också tack vare sin rumsliga struktur gett möjlighet till att rymma en mängd olika funktioner och aktiviteter. I samband med att Duisburg Nord blev en

Illustrationsplan över Duisburg Nord.

del av IBA-Emschers strukturprogram togs beslut om att omvandla platsen till park. Flera landskapsarkitektkontor bjöds in för att titta på platsen och skissa fram idéer om hur man kunde använda och formge den forna industrimiljön. (www.projection-ruhr.com)

Vinnande landskapsarkitektkontor för att rita vidare på Duisburgs industripark blev Latz + Partner under ledning av Peter Latz. Mycket av det som bidrog till att Latz vann tävlingen var att de inte gjorde för många omtolkningar av platsen med alltför många tillägg som följd utan istället lät man mycket vara som det var. Man lät till och med ruderatväxter som hade börjat "ta över platsen" delvis vara kvar i utvalda sektioner. Som kontrast finns mer ordnade växtenheter. Man valde att spela med det landskapligt mjuka mot de befintliga hårda industriella strukturerna. Duisburg Landskapspark

En av parkens många "bunkerträdgårdar".

är stor, 200 hektar och en viktig poäng Latz hade var att detta inte är en folkpark i konventionell mening. Till parken går man inte i samlad familjetrupp som man gjorde förr i tiden. Hit går man ofta ensam för att rasta hunden, cykla o s v. Parken kräver därför många individuella lösningar, det är inte en park för alla, Latz menar istället att det är flera parker i parken, många olika platser som fyller olika behov. (Diedrich, 1999)

Den 200 hektar stora landskapsparken öppnades och invigdes för allmänheten 1994. Det finns en särskild del av parken som kallas för "vildmarken". Den består av forna trädgårdar som skärmades av från bostadsområdena intill industrin när motorvägar byggdes i området. Buskage breddade med tiden ut sig vilket gjorde denna remsa svårtillgänglig och detta har med tiden blivit parkens viktigaste del när det gäller upprätthållandet av en biologisk mångfald. Det finns en artrikedom av fåglar med bland annat näktergal, gransångare och

gulärta i den vildvuxna vegetationen som bland annat består av hag-torn, pilträd och björnbär. (www.landschaftspark.de)

Färgkoder och nya användningsområden

Man har färgkodat parken för att signalera dess användningsområden. Marken representeras av röda färger, grå och rostfärgade platser är förbjuda att gå in i och kan bara betraktas och blått är platser/förbindelser som man kan röra sig på och röra vid. Det finns exempel på flera innovativa sätt där man omtolkat och hittat ny användning för industristrukturerna i Duisburg industripark. Man hittade bland annat stora plattor av järn inne i fabriken som man lät tvätta rena och som man sedan återanvände till en torgyta inne i hjärtat av industrikomplexet. (Holden, 1996)

Stora plattor av järn som man fann på platsen formar en torgyta inne i industrianläggningens centrala del.

14.

15.

I Duisburg Nord har man hittat nya användningsområden för de gamla betongmurarna.

De betongmurar som tidigare har varit behållare för järnmalm används idag som träningsväggar för klättrare. Stora gasklockor har renats och fungerar numera som "pooler" för dykareintresserade. Stålverkets masugnar används som friluftsteatrar för opera och konserter hålls regelbundet i de gamla maskinhallarna. Den tidigare nedlagda stationsbyggnaden har börjat användas igen för att på ett smidigt sätt kunna erbjuda transport för de drygt 700 000 personer som årligen besöker parken. Belysningsinstallationer lyser nattetid upp Duisburg Nords pampiga industrirelikter som på håll liknar gigantiska, färglada konstverk. (<http://www.projection-ruhr.com>)

Belysningsinstallationer lyser upp parken nattetid.

16.

Komponenter i Duisburg Nord

Duisburg Nord ligger norr om Duisburg och är en modern landskapspark med många olika funktioner. De befintliga strukturerna har gett parken dess riktningar och gångsystem.

Skala

Parken är ca 200 hektar vilket är svårt att jämföra med någon svensk park. Närmast kan den jämföras med Hagaparken i Stockholm som är 130 hektar (www.sverigesvackrastepark.se).

Komplexitet

På grund av storskaligheten erbjuder parken många olika delar, flera parker i parken bildas. Mer intima rum blandas med stora, öppna rum. Överlag är det dock inget "duttande" med rumsligheten. Parken är till ytan stor och de industriella strukturerna likaså, därför krävs det stora tag i gestaltningen. I Duisburg Nord är det tydligt att de industriella strukturerna har fått sätta ramarna för parken. Man har låtit mycket av de bevarade elementen komma till ny användning på många olika sätt, mer eller mindre programmerat, vilket passar väl i en park- och besöksmiljö.

Vegetation och terräng

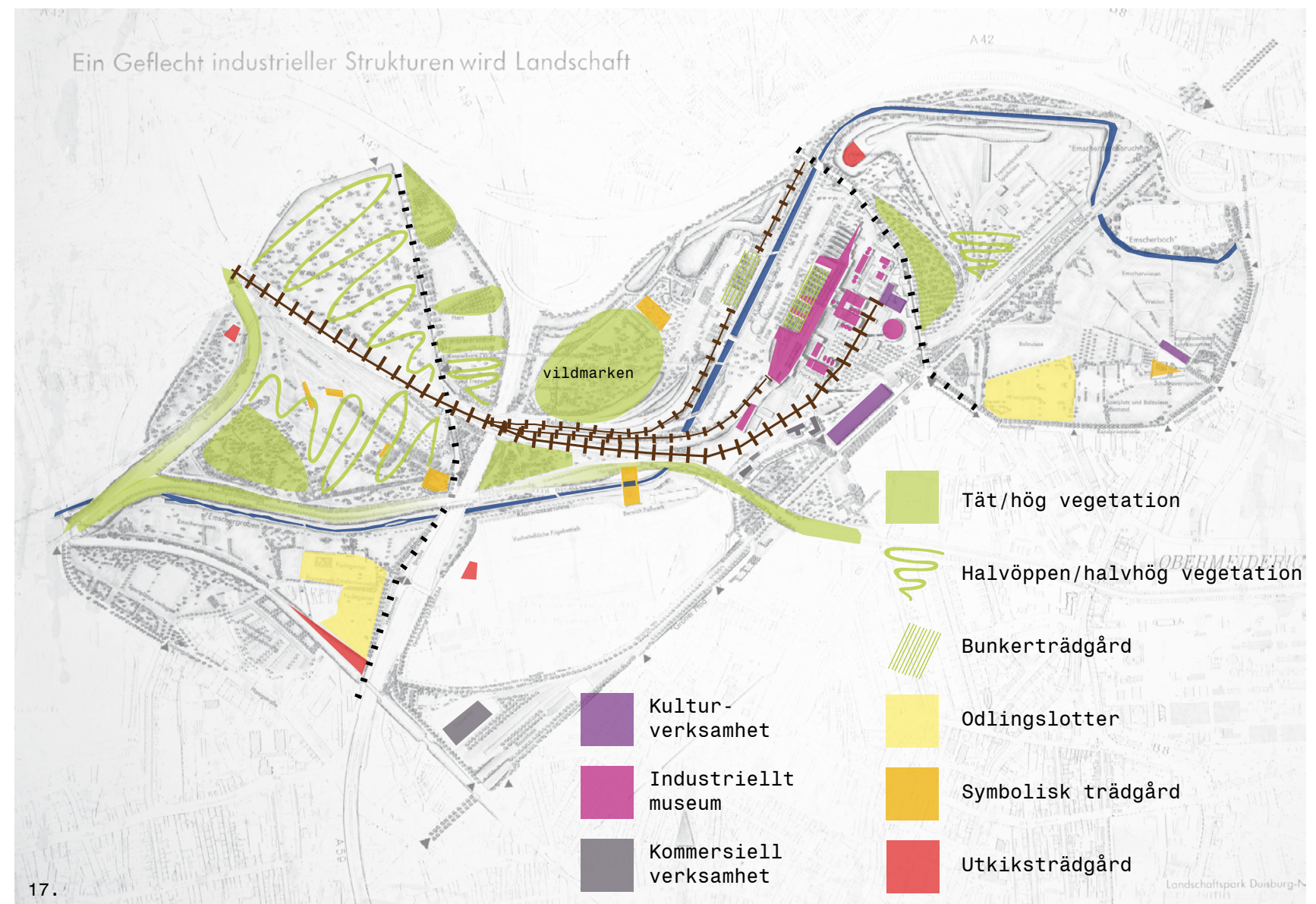
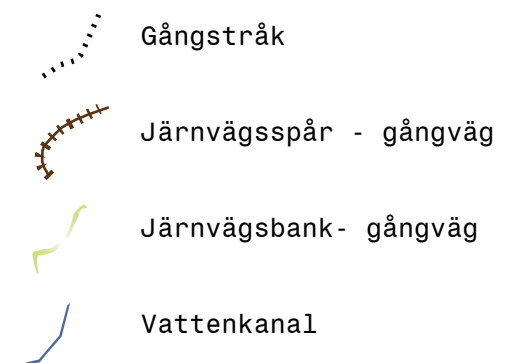
Den vildvuxna vegetationen, som börjat växa på platsen sedan industriverksamheten lades ned finns inte enbart i ruinromantiseringssyfte. Detta är också en metod att sanera marken genom att låta tåligare växter rena den förorenade marken för att så småningom ge plats för mer känsligt växtmaterial. Det område som nämndes tidigare, "vildmarken", har också ett nyttosyfte då det främjar bevarandet och fortlevnad av viktiga biotoper. Man har jobbat mycket med att låta växtlighet följa de industriella strukturerna. Exempel på detta är den växtlighet som bland annat finns planterad i de gamla järnmalsbunkrarna.

Cirkulation

Gångvägssystemet är väl utvecklat efter den befintliga infrastruktur som tidigare funnits i området. Gamla järnvägsspår har omvandlats till gång- och cykelvägar i flera nivåer och floden Emscher som tidigare var en del av industrins avloppsledning är nu en nästintill klar vattenyta som man som besökare kan vandra utmed eller betrakta från utkiksplatserna.

Hierarki

Centralt i parken samlas många av de industriella byggnader som har bevarats. Hit leder de flesta gångstråk och det är också här många av de programmerade aktiviteterna äger rum. I övrigt delas parken upp av järnvägsspår och den kanal som tidigare samlade upp avloppsvattnet. Hierarkin utgår därför inte från någon klassisk rät solitäraxel. Det närmaste man kommer detta är de järnvägsbankar som bildar stora vegetativa stråk som skär genom parken.

Relation till omgivningen

Kommunikationerna till parken sker främst via spårbunden trafik och det tar ca 20 minuter att ta sig hit från centralstationen. Parken ligger i norra utkanten av Duisburg intill de bostadsområden där industriarbetarna tidigare hade sina bostäder. Landschaftspark Duisburg Nord är alltså ingen isolerad företeelse men en nog så speciell plats i stadens utkant.

Koppling till platsens historia

Hela Emscherregionen präglas av de forna industrierna i området och Duisburg Nord utgör inget undantag. De människor som bor och har bott i närheten av Duisburg Nord är starkt präglade av de industrihistoriska verksamheter som har bedrivits i området. Man kan föreställa sig att de boende i området själva har arbetat eller har släktingar som har arbetat inom stålindustrin. Detta gör den forna industriverksamheten till en stark del av stadens lokalhistoria.

Med tanke på den påverkan som industriverksamheten har haft för Duisburg är en koppling till industrihistorien svår att undvika. Dessutom kanske det till och underlättade att ha en befintlig struktur att jobba utifrån med tanke på den storskalighet som parken utgör. Jag har inte hittat något kartmaterial som visar en ”före-bild” vilket gör att det är svårt att säga hur mycket av den forna anläggningen som har bevarats, men intrycket är dock att mycket av anläggningens kärnverksamhet har sparats eller på annat sätt förmedlats i parkanläggningen.

Zhongshan Shipyard Park, Kina

I Guandongprovinsen i södra Kina ligger staden Zhongshan, en stad med 2,5 miljon invånare. Genom staden flyter Pearldeltat och detta har gjort Zhongshan till en naturlig plats för jordbruk men också en plats där man under industrialismen lät etablera hamnverksamhet. Idag finns här en park som tidigare utgjorde en del av hamnindustrin i Guandong.

Parken blev klar 2001 och en av de stora utmaningarna som de kinesiska landskapsarkitekterna på firman Turenscape fick jobba med var det komplexa läge parken har. Då parken ligger vid Pearldeltat varierar vattennivåerna med avvikelser på upp till 1,1 meter. För att lösa detta problem har man jobbat med brosystem samt terrasserade växtbäddar, med lokalt växtmaterial. För att undvika översvämningsrisker krävdes en breddning av floden. Detta löste man genom att man grävde ur den befintliga marken och skapade en ö i deltat där vattnet kunde flyta på ömse sidor om ön. Man kunde då bevara de gamla fikusträd som växer här samtidigt som man undanröjde översvämningsrisken.

Till skillnad från exempelvis Ruhrområdet fanns här inga stora industrikomplex och ytan man jobbade med var i sammanhanget relativt liten. Turenscape valde därför att uppgradera de gamla strukturerna så de kändes bevaransvärda i sammanhanget. Man valde dels att jobba med att helt bevara vissa strukturer, både växtmaterial och byggda delar, men man omformade också dessa och som tredje alternativ la man till nya former som samspelade med de befintliga. Vid skapandet av parken ville Turenscape framför allt jobba med tre övergripande punkter som också fungerade som motargument till designjuryns önskan om att riva de gamla varvsstrukturerna. Man ville:

- * Levandegöra och berätta skeppsvarvets historia samt Kinas historia i stort under 1900-talet.

- * Låta platsen vara en del av den nutida, urbana kontexten, tillgänglig och attraktiv för lokalbefolkning och turister.

- * Bevara ekologiska värden och öka medvetenheten om regionens agrara arv.

Arbetet utfördes vid skissbord och direkt på plats vilket gjorde att Turenscape kunde justera och anpassa utformningen ända in i detaljlösningarna.

Illustrationsplan som visar parkens olika delar.

Idéerna delgavs lokalbefolkningen och förslaget fick positiv respons, framför allt av de som tidigare haft en anknytning till varvsindustrin. (www.turenscape.org)

Parkens uppbyggnad karaktäriseras av öppna, mer urbana rum som vänder sig framförallt mot entréerna och den övriga stadsstrukturen. Det är också den här typen av rum som omger de industriella strukturer som har bevarats. Som växelverkan finns mer lummiga, intima rum som vänder sig in mot parken och mot vattnet. Här skönjas associationer till den traditionella österländska trädgårds-

En intention var att parken skulle bli en del av den urbana kontexten, samtidigt som man bevarat existerande strukturer.

Vattnet är en central del av parken. I bakgrunden syns bevarade varvsstrukturer.

konsten och det finns mindre av de industriella strukturerna i dessa delar av parken.

Komponenter i Zhongshan Shipyard Park

Zhongshan Shipyard Park är en park som tar in vattnet som en central del av parkens gestaltning och dess historia som hamnindustri. Trots sina avskärmade kantzoner blir parken en del av den urbana kontexten.

Skala

Parken är ca 10 hektar stor vilket kan jämföras med Vanadislunden i Stockholm.

Komplexitet

Parken erbjuder en variation i öppenhet/slutenhet. Man har jobbat medvetet med växtmaterial som är anpassat för platsens speciella vattennära läge. Det tycks finnas få programmerade aktiviteter i parken. Industriella strukturer fungerar delvis som konstverk men fyller också nya funktioner i form av utkikstorn, tehus m.m.

Vegetation och terräng

Man har jobbat mycket med det lokala växtmaterialet vid skapandet av parken. Förutom de banyanfikusar som växer på den konstgjorda ön är det dock lite växtmaterial som funnits på platsen ända sedan industriverksamheten var i bruk. I delar av parken sluts vegetationen mer och här har man också använt ett mer organiskt formspråk. Där formspråket istället bildar ett rätare, axiellt intryck är grönstrukturen, rumsligt sett, öppnare.

Cirkulation

Man har kombinerat ett gångvägssystem som löper i parkens yttre kanter med ett brosystem som sammanbinder de olika delarna av parken. Från den yttre gångvägen leder främst linjära strukturer in i parken. Utifrån planen kan man anta att dessa sträckor bland annat är valda efter de siktlinjer som man har velat skapa i parken ut mot vattnet och mot de industriella strukturererna.

Hierarki

De delar av parken där hamnbyggnaderna är bevarade har synliggjorts, och rätta gångvägar leder mot dessa anläggningar. En bred huvudaxel leder från norra entrén ned mot hamnområdet och vattnet. I den norra delen finns dock fler linjära strukturer som utgår från tre ingångar. Andra delar av parken, framför allt söderut, är mer intima och lummiga och man skulle nästan kunna uppfatta dessa partier som delar av en annan park.

Relation till omgivningen

Parken ligger "downtown" i centrum och sedan den anlades har området blivit populärare. Parken är fint inpassad i staden med Pearl river och Zhongshan Town Road som utgör dess tydliga gränser.

Koppling till platsens historia

Platsens historiska koppling blir tydlig mycket på grund av det läge den har, som en gammal hamnindustri invid vattnet. Man har med hjälp av monument lyft fram inte bara själva industrin utan också den arbetande människan på platsen. De strukturer som finns bevarade har delvis fått nya användningsområden men utan egentlig association till vad dessa element använts till tidigare. En del av strukturerna på platsen verkar ha rivits och många delar har rustats upp och målats om för att ge ett mer estetiskt tilltalande uttryck. Det fungerar för att skapa en snygg park men det som kan skapa förvirring är att de delar som lagts till också går i samma bjärta kulörer vilket bidrar till att det är svårt att skilja gammalt från nytt.

Övergivna järnvägsspår fyller nya syften som gångvägar in i parken.

Delar av parken associerar till Kinas historia sett ur en större kontext. Den röda boxen ska påminna om det hårda klimat som bildats i landet sedan den kommunistiska revolutionen.

1. Västerländskt formspråk

2. Österländskt formspråk

- Linjär struktur
- Områden med skilda karaktärer
- Organisk struktur
- Bevarad struktur från industritiden

Jämförande analys

Seattle Gas Works Park är ett av de tidigaste exemplen på en realiserad industripark. Den invigdes redan 1975 och jämfört med de två senare exemplen ser den därför ganska annorlunda ut. Här är inte industribyggnaderna på samma sätt integrerade i parken och dess aktiviteter. De sparade delarna av gasfabriken blir mer av konstverk och landmärken för platsen. I övrigt är materialet sparsamt, få bänkar och gångvägar finns. Det finns flera enskilda delar som samverkar men ändå kan man utifrån bildmaterialet uppfatta de industriella strukturerna som separerade objekt utan någon synbar koppling sinsemellan.

Olika sätt att möta omgivande strukturer

Seattle Gas Works Park ligger som Zhongshan Shipyard Park vid ett större vattendrag till skillnad från Duisburg Nord som ligger inne i landet. Zhongshan har dock en mer inåtriktad gestaltning som tar in vattnet i parken och skärmar av sig ut mot själva floden. Gas Works Park vänder sig istället ut mot vattnet och fokus ligger mycket på den utsikt man har från parken. Fokus på Lake union och stadskärnan blir mer eller mindre nödvändigt då få blickfång i form av planteringar och mindre rumsligheter finns inom parken. Växtmaterialet i Seattle Gas Works Park är otroligt sparsmakat med öppna gräsytor som det dominerande vegetativa elementet.

I Duisburg Nord har man jobbat med en storskalig industristruktur. Trots att parken i Duisburg är hela 200 hektar omfattar Emscher landskapspark totalt 80 000 hektar. Emscher är det största sammanhängande industriområde där man valt att omvandla och bevara en industristruktur med tillskapandet av landskapsparker.

Bara skalan på Duisburg Nord, hela 200 hektar, gör att den skiljer ut sig från Gas Works Park och Zhongshan Shipyard Park. Precis som i Zhongshan har man arbetat mer aktivt med att utnyttja strukturerna som mer än bara en konstnärlig utsmyckning. Duisburg har störst variation vad gäller aktiviteter och liknande, kanske inte så konstigt då parken är avsevärt större. Man har jobbat med att plantera vissa delar med mer vildvuxen karaktär medan andra delar har ordnats efter strikta mönster. Till skillnad från Zhongshan upplevs kanske inte strukturen lika tillrättalagd eller omgjord då man inte i lika hög grad målat om och bytt ut de strukturer som finns på platsen. Trots detta är parken välprogrammerad och består av många varierande delar.

Sociokulturell historia

I Zhongshan har man jämfört med de andra parkerna valt att lyfta fram de den sociokulturella historien på platsen. Man har använt sig av symbolik som berättar om människorna som levde och arbetade här men också om situationen i Kina ur ett större perspektiv. Utan att ha besökt platsen känns dock denna park mest tillrättalagd och frågan är hur mycket av platsens forna uttryck som känns bekant idag. Det finns inte samma råa yta som i Duisburg Nord och Gas Works Park och det kan förvirra att strukturerna har uppgraderats så att de liknar de nyare tilläggen. Man rev bland annat ett tidigare vattentorn och byggde upp en replika i stål, målade denna röd och den fungerar nu som en ”minifyr” ute på den udde där banyanfikusarna växer. Man har dock precis som i Duisburg hittat nya användningsområden för yttre strukturer, järnvägsspår har bland annat gjorts om till gångvägar. Samtidigt har även de byggnader som tidigare var en del av hamnverksamhetens hallar ombildats till tehus, paviljonger m.m.

Duisburg Nord - hela sammanhanget

Utav de tre exemplen upplever jag att Duisburg Nord är det mest genomarbetade exemplet på industripark. Projektet pågick under flera år och skalan krävde att man fick tid att arbeta igenom platsens förutsättningar och begränsningar. Jag upplever det som att man i Duisburg Nord fått med hela sammanhanget av den industriella verksamheten och inte sett industribyggnaderna som enbart estetiska motiv. Man har arbetat med grönskan på platsen på ett sätt som i första hand utgår från strukturerna på platsen samtidigt som man har vågat tillföra vegetativa element som bryter mot det vildvuxna och ruinromantiserande. Samma sak gäller de byggda strukturerna. Man har nyttjat spränghallarna till ändamål som samspelar väl med skalan, exempelvis konserthall och liknande. Samtidigt har man också vågat tillföra helt nya element i de gamla strukturerna. Bland annat har man anlagt en swimmingpool inne i industrikomplexet samt på ett lekfullt sätt låtit klätternät och rutschkanor sättas samman med befintliga murar och byggnader.

Att tänka på

De lärdomar jag vill ta med mig utifrån det jag har läst och analyserat kring omvandling av industrimiljöer är:

* Utgå från industrins forna verksamhet, eftersträva att förmedla vad platsen tidigare har använts till, använd det som ett medel i gestaltningen!

* Använd de befintliga strukturerna men våga bryta av och rensa ur, då kan platsens ”själ” lättare framhävas som kontrast till de nya tilläggen.

* Tänk på att platsen ska locka till sig besökare vilket kräver en estetik som tilltalar. Låt samtidigt inte befintliga strukturer i allt för hög grad omvandlas så de blir svåra att skilja från de nyare inslagen.

* Jobba med växtmaterialen i flera skikt och om det finns möjligheter, jobba med platsbildningar eller stråk i olika nivåer (beroende på platsens struktur).

* Om det är en storskalig struktur, våga tänk storskaligt i gestaltningen!

kungsängen och reningsverket

Idén om att skapa en industripark i Kungsängen

I detta examensarbete undersöks möjligheten att omvandla Uppsalas reningsverk i stadsdelen Kungsängen till en industripark.

Då jag kom på idén att i mitt examensarbete göra ett förslag för omgestaltning av industrianläggning till park funderade jag på var detta skulle kunna äga rum. Vidare funderade jag på vilken typ av struktur man skulle kunna jobba med. Efter att ha försökt hitta en lämplig plats för detta ändamål kom jag fram till att det skulle vara spännande att ta sig an en industrianläggning i eller nära en större tätort då interaktionen med människor är större.

Valet av plats och industristruktur tar sin avstamp i att Kungsängen aktualiserats då en utbyggnad sker i området. Dessutom har Uppsala kommun nyligen utarbetat ett program, *Kungsängen, Uppsala Kommuns Översiktsplanearbete*. Det behandlar i huvudsak en utbyggnad av bostäder och service i området, en utveckling man ser under de närmaste 30 åren. (Ringström, 2008)

Kungsängen - ett område i förändring

För att få uppslag på en lämplig plats att jobba med kontaktade jag Uppsalas stadsantikvarie Magnus Elfwendahl för att ta reda på om det hade gjorts någon inventering av industrimiljöer i eller i närheten av Uppsala tätort. Det visade sig att en inventering fanns men vid närmare efterforskning förstod jag att en del av de tidigare industrianläggningarna under senare år helt eller delvis hade rivits. Det var därför svårt att hitta intakta, sammanhängande anläggningar. På flera håll var även de industriella spåren i form av skorstenar och dylikt inte längre kvar vilket gjorde det svårt att läsa byggnaderna som en del av ett större industrisammanhang.

När jag talade med stadsantikvarien om detta nämnde han stadsdelen Kungsängen som är under utveckling och där det idag fortfarande finns industriverksamhet. Efter närmare efterforskning visade det sig att Kungsängen, eller Yttre Kungsängen som området söder om Strandbodgatan kallas, var Uppsalas första planerade industriområde (Franzén, 2003).

Karaktärsskapande silobyggnader

När man ser hur Kungsängen har förändrats de senaste åren med nybyggda, slätputsade bostadsrätter i ett område man kallar för "industristaden" kan man fundera över vad det är i denna arkitektur och struktur som egentligen återanknyter till den industrihistoria som finns i området. Nord Mills anläggning för spannmål är en av de tidigaste industrianläggningarna i området och verksamheten

är fortfarande i drift (Franzén, 2003). De höga silobyggnader som denna verksamhet bedrivs i är karaktärsskapande för området och också en del av Uppsalas stadssilhuett som synliggörs när man kör in mot staden.

Eftersom siloanläggningarna är karaktäristiska och framträdande i stadsdelen var min första tanke att skapa en parkmiljö kring dessa byggnader. Men efter att ha inventerat och funderat kändes det trångt mellan byggnaderna och framförallt för skuggigt för att skapa en park på platsen om intentionen var att bevara majoriteten av silobyggnaderna. Att omvandla området kring Kungsängens silos vid en framtida nedläggning handlar troligtvis mer om att hitta nya ändamål för byggnaderna och eftersom jag i mitt examensarbete valt att fokusera på den yttre miljön kändes detta som fel plats att jobba med.

Delar av Kungsängens karaktäristiska silobyggnader i maj 2009.

Visionsskiss ur programmet för Kungsängen. Bilden visar Kungsängen från sydost. Bilden är framtagen av White arkitekter.

Reningsverket - en komplett anläggning

När jag gick runt i Kungsängen för att leta upp områdets industri-strukturer slogs jag av lukten från reningsverket. I det sista kvarteret i Kungsängen ligger Kungsängsverkets reningsanläggning. Jag tänkte: Det här är ju en komplett struktur om någon! Detta reningsverk har dessutom ett flertal yttre strukturer i form av de öppna bassänger som dominerar reningsverket och det kändes intressant att försöka jobba med dem på olika sätt i ett parkförslag för platsen.

Kungsängen ska enligt Uppsala kommuns program bli en förlängning av centrum med bostäder, handel och service. Huruvida området har en möjlighet att bli en del av stadens centrala delar tänker jag dock inte diskutera närmare i detta examensarbete. Det jag i huvudsak tar fasta på från programmet är den gatustruktur som föreslagits för Kungsängen, detta för att parkens entréer ska ansluta till det nya gatunätet. Dessutom ser jag programmets intention vad gäller antalet boende i området som en intressant bakgrund och ett motiv för en större parkanläggning i Kungsängen. Om reningsverksamheten flyttas finns inte längre behov av det skyddsavstånd på 500 meter från reningsverk till bostäder som tillämpas idag (Ringström, 2008). Detta öppnar upp möjligheten för att bygga ännu fler bostäder i området.

Parkbehovet och industriparken

Tanken med att skapa en industripark i området Kungsängen är i första hand att omforma en industriell struktur till park i ett område som bär på en industriell historia ända sedan 1800-talet. Arbetet syftar också till att ge förslag på en intressant stadsdelspark på denna sida Fyrisån. Det finns idag få rekreativa grönytor på östra sidan än vilket synliggörs om man tittar på en översiktlig bild av Uppsalas grönstruktur i staden. Man kan se tydliga skillnader mellan den östra och den västra sidan av Fyrisån när det gäller tillgången på grönytor. På den västra sidan finns många gröna platser så som Engelska parken, Botaniska trädgården och Stadsparken. Man har i Uppsala kommun som intention att göra tillgången på grönytor mer likvärdig i de östra och västra stadsdelarna (Engström, 2000). När nu Uppsala expanderar på östra sidan än ökar behovet av parker på denna sida än ännu mer.

- Naturmark
- Parkmark
- Sammanhängande idrottsyta
- Fyrisån

Fyrisån delar Uppsala stad i två delar. Den östra sidan har färre parker och andra gröna rekreativa platser än den västra sidan. Särskilt påtagligt är detta i Kungsängen och Boländerna, områden som präglas av industriell verksamhet och framkomlighet som i första hand gynnar bilister.

Varför så stor park?

Det faktum att man på sikt planerar för 4000 lägenheter i Kungsängen lyfter frågan om behovet av en större stadsdelspark. Uppsalas stadspark ligger inte långt bort om man räknar avståndet fågelvägen men Fyrisån utgör en stor barriär idag. I programmet finns tankar om att bygga en eller flera broar för att länka samman Kungsängen med den västra sidan. Även om detta skulle realiseras är det viktigt att skapa gröna platser inom Kungsängen så att stadsdelen blir självförsörjande. En större park ökar områdets attraktionskraft och kompletterar på ett bra sätt de planer som redan finns om en blandad stadsdel med bostäder, kontor och handel i Kungsängen.

Hittills har man i utbyggnaden av Kungsängen främst fokuserat på att skapa ”storkvarter” som bildar en form av halvoffentliga rum mellan fyra kvarter. (Ringström, 2008) Jag upplever inte dessa platser som tillräckligt stora eller inbjudande för att kunna locka människor från andra delar av staden in till området, snarare kan de upplevas som en form av halvprivata gårdar då de omges av halvöppna byggnadskvarter samt återvändsgator.

Genom att skapa en större offentlig plats i Kungsängen finns utrymme för fler aktiviteter och en tydligare känsla av ”offentlighet”. Detta skulle öka chansen för att platsen besöks även av de som inte bor inom själva stadsdelen. Reningsverket kan vid omvandlingen bli en aktivitets- och destinationspark med ett utbud som lockar människor att besöka Kungsängen. Fler kan då också upptäcka det nya utbud av butiker m.m. som kommer att erbjudas i denna omvandlade stadsdel och besöksunderlag för butiker och annat kan på ett bättre sätt säkerställas.

Varför industripark?

Att omvandla industrimark till park blir allt vanligare i dagens övergång från industri- till tjänste- och informationssamhälle. Med en omvandling från industriverksamhet till park finns en möjlighet att tillvara den industriella historia som finns på platsen. Det är en viktig del av vårt kulturarv då våra industrier trots allt har format våra städer och gett förutsättningar för den utveckling vi nått fram till idag (Geijerstam, 2007). Eftersom Kungsängen är Uppsalas första planlagda industriområde och står inför en omvandling känns det aktuellt att undersöka möjligheterna för att skapa en industripark för att framhäva områdets starka industritradition.

26.

Industristaden innehåller ”storkvarter” vars rum lätt kan upplevas som halvprivata. Därför behövs en eller flera större platser av mer offentlig karaktär.

Vasaparken i Stockholm. En stadsdelspark som lockar många besökare, året om.

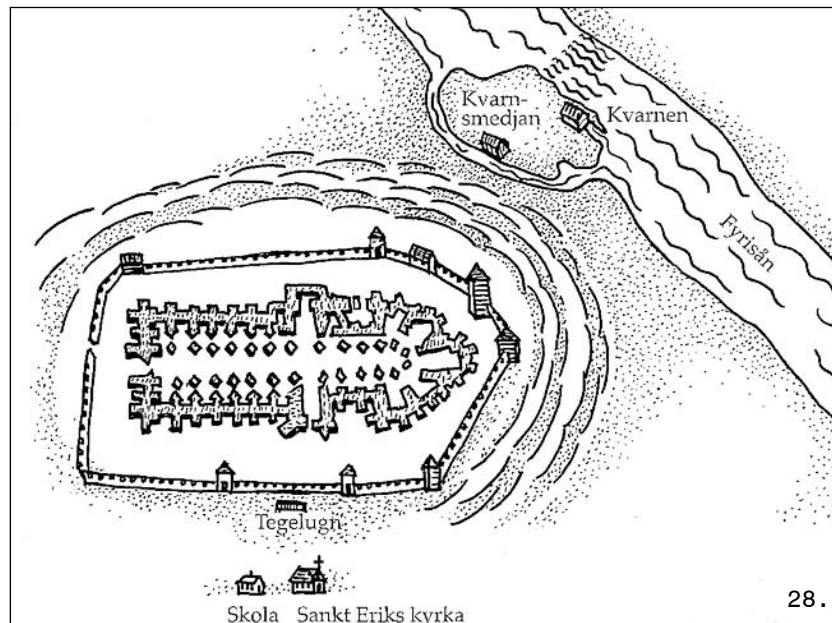
Uppsalas industrihistoria

Uppsala är kanske inte särskilt känd som industristad men har haft industriell verksamhet sedan slutet på 1200-talet. Då den ursprungliga domkyrkan byggdes, där dagens domkyrka idag ligger, fanns en tegelugn vilket kan kallas Uppsalas tidigaste "industri". Med dagens mått mätt skulle detta troligtvis inte klassas som en industri. Vid denna tid var tegelugnen, som gav material till kyrkobygget, tillsammans med den mjölkvarn som fanns vid Fyrisån verksamheter som bedrevs med hjälp av annan kraft än armens muskelkraft. (Agius, 2003) Industriell verksamhet kan definieras som tillverkning eller bearbetning som till största delen sker med hjälp av maskiner. Många verksamheter började också som en form av hantverk och kom sedan att mekaniseras allt eftersom teknikutvecklingen fortskred. (Franzén, 2003)

Uppsalas första industriområde

Man tror att Uppsalas första industriområde uppstod på västra åkanten mellan nuvarande Fyristorg och Sankt Olofsgatan. Här fanns, 1612-1702, förutom den mjölkvarn som funnits på platsen sedan 1280-talet, en papperskvarn och en sågkvarn. Denna industri kom dock inte att prägla stadens näringsliv i någon större utsträckning men historiskt är det intressant då det representerar svensk pappersindustris födelse. Trots att industriell verksamhet bedrevs i Uppsala redan från slutet av 1200-talet var det universitetets och domkyrkans verksamheter som främst prägla staden, men i mitten på 1800-talet nådde industrialiseringen även akademikerstaden Uppsala. (Agius, 2003)

Tegelugnen och kvarnsmedjan, industrier som fanns redan på slutet av 1200-talet i Uppsala.

Järnvägen byggs ut

Mest revolutionerande för industrialiseringen av Sverige var järnvägsbyggandet. Till Uppsala kom järnvägen 1866 och det var detta som skapade grundläggande förutsättningar för att industrin kunde börja blomstra här. Det fanns vid den här tiden ett flertal entreprenörer i Uppsala som hade väntat på en utbyggnad av järnvägen för att kunna starta upp nya industriella verksamheter. Även om förutsättningar gavs för en industrialisering av Uppsala var det inledningsvis framförallt hantverksinriktade verksamheter som ökade när kommunikationerna in till staden utvecklades. (Agius, 2003)

Reglering av industriverksamheter

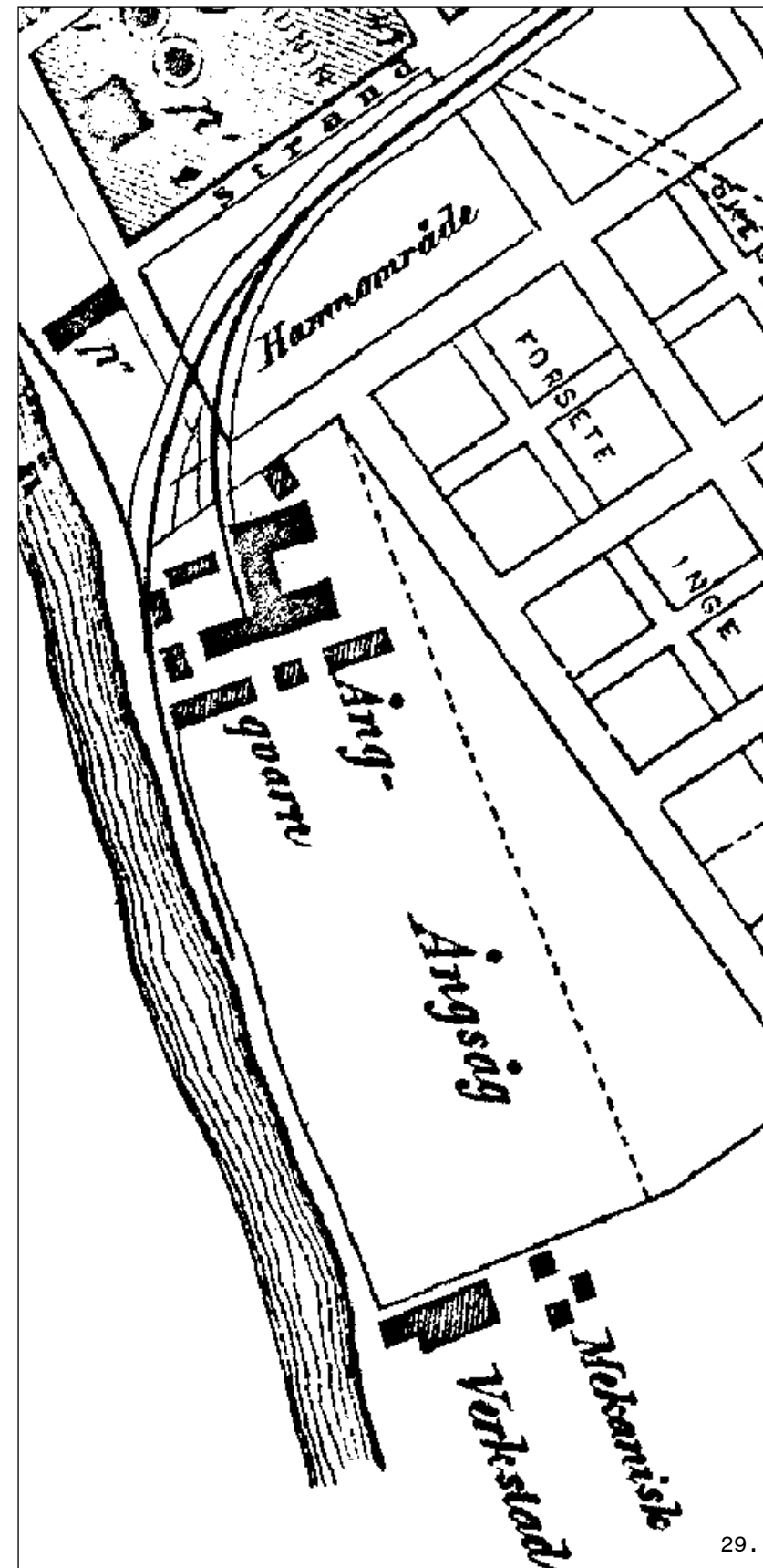
Med tiden behövde man större utrymme för produktion och för detta krävdes rymligare fabriksbyggnader. Man började flytta industriella verksamheter utanför stadens centrum. Det var tre områden där den här typen av verksamhet reglerades: Söderut i Kungsängstull och hamnområdet, norrut kring Svartbäcksgatan/Fabriksgratan och österut i Väderkvarnsområdet. (Agius, 2003)

Kungsängen var alltså ett av de första större industriområdena och det var Uppsalas första planerade industriområde, tänkt att rymma verkstäder och fabriker. Den första industrin i detta område var Littorins Mälteri från 1814 och efter planläggningen av Kungsängen 1864 var Upsala Ångkvarn (idag Nord Mills) första industrin på plats (Franzén, 2003). Upsala Ångkvarn byggdes på den plats där mälteriet tidigare låg.

Kungsängen var ett strategiskt läge att bedriva industriverksamhet så tillvida att det ligger nära både järnvägen och Fyrisån, något som underlättade transporterna under industrialiseringen av Uppsala. Efter Upsala Ångkvarns etablering följde en rad andra företag och det var framför allt tyngre industrier som etablerades i området. (Agius, 2003) Förutom Upsala Ångkvarn fanns bland annat Tullgarns Gjuteri o Mekaniska Verkstads AB, Stål och Maskin AB och Fabriks AB Osmund, verksamheter som fanns kvar ända fram till 1970-talet. En av de verksamheter som fanns i området under mycket lång tid var Nordiska Metallduksväveriet/Nordviror som var i drift 1924-2000.

Kvar i Kungsängen med verksamhet i dag från de tidiga åren är Nord Mills som trots en minskad produktion fortfarande bedriver spannmålsverksamhet i silobyggnaderna. (Franzén, 2003)

Karta från 1889 som visar några av de tidigaste verksamheterna i Kungsängen.

Kungsängsverkets historia

Reningsverket i Uppsala har givetvis också en historia även om anläggningen är yngre och tillhör den så kallade högindustriella* perioden.

Tidiga lösningar

Utbyggnaden av reningsverk i Sverige har skett successivt sedan 1940-talet. Men före dess såg reningen av avloppsvatten ganska primitiv ut. Förr hällades avloppsvatten ut på gatan, i rännstenen och ut i Fyrisån. Denna metod gav under 1800-talet upphov till sjukdomar och tillslut blev miljö i de centrala delarna så ohälsosamma att epidemier började spridas (Uppsala Kommun). Detta ledde till att gårdsägarna så småningom tvingades bygga en tidig form av avloppsledningar som till en början var en snabb lösning för att få bort avfallet från själva gatorna. Det här gjorde man med hjälp av trätrummor som grävdes ned och ledde vidare avfallet ut i Fyrisån. (Franzén, 2003)

Det var först på 1870-talet när man började anlägga vattenledningar som man också började bygga ut avloppsledningar. Inledningsvis fortsatte dessa ledningar att leda ned avloppsvattnet till Fyrisån trots att befolkningen och mängden avfall ökade. På 1920-talet blev WC allt vanligare i hushållen vilket ledde till att Fyrisån fick ta emot ännu mer smutsigt vatten. Man började bygga ut ett nytt system som förde allt avfall till ett utlopp och detta mynnade ut nedanför Islandsfallet för att man skulle slippa se det förorenade vattnet. Det här innebar växande problem för sjöfarten i Uppsala hamn då de stora mängderna avloppsvatten ledde till att ån slammades igen. (Uppsala Kommun).

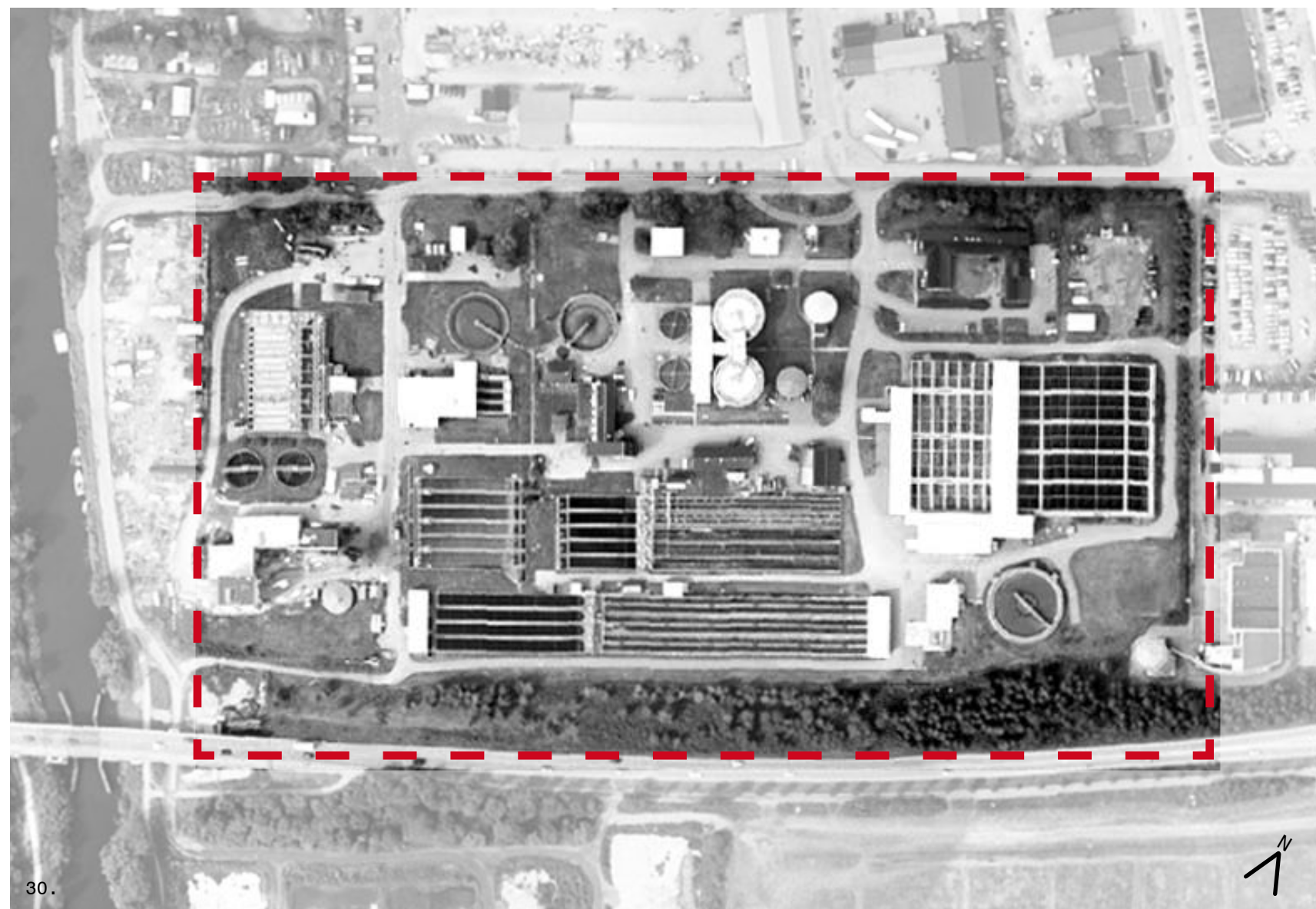
Reningsverket byggs

I slutet på 20-talet påbörjades byggandet av en pumpstation vid Tullgarn söder om hamnen och tanken var att den skulle utgöra en del av en reningsverksanläggning men detta projekt genomfördes långt senare. Det var först 1944 som man påbörjade utbyggnaden av reningsverket i Kungsängen och 1945 stod anläggning klar att brukas. Pumpstationen vid Tullgarn byggdes ut i början på 50-talet och användes ända fram till 1990-talet då man byggde ett nytt pumphus. (Franzén, 2003) Idag finns ett flertal pumphus och lokala reningsanläggningar. Utvidgning och tillbyggnad har skett inom anläggningen i flera etapper och reningsverkets bassänger är från 50- 70- och 90-talet (Olsson, 2009). Senaste kompletteringen i Kungsängsverket gjordes år 2000 (Uppsala Kommun).

Vad händer härnäst?

Nu diskuterar man hur man ska hantera stadens reningsverksamhet i framtiden. Man menar att en framtida omlokalisering av reningsverket i Kungsängen är strategiskt utifrån stadens fortsatta utveckling och expansion. Kostnaden för att avveckla Kungsängsverket skulle enligt beräkningar kosta runt 2 miljarder kronor. I förlängningen tycks det dock vara nödvändigt att man förändrar situationen. Förutom att verksamheten idag stoppar expansion av bebyggelse med ett skyddsavstånd på 500 meter så är det svårt att ytterligare bygga ut det reningsverk som finns idag. Man tror att det kan vara svårt att bygga in reningsverket som medel för att förhindra luktspridning då det ändå alltid finns en risk för att lukt och bakterier sprids. (Uppsala Översiktsplan).

Flygbild över Kungsängsverket söderifrån.

Genom att återanvända reningsverkets anläggning i en parkmiljö skulle man kunna få ned rivningskostnader samtidigt som man skapar en offentlig plats som ger en tydlig identitet till Kungsängen. Saneringskostnader blir dock nödvändiga men ett sätt att jobba med detta i långsammare och naturligare takt är ”cleaning and greening” det vill säga rening av mark med växter. Exempel på detta har bland annat gjorts i Duisburg Nord. (Holden, 1996) En viktig poäng är att man skulle kunna bygga ut området med fler verksamheter och bostäder då luktproblematiken försvinner.

*den högindustriella perioden inträffade mellan 1930-1970 (www.raa.se)

Reningsverkens utbyggnad och steg

Utbyggnaden av reningsverk har skett i etapper sedan 1940-talet. De olika reningsstegen härmar naturens egna reningsmetoder, men förloppen går mycket snabbare.

Reningsens olika steg byggdes successivt ut och har följande ordning:

Mekanisk rening

I slutet på 1930-talet blev problemen med avloppsvattnet allt för påtagligt. Det första steget i reningsprocessen och det första sättet man renade vattnet på förr var genom mekanisk rening. Detta innebär att man samlar upp stora partiklar med galler, sandfång och enkelt utformade bassänger där partiklar sedimenteras.

Biologisk rening

De sanitära förhållandena förbättrades under 1940-talet, bland annat tack vare WC. På 1950-talet uppmärksammades man dock på den fortsatt dåliga reningen av avloppsvattnet i samband med att en paratyfusepidemi drabbade Småland. Det visade sig att källan inte var avloppsvattnet men en livlig debatt om detta hade redan inletts. Detta ledde till att anläggningar med biologisk rening, det vill säga rening med hjälp av mikroorganismer som bryter ned avfallet, började byggas ut i stor skala.

Kemisk rening

På 1950-talet ersattes den klassiska tvättsåpan av starkare tvättmedel innehållandes fosfor. Utsläppen av fosfor skapade problem med algbloomning och i slutet av 1960-talet började man därför bygga ut reningsbassänger för fosforavskiljning i reningsverken. Detta sker i naturen men tar betydligt längre tid och detta är alltså ett sätt att på kemisk väg fälla ut fosfor snabbare.

Kväve avskiljs

Algbloomningen återkom som ett problem på 1980-talet, den här gången i stora band längs kusterna och nu på grund av för hög kvävetillförsel. Man ställde nu krav på en kraftig minskning av kvävetillförsel för att kunna förbättra havens tillstånd. Till kväveavskiljning behövs betydligt större biologiska reningsbassänger än vid enbart biologisk grundrening. (Uppsala kommun)

- 1a. Inflöde från staden
- 1b. Inflöde från landsbygden
2. Rens, sandfång
3. Försedimentering
4. Luftning
5. Mellansedimentering
6. Slutsedimentering
7. Centrifugering
8. Ut i Fyrisån

4a. Förtjockning: Slam från för- mellan- och slutsedimentering förtjockas.

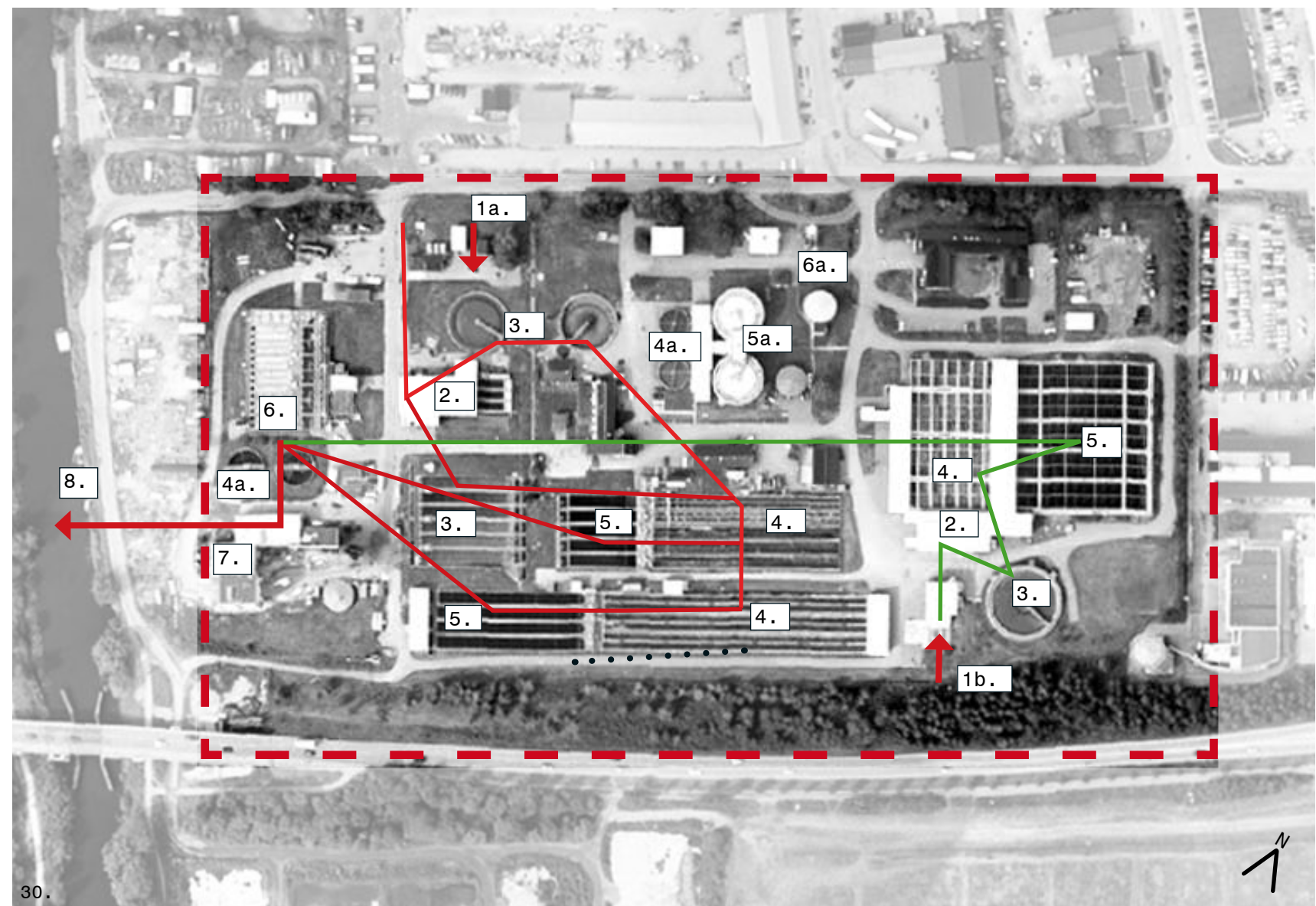
5a. Rötning

6a. Biogasen (till stadsbussarna bland annat) förvaras.

7. Centrifugering, överblivet material används sedan som gödningsmedel eller läggs på deponi. Vattnet går renat ut i Fyrisån.

(Olsson, 2009)

Kungsängsverkets reningssteg.

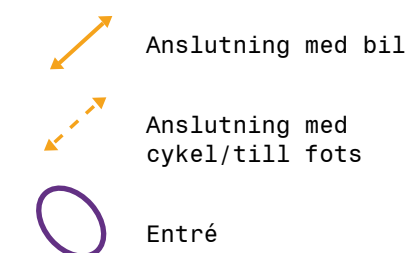
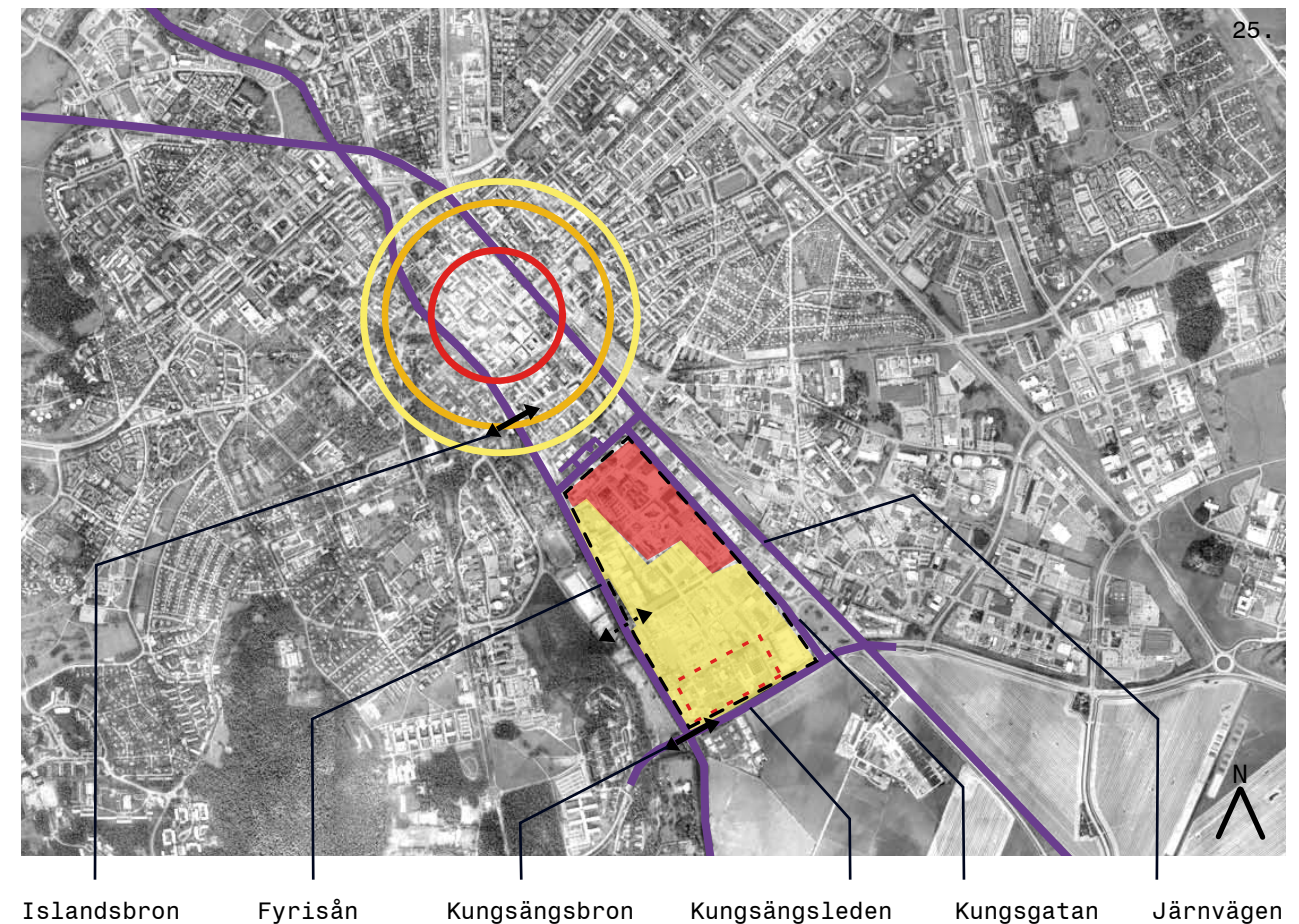
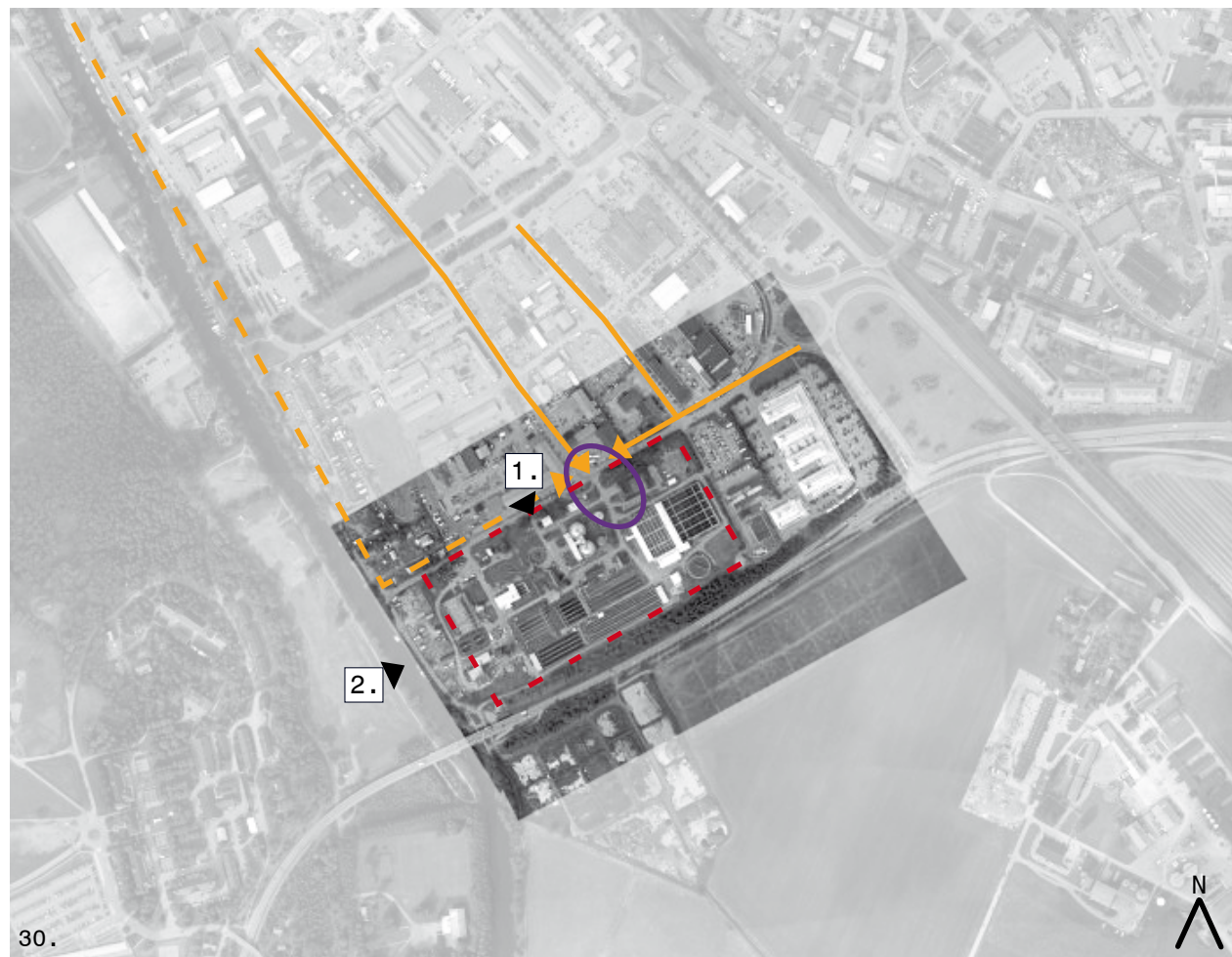
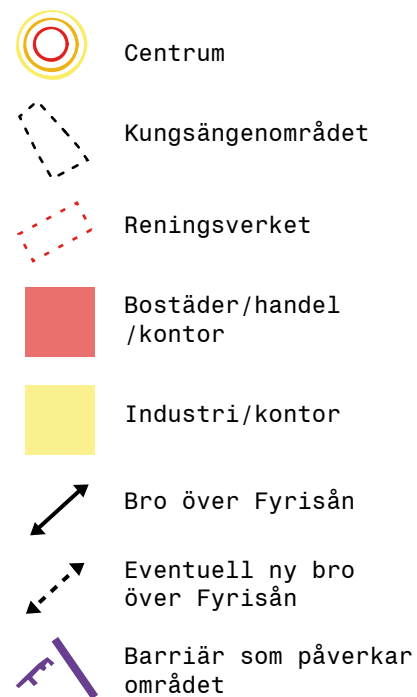
gestaltning

Koppling till omgivningen

Kungsängen är på många sätt en avskärmad stadsdel. Flera barriärer omger området vilket gör det tydligt avgränsat men också isolerat från det övriga stadslivet. Idag domineras Kungsängen av industri och övrig verksamhet, bland annat kontorsverksamhet. Det finns få kopplingar över Fyrisån. De närmsta broarna är Kungsängsbron i söder och Islandsbron norrut. Nya broar diskuteras i programmet för Kungsängen för att sammanlänka stadsdelen med den västra sidan av ån. Ett förslag som tas upp i programmet är att bygga en ny bro från Kungsängsesplanaden över till västra sidan ån, söder om Studenternas IP.

Entréer till reningsverket

Idag kan man ta sig ned till reningsverket via olika gator. Som cyklist rör man sig med fördel längs ån då det finns gång- och cykelbana här. Det finns idag en entré in till reningsverket. Den är inte öppen för allmänheten om man inte har bokat ett studiebesök. Hela området omgärdas av taggtrådsstängsel och ut mot ån ligger båtupplag som skärmar av reningsverket från ån.

1. Taggtrådsstängsel omger reningsverket.

2. Båtuppläggning gränsar mot ån och "gömmar" reningsverket.

Landskapskaraktärer

Tre övergripande landskapskaraktärer omger Kungsängsverket och påverkar också upplevelsen av platsen. Vid en omgestaltning är det viktigt att den nya platsbildningen ansluter väl till dessa karaktärer med ett genomtänkt förhållningssätt. Dessa karaktärer kan även fungera som inspiration till hur platsen kan gestaltas.

Fyrisån

Fyrisån fungerar som ett gränsöverspännande element som påverkar de övriga karaktärerna. Industrierna i Kungsängen har kunnat växa fram tack vare närheten till ån. Samtidigt som tillgången till ån är själva förutsättningen för stadens och odlingslandskapets framväxt så är Fyrisåns attraktionskraft en anledning till att industrin i Kungsängen hotas av penningstarka intressen. Mötet med ån är en av de viktigaste uppgifterna när reningsverket omvandlas till park.

Staden

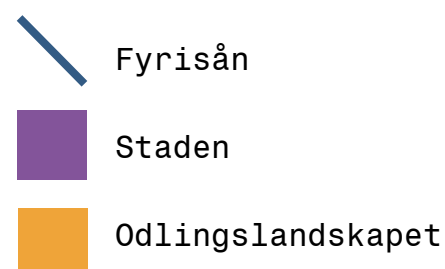
Stadskärnan slutar abrupt vid Livsmedelsverkets långsträckta byggnad som utgör en vägglik gräns mot Kungsängen. Här bygger man det nya Kungsängen i kvarter som ska vara mer ”stadsmässiga”, vilket enligt programmet innebär ett gatunät i rutnätsmönster med byggnader på 5-6 våningar. Idag är det svårt att säga exakt hur gatunätet och bebyggelsen i Kungsängen kommer att se ut men tanken enligt programmet är att man ska bygga vidare på den struktur som finns i staden norr om länsstyrelsen. ”Staden” är därför den karaktär som angränsar reningsverket närmast norrifrån. Om reningsverkets nuvarande verksamhet flyttas öppnar detta upp för möjligheter att bygga ut andelen bostäder, kontor och handel ända ned till Stallängsgatan. Idag gäller skyddsavstånd på 500 meter på grund av luktproblematik. Om reningsverksamheten förläggs någon annanstans skulle det möjliggöra att bygga ut ca 20-25 kvarter extra. Detta skulle också motivera anläggandet av ett större gemensamt parkrum. Genom att låta denna plats växa fram längst ned i området får man en rörelse av människor genom hela Kungsängsområdet.

Odlingslandskapet

Kungsängen ligger på Uppsalaslätten och var tidigare en del av Uppsalas bördiga odlingslandskap. Kungsängen kallas även den mark söder om Kungsängsbron där kungsängsliljan blommar under försommaren. Kungsängens åker och ängsmark och Kungsängens verksamhetsområde delas av den väg och bro som Kungsängsleden utgör. Reningsverket är ”sista anhalten” i verksamhetsområdet och en mjukare övergång till åkerlandskapet skulle kunna skapas vid bildandet av parken.

Tre landskapskaraktärer omger och präglar reningsverket. Karaktären ”Staden” slutar idag vid Länsstyrelsens byggnad (svart på kartan). Även om staden idag inte når ned till området är intentionerna att stadskärnan ska utökas nedåt i och med utbyggnaden av Kungsängen.

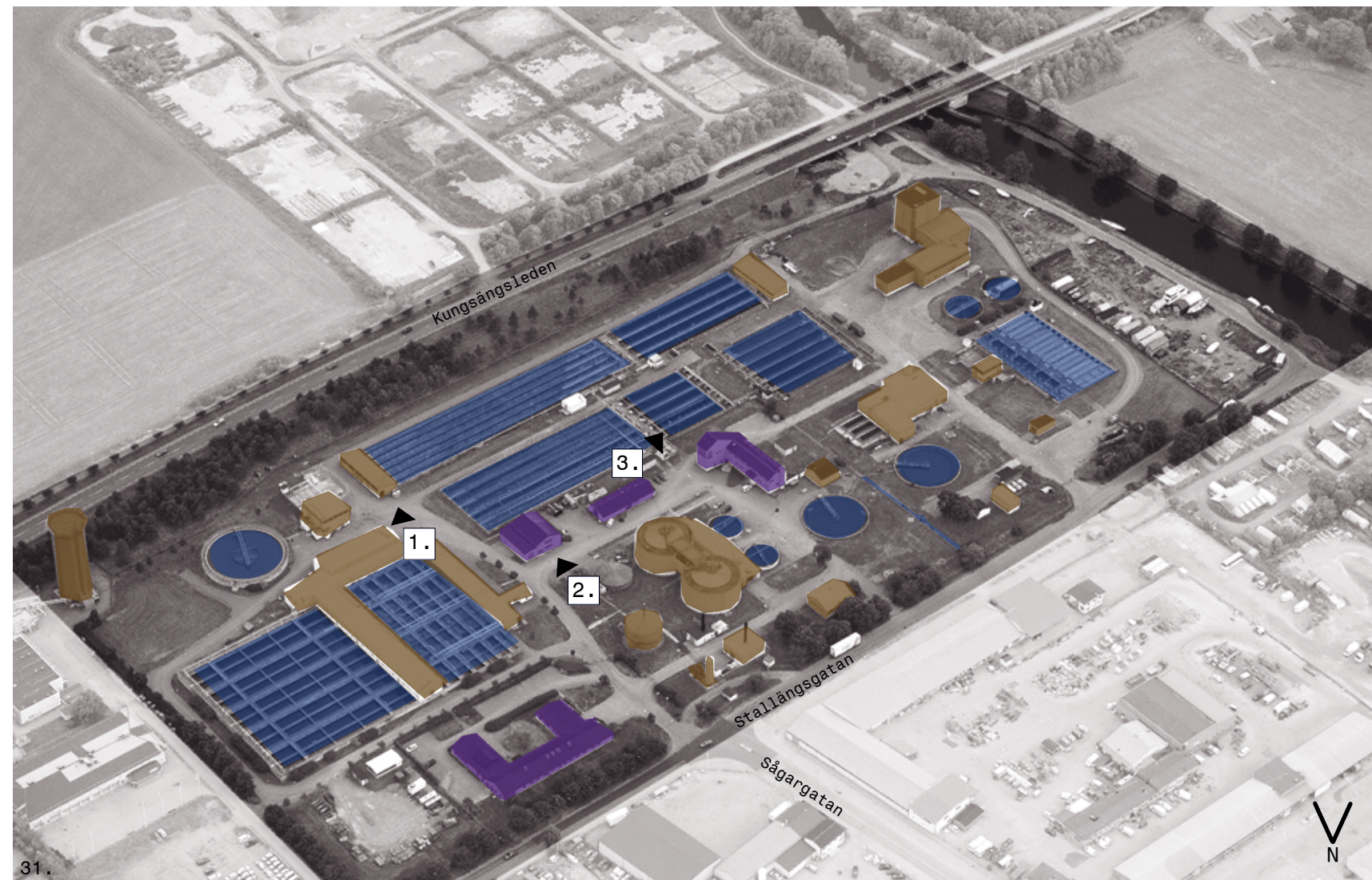
Kungsängsverkets strukturer

För att få en bild av reningsverkets uppbyggnad har jag valt att inventera och titta på de strukturer som finns i Kungsängverket idag. Samtliga inventerings- och analyskartor visar parken norrifrån eftersom det är från det här hållet som man från staden möter platsen. I flygperspektiv från detta håll får man också bäst bild över reningsanläggningens struktur utan att Kungsängsleden skymmer.

Byggda strukturer

Reningsanläggningens byggda strukturer utgörs främst av öppna bassänger där reningen av vattnet sker. Området innehåller också många slutna industribyggnader där rötning av slam och dylikt sker, alltså processer vid sidan av själva reningen. På platsen finns det också några kontorsbyggnader med anknytning till reningsverkets verksamhet.

- Bassänger
- Sluten industriverksamhet
- Kontor/verkstad

1. Pumphus invid luftningsbassäng.

2. Kontor och verkstadsbyggnad.

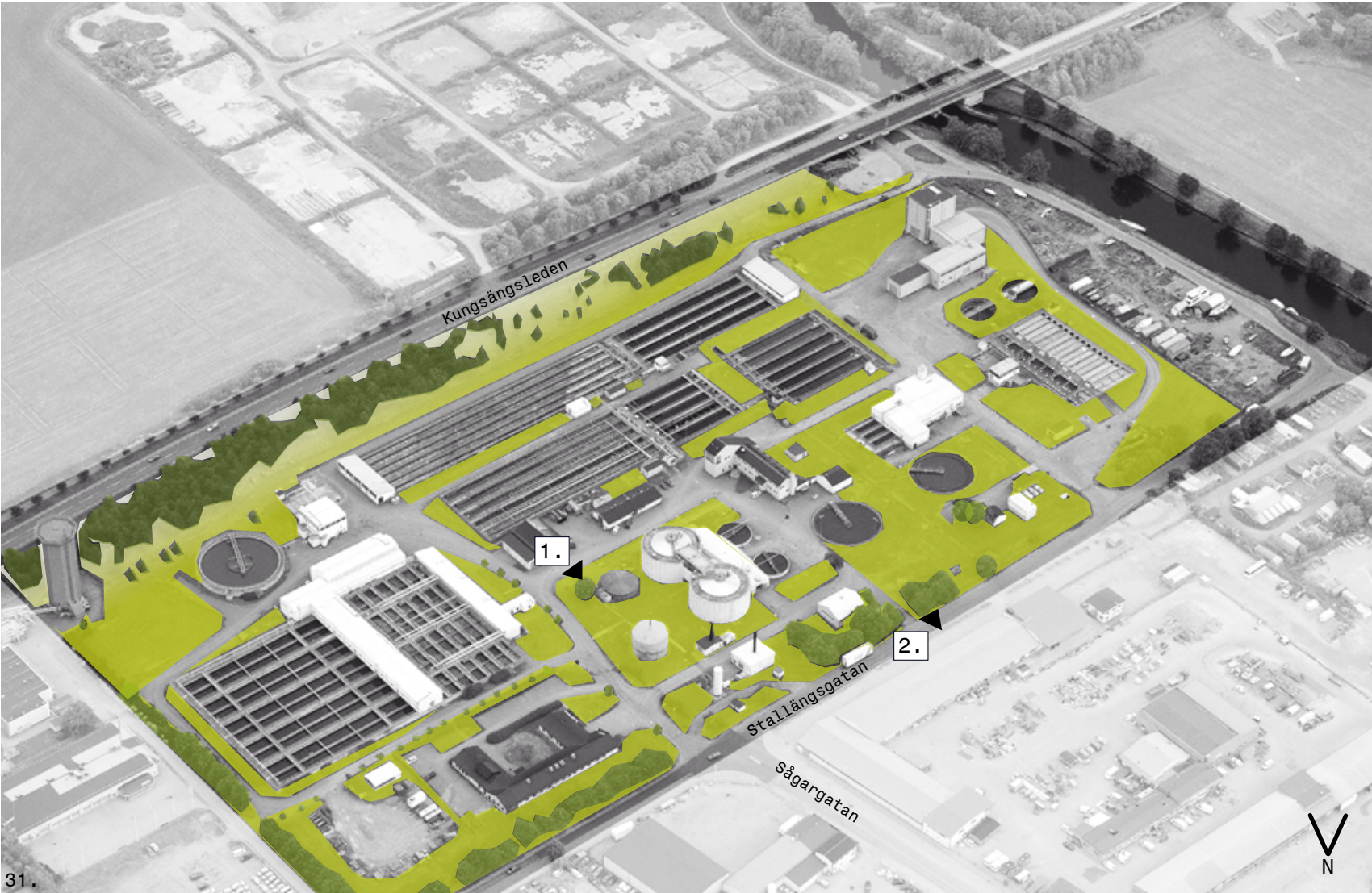
3. En av reningsverkets alla öppna bassänger.

Grönstruktur

Vegetationen på platsen består i huvudsak av plana gräsytor. I övrigt omges platsen av rader och grupper av träd. Alléstrukturerna är uppstyckade och en variation av arter har nyplanterats men troligtvis också frösått sig på platsen. Inom reningsverket finns mindre bestånd av buskar så som måbär och syren. Överlag är växtmaterialet igenvuxet och en del av arterna trivs inte på växtplatsen.

1. Frisk parklind inne på området. I bakgrunden skymtar en gasklocka.

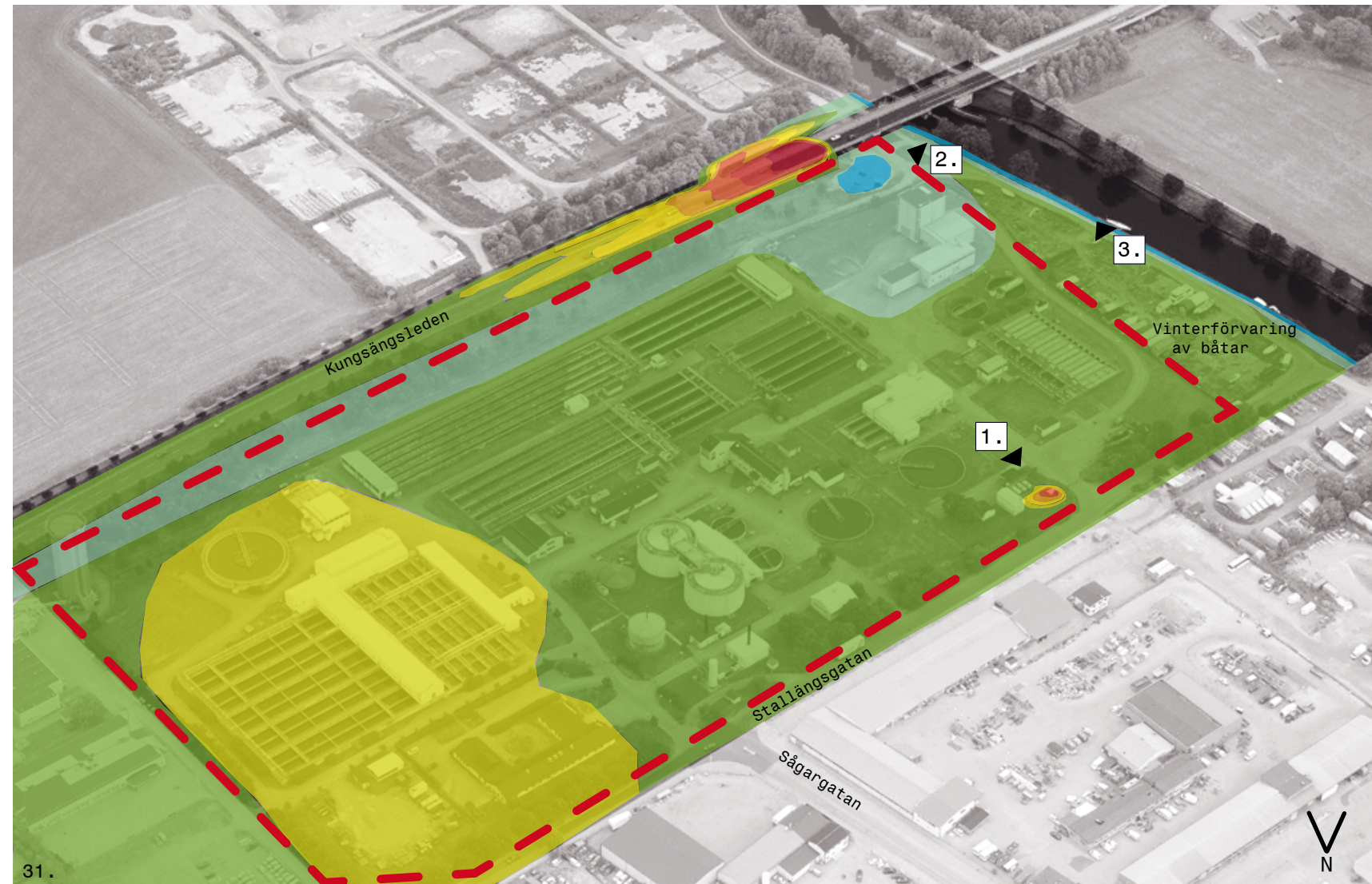
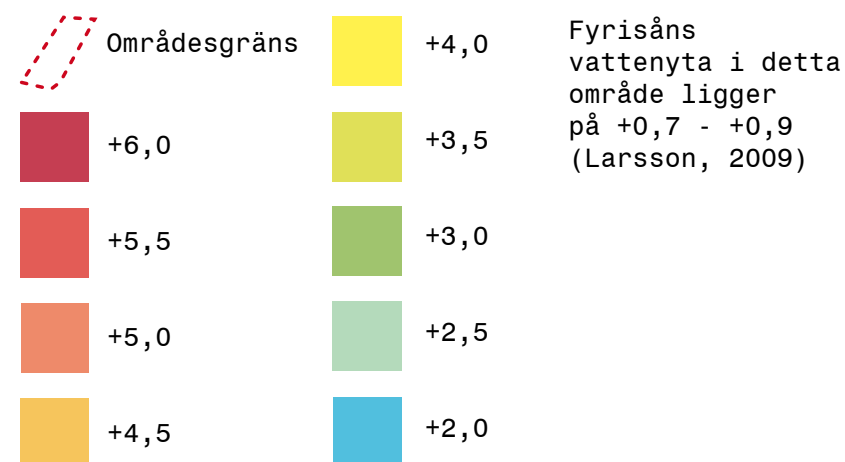
- Gräs
- Lövträd: lönn, lind, fågelbär
- Barrträd: tall och enstaka granar

2. Träd som gränsar ut mot Stallängsgatan varierar i placering, art och kvalitet.

Terräng och gränser

Kungsängsverket ligger på gammal sjöbotten som senare har brukats som åkermark. Platsen är därför väldigt platt. Det finns mindre höjdavvikelser men inget som märkbart påverkar platsen. Det som tydligast avviker är den höjdrygg där Kungsängsleden går. Där brofästet tar vid avtar höjdryggen. En sluttning finns också ned mot Fyrisån men det är bortanför själva reningsverkets gräns då båtupplag ligger som gräns mellan anläggningen och ån.

Platsens gränser utgörs i sydost av Kungsängsleden (bortanför den finns åkermark). I sydväst avgränsas platsen av båtuppläggning och bortom den finns Fyrisån. Gränser i nordostlig riktning är Stallängsgatan och intilliggande företag angränsar reningsverket från nordväst.

1. Punktvis finns mindre höjdavvikelser. Men överlag är platsen väldigt platt.

2. Den största avvikelser i höjdnivå på platsen är den höjd där Kungsängsleden övergår till Kungsängsbron.

3. Slänt ned mot ån.

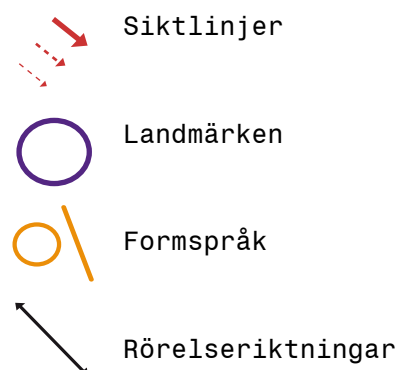
Riktningar, formspråk och landmärken

Siktlinjer finns från Kungsängsleden in mot Kungsängsverket och sikten är bäst där vegetationen luckras upp. Idag ser man inte mycket från reningsverket och ut. Utsikten mot odlingslandskapet skymms bitvis av vegetation i gränzonen mellan reningsverket och Kungsängsleden som ligger uppe på höjden. Det saknas dessutom utsiktsplatser/större höjdvikelser inom reningsverket för att sikt utåt ska möjliggöras. Utsikten mot Fyrisån skymms av båtupplag.

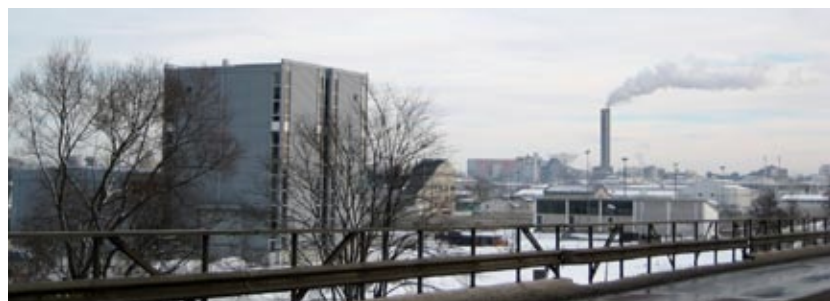
Formspråket utgörs av de cirkulära och de linjära strukturerna som främst skapas av reningsverkets bassänger. Platsens gångvägar och riktningar följer de fyrkantiga bassängerna och man rör sig främst i sydvästlig-nordöstlig riktning (mot och från ån).

Landmärken på platsen

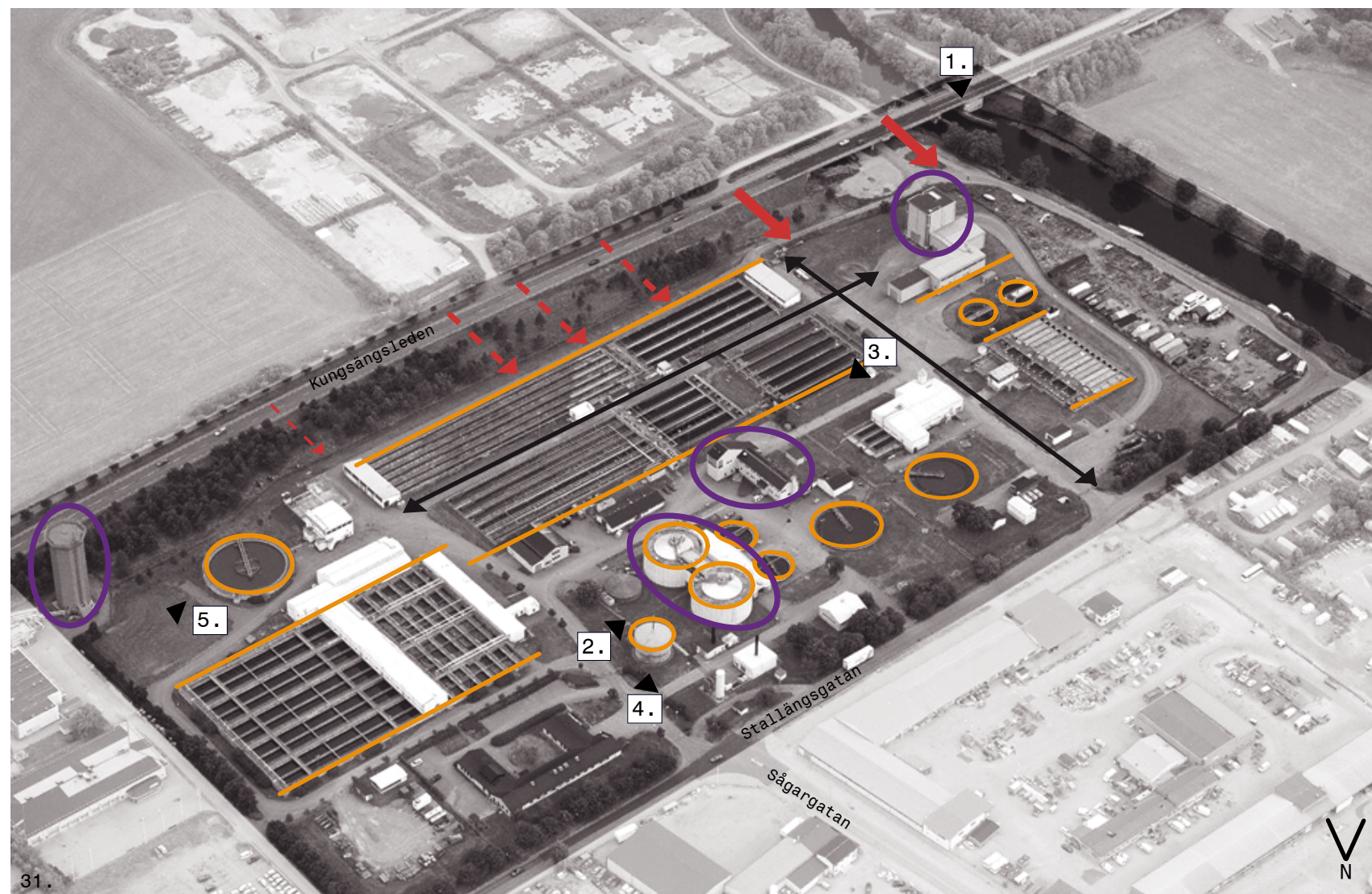
1. Centrifugering
2. Röt-kammare
3. Kontorsbyggnad
4. Gasklocka
5. Kyltorn

1. Centrifugeringsanläggning, sista anhalt innan det renade vattnet når Fyrisån.

2. Röt-kammare, där biogas produceras.

3. Byggnad i funktionalistisk stil som som rymmer kontor.

4. Gasklocka där biogas förvaras.

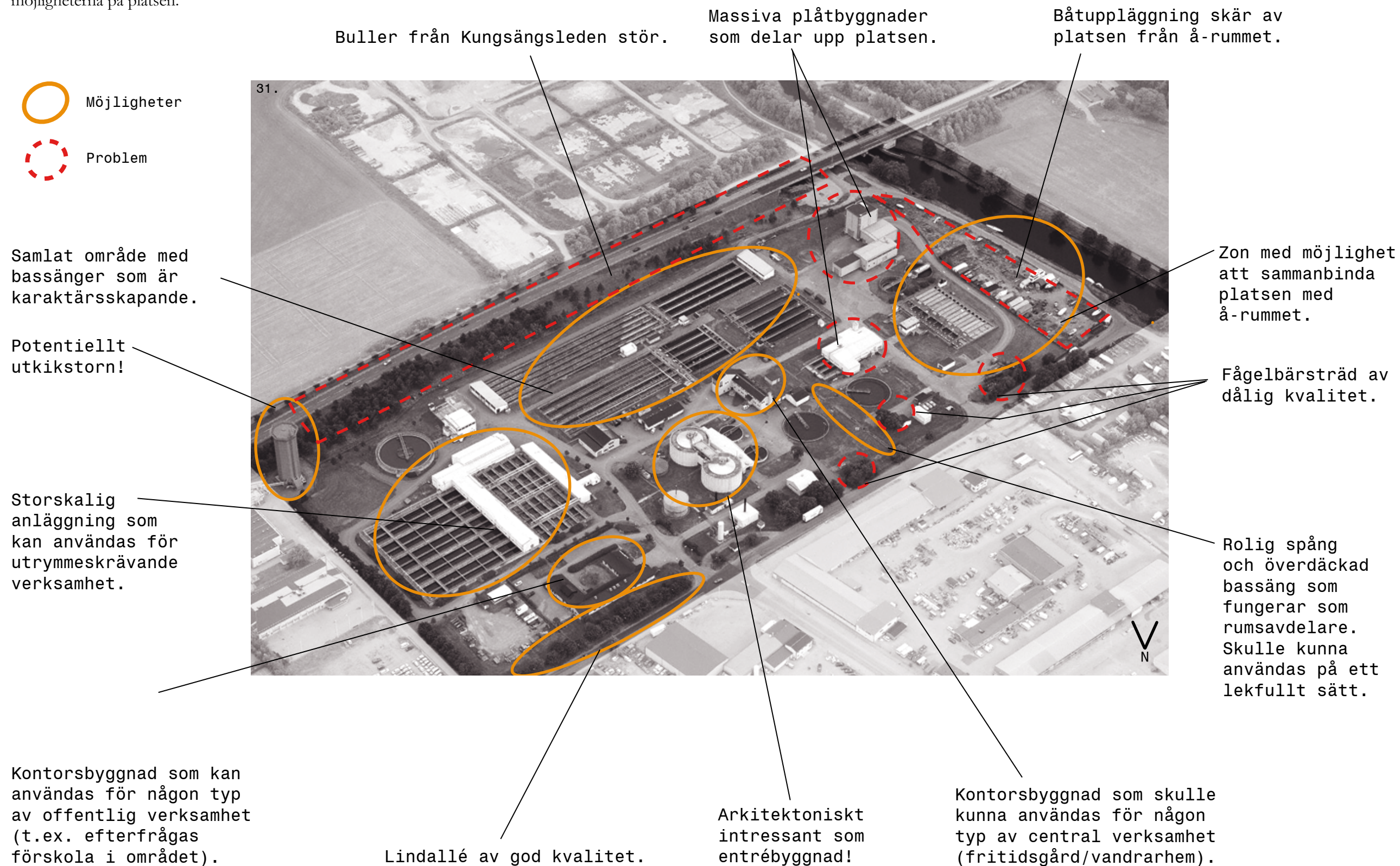

5. Kyltorn med koppling till in-tilliggande fjärrvärmeanläggning.

Möjligheter och problem

Utifrån mina inventeringar tog jag fasta på några punkter som kan ses som positiva och negativa ur aspekten att skapa en park på denna plats. Jag har sammanfattat några av de viktigaste problemen och möjligheterna på platsen.

Vad gör en park bra?

Under utbildningen har vi lärt oss vad som är viktigt att ta hänsyn till när man jobbar med offentliga rum. Nedan följer en summering av vad jag uppfattar som grundkomponenter i en park. Det är mycket som ska tas hänsyn till för att skapa en trevlig park. I en park som bygger på en industrihistorisk berättelse är det dessutom extra viktigt att respektera men också utnyttja den industrihistoriska strukturen och berättelsen som finns på platsen.

Grundkomponenter

Det är mycket som spelar in och som ska samverka i en park. Det finns många komponenter man kan studera närmare men jag har valt att funderat över dessa:

Grönstruktur

Det ska finnas en variation av växtmaterialet i flera skikt från stora träd till perennplanteringar. Alléer kan förstärka stråk och dela upp olika delar av en plats. Det är också viktigt att man ger utrymmen för sikt genom grönskan för att skapa siktlinjer och sammanlänka platser. Växtmaterialet kan gärna användas på spännande sätt i lek-miljöer.

Cirkulation och siktlinjer

Gångvägarna ska ha ett mål och/eller ge en upplevelse längs vägen. Det är viktigt att man kommer ihåg att skapa gångvägar i de yttre kantzonerna så dessa delar också blir aktiva. Gångvägarna bör vara tillräckligt breda för att en cyklist och fotgängare ska kunna mötas. Gångvägarna bör ha ytmaterial som är körbara med rullstol. Siktlinjer ska finnas in och ut ur parken, gärna mot intressanta platser och byggnader.

Skala och nivåer

En stor park kan med fördel erbjuda större rum och större strukturer. Små rum är dock viktiga för att kunna skapa en intim och trivsam känsla. En variation av stora öppna och små slutna rum är viktigt för att platsen inte ska upplevas för likriktad.

I en park kan man skapa rumslighet med hjälp av nivåskillnader. Det är dock viktigt att man gör detta med ett syfte och inte bara skapar nivåer för sakens skull. Förutom att t.ex. skapa höjdvariationer med kullar kan det också handla om att man kan gå in i, upp i och ned i olika rum, både byggda strukturer och markstrukturer.

Aktiviteter

En stor park har förutsättningar att erbjuda en större mängd aktiviteter. Det är viktigt att det finns olika inriktning på aktiviteterna så flera åldersgrupper/intressen går att nå. Det är också viktigt med mer flexibla platser så att det finns utrymme för spontanitet.

Att tänka på vid omformningen till park

I den jämförande analysen för industriparkerna (s. 26) tog jag upp några punkter som jag tyckte var bra att ha i åtanke när man omvandlar en industrimiljö till park. Jag återanknyter till dessa nu:

* Utgå från industrins forna verksamhet, eftersträva att förmedla vad platsen tidigare har använts till, använd det som ett medel i gestaltningen!

* Använd de befintliga strukturerna men våga bryta av och rensa ur, då kan platsens ”själ” lättare framhävas som kontrast till de nya tilläggen.

* Tänk på att platsen ska locka till sig besökare vilket kräver en estetik som tilltalar. Låt samtidigt inte befintliga strukturer i allt för hög grad omvandlas så de blir svåra att skilja från de nyare inslagen.

* Jobba med växtmaterialen i flera skikt och om det finns möjligheter, jobba med platsbildningar eller stråk i olika nivåer (beroende på platsens struktur).

* Om det är en storskalig struktur, våga tänk storskaligt i gestaltningen!

Tips från Avesta

I skriften *Industriarv i förändring* (Geijerstam, 2007) tas några nyckelbegrepp upp som man kan använda när man har som mål att bevara och levandegöra en tidigare industriell miljö. Jag anser att dessa är tänkvärda att jobba med när man omvandlar en plats som reningsverket till park.

Begreppen jag ser att man kan applicera i den här miljön är:

* Belysa särart.

* Ge spänning och upptäckarglädje.

* Vara nyskapande.

* Förklara sammanhang.

* Spela roll i det lokala kulturlivet.

* Vara kunskapsutvecklande.

* Ge skolan upplevelsebesök.

* Ge undervisning med landskapet som grund.

Reningsverkets huvudkaraktärer

Det finns några särskilda karaktärsdrag för platsen idag. Vid en omgestaltning är det viktigt att ha dessa i beaktande och i möjlig mån framhäva dessa. Om man sammanfattar platsen så finns det tre huvudkaraktärer.

Storskalighet

Platsen domineras av de stora plana ytor och den öppna struktur och överblick som bassängerna skapar. Det är främst byggnader och enstaka vegetation som bryter siktlinjer idag.

Få material

De flesta material utgörs av betong, trä och metall. Det är den här sortens råa material som ger platsen den industriella karaktär den har idag.

Linjär struktur

Det är de fyrkantiga bassängerna som skapar den linjära strukturen på platsen. Som kontrast till detta finns de cirkulära bassängerna, men det är de linjära elementen som ger platsen dess riktning.

Kommentar

Om man renodlar dessa karaktärer alltför mycket finns det risk för att platsen blir monoton och omänsklig i sin skala. Därför är det viktigt att till viss del följa dessa karaktäristika men också våga göra avsteg och bryta upp strukturen för att ge möjlighet till att skapa intimitet och platser i platsen. Det är växelverkan mellan kontraster som kan omvandla denna plats till en bra park men de tre karaktärs-skapande delarna ska framhävas.

Kungsängsverket -en ny stadsdelspark

Från kriterierna för vad som skapar en bra park på föregående sida har jag funderat vidare på vad som gäller specifikt för mitt förslag i Kungsängen. Här följer mina mål och hur jag tänker bemöta dessa mål.

Mål

1. Skapa en för Uppsala unik park som kompletterar det mer klassiska parkutbud som finns idag på västra sidan ån. Parken ska inte bli en klassisk finpark utan en modernare park där teknik, industrihistoria och estetik förenas.
2. Parken ska återanknyta till den industrihistoriska betydelse som Kungsängen, i allmänhet, och Kungsängsverket, i synnerhet, haft för Uppsala. Det är viktigt att den industriella strukturen inte bara blir ett konstnärligt motiv utan kommer till användning på olika sätt.
3. Uppfylla den efterfrågan på aktiviteter/utbud som hittills saknas i andra parker och kanske framför allt i de östra delarna av Uppsala. Parken ska fungera som en aktivitets- och destinationspark dit man går för det utbud som erbjuds på paltsen.

Hur?

1. En industripark skulle komplettera det utbud av offentliga parker som finns i Uppsala idag i form av klassiska parker som Stadssträdgården och Engelska parken. På grund av storskaligheten finns utrymme för att jobba både med industrihistorien och kombinera dessa med aktiviteter som har annan inriktning.
2. Parken kommer att utgå från de material som finns i de industriella strukturerna så som betong, stål och tegel. Men modernare material kommer att tillföras som kontrast för att platsen inte ska upplevas vara för likriktad. En möjlighet till guidning av platsens reningsprocesser och forna historia kommer att synliggöras i gestaltningen. Växtmaterialet ska samspela och följa befintliga strukturer men också fungera som motvikt, som de mjuka elementen i parken. Det finns ett behov av offentlig verksamhet i Kungsängen och en del av byggnaderna inom reningsverket skulle kunna lämpa sig för detta. Ur programmet nämns bland annat möjlighet att omvandla lokaler för förskoleverksamhet samt lokaler för universitetsverksamhet och konsthall.
3. Årike Fyris är ett idéförslag för en större del av området kring Fyrisån. Det finns idéer om att den västra sidan som redan har god tillgång på parker och idrott ska få utökade grönytor medan den

Den nya parken ska erbjuda något annat än de parker som redan finns i Uppsala. Här syns Stadssträdgården väster om ån, Uppsalas promenadpark med många prydliga blomsterplanteringar.

östra sidan som saknar detta istället ska få hårdgjorda platser i form av kajområden. (Årike Fyris, 2008) Jag vill istället jämma ut obalansen och tillgodose behovet av idrott och gröna platser på den östra sidan ån. Här skulle äventyrligare lek kunna skapas i form av multi-sportplaner, skate, hinderbanor m.m.

I New York omvandlar man ett gammalt spårområde, The highline, till ett grönt gångstråk. Planteringarna arrangeras efter spårens linjeföring.

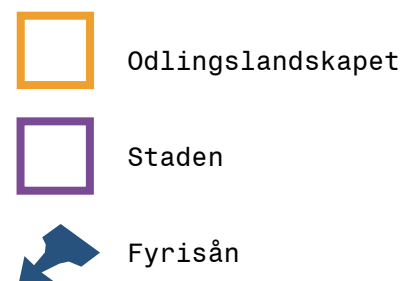
Nya gränser och landskapskaraktärer applicerat på platsen

Den nya parken kopplas samman med å-rummet. Båtoppläggnings flyttas därför och vatten tas in som ett tema i parken. Parkens gräns förskjuts därför från baksidan av båtoppläggnings ända fram till ån. Den yta som friläggs i andra änden av reningsverket lämpar sig för verksamheter i både privat och offentlig regi. Parkens egentliga utbredning blir alltså enligt bild B.

Som tidigare nämnt är *Odlingslandskapet*, *Staden* och *Fyrisån* de karaktärer som angränsar till reningsverket och Kungsängen i stort. Dessa karaktärer vill jag föra in på platsen genom att spela med det urbana, rurala och användningen av vatten inom parken. Det kan göras både i formspråk och med hjälp av hårda respektive mjuka material. Det finns dock glidningar för vad som kan räknas som urbant/ruralt inom de olika delarna av parken. Framför allt är det parkens gränzoner, där platsen möter de omgivande landskapskaraktärerna som behöver en förstärkt känsla av vatten, urbanitet och landskap.

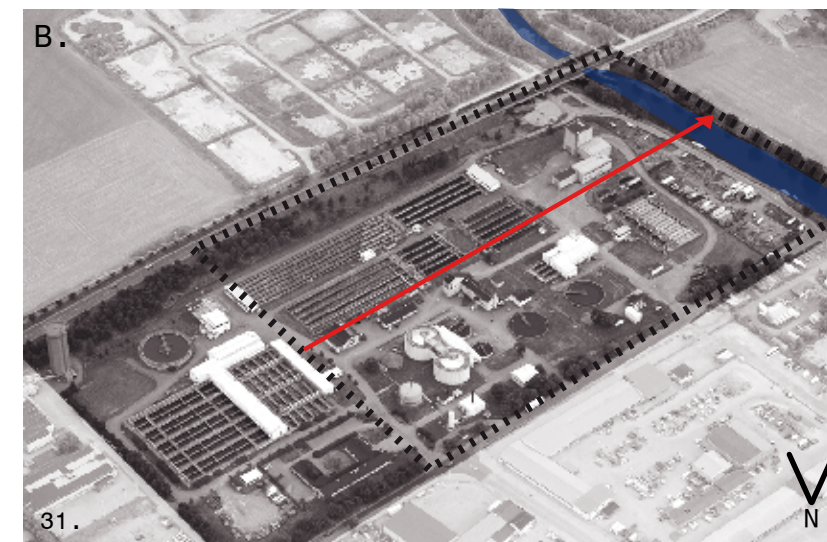
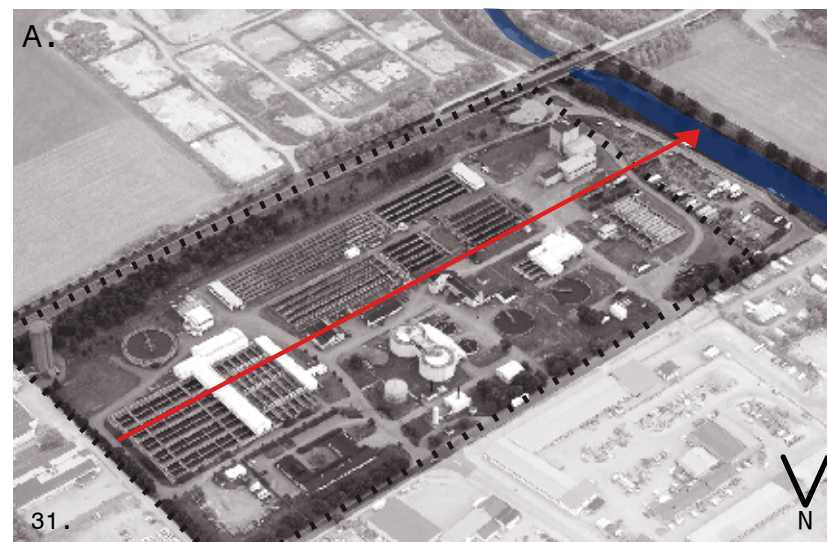
Exempel på associationer till odlingslandskapet är tematrädgårdar, odling och brynvegetation. Exempel på urbana associationer kan vara skatepark, hamn, torg samt vegetation ordnad i strikta former och linjer.

Vattnets roll i parken är den viktigaste delen dels för att ån gett upphov till industrins framväxt i Kungsängen men också för att själva verksamheten, reningsverket, handlar om reningen av vatten. Vatten kommer därför vara en del av parkens estetiska och pedagogiska del. "Vattnets väg" kommer att förmedlas i parken (se diagram s. 48). Anknnytning till vattnet finns i parken framförallt ut mot å-rummet men också längre in i parken. Exempel på associationer till vatten är hamn, våtmark, bad, fontän och vattenrädgård.

En grov indelning visar hur de tre landskapskaraktärerna Fyrisån, Odlingslandskapet och Staden fördelas i den nya parken.

Platsen möter de omgivande landskapskaraktärerna i parkens gränzoner. Det är framför allt här som en förstärkt känsla av vatten, urbanitet och landskap ska synliggöras i gestaltningen.

Platsens gräns förskjuts ut mot å-rummet.

Övergripande programskiss

Kantzonen mot Kungsängsleden

Stängsel och urglesad allé avlägsnas och struktureras upp. En låg vall byggs för att dämpa trafikbuller från Kungsängsleden.

Vegetation med karaktär som kopplar till odlingslandskapet planteras.

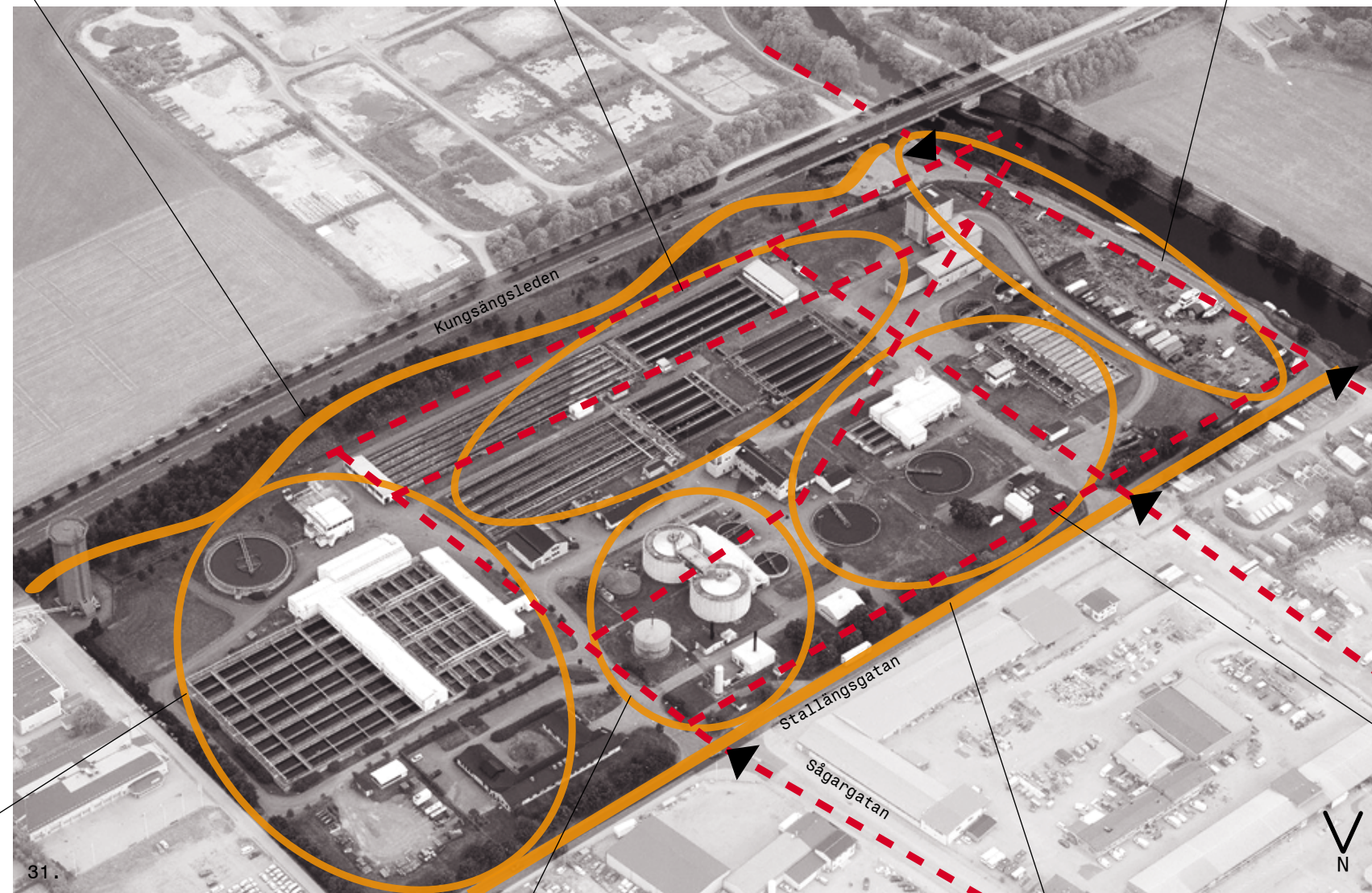
Bassängerna

Olika former av grönska planteras i bassängerna.

Mötet med Fyrisån

Området vid Fyrisån rustas upp och tillgängliggörs. En mer urban karaktär ansluter till Stallängsgatan.

- ▶ Entréer
- - - Huvudstråk
- Huvudområden
- / } Kantzoner

Programmerade aktiviteter
Lek för olika åldrar.

Stor- och småskalig verksamhet

Område lämpligt för mer nischad verksamhet. Den storskaliga strukturen kan fungera som handelsträdgård med både inomhus- och utomhusförvaring.

Entré

Entrézon med torg och lämpliga verksamheter i rötammaren.

Kantzonen mot Stallängsgatan

Taggtrådsstängsel avlägsnas och ersätts av en strikt trädrad som ramar in parken.

Parkens grundkomponenter

Utifrån mina analyser och de kriterier jag ställt upp som är grundläggande för en bra park tänkte jag nu närmare redogöra för mitt förslag. Jag visar i ett antal diagram de olika komponenterna som bygger upp parken för att ge en bild av hur jag jobbat med dessa kriterier.

Grönstruktur

"Det ska finnas en variation av växtmaterialet i flera skikt från stora träd till perennplanteringar. Alléer kan förstärka stråk och dela upp olika delar av en plats. Det är också viktigt att man ger utrymmen för sikt genom grönskan för att skapa siktlinjer och sammanlänka platser. Växtmaterialet kan gärna användas på spännande sätt i lekmiljöer."

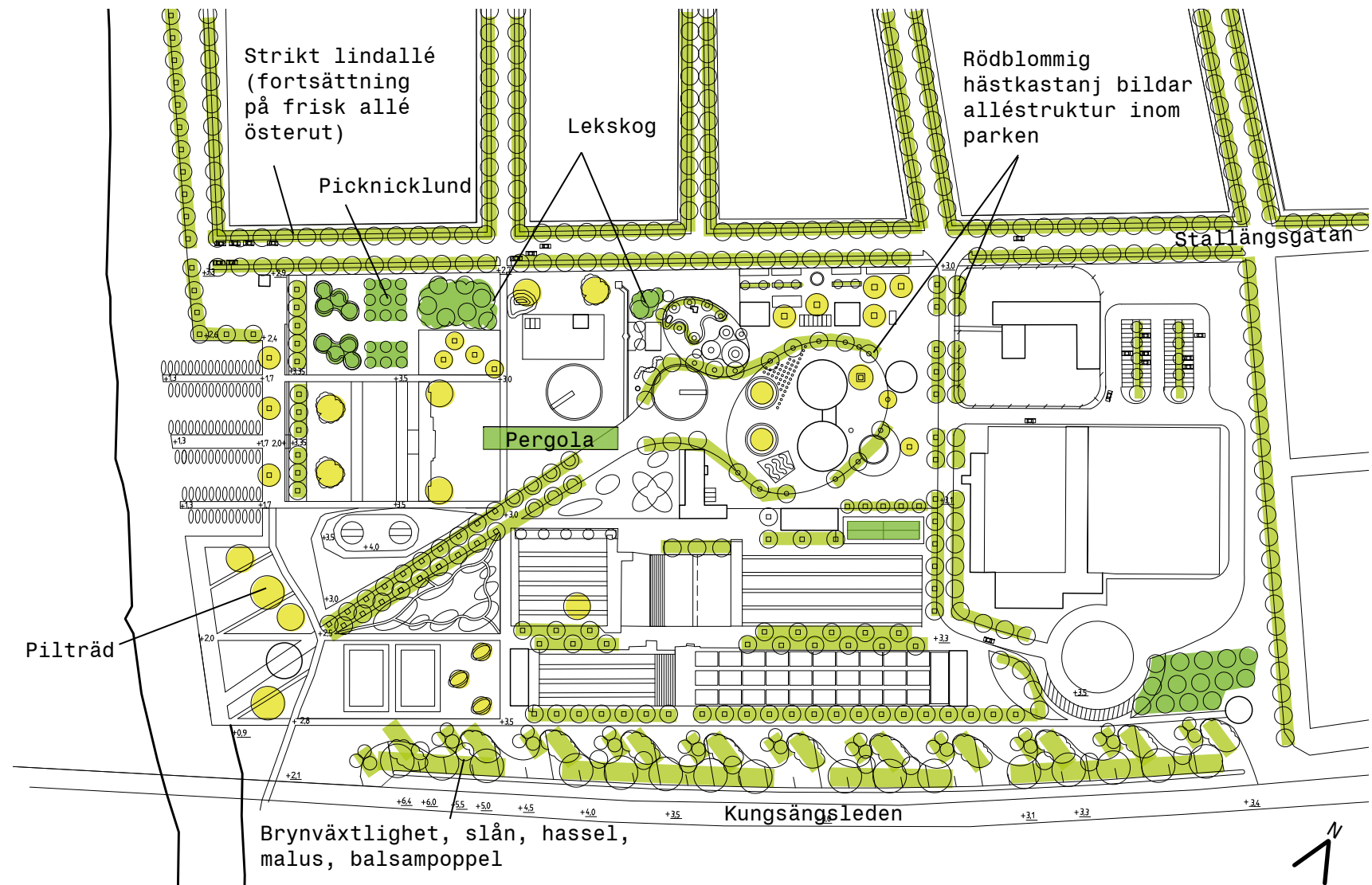
Parken har en uppbruten alléstruktur för att skapa sikt och koppla samman de olika delarna av parken samtidigt som rumslighet skapas. En viktig aspekt är att platsens karaktär idag är öppen. Denna karaktär ville jag i huvudsak bevara, framförallt längs de rektangulära bassängerna. Alléstrukturerna är tätare ut mot kanterna för att förstärka parkens gränser. Gränsen mot ån blir något öppnare för att skapa en bra sammankoppling med denna rekreativa del.

Parken har även vegetationsstrukturer som bildar tak. Dels i de två lekskogar som finns på platsen och i picknicklunden men också i pergolorna där klätterväxter skapar vegetationstak.

Som tredje vegetationsvariant finns solitärerna. Här markerar ett eller några träd en plats samtidigt som en viss rumslighet skänks åt dessa platser.

Perenner och annueller finns dels i bassängträdgårdarna men också i planteringsytor under träden. I diagrammet är dock främst busk/trädvegetation markerad då denna vegetationstyp i högre grad påverkar parkens rumslighet och övergripande grönstruktur.

Vegetation används i lekmiljöer i form av miniskogar och växtlabyrinter.

Exempel på stor "pergola" med klätterväxter. MFO-park i Zurich.

Cirkulation och siktlinjer

"Gångvägarna ska ha ett mål och/eller ge en upplevelse längs vägen. Det är viktigt att man kommer ihåg att skapa gångvägar i de yttre kantzonerna så dessa delar också blir aktiva. Gångvägarna bör vara tillräckligt breda för att en cyklist och fotgängare ska kunna mötas. Gångvägarna bör ha ytmaterial som är körbara med rullstol. Siktlinjer ska finnas in och ut ur parken, gärna mot intressanta platser och byggnader."

I förslaget behålls de linjära gångvägarna till stor del längs med bassängerna. Detta ger en möjlighet att upptäcka de olika bassängernas nya funktioner och dessa gångstråk löper bitvis samman med den mer informella gångslinga som utgör "Vattnets väg" (se diagram s. 48). En växelverkan av öppenhet/slutenhet ger varierande upplevelser när man rör sig genom parken.

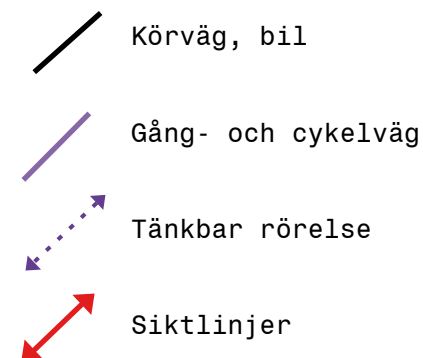
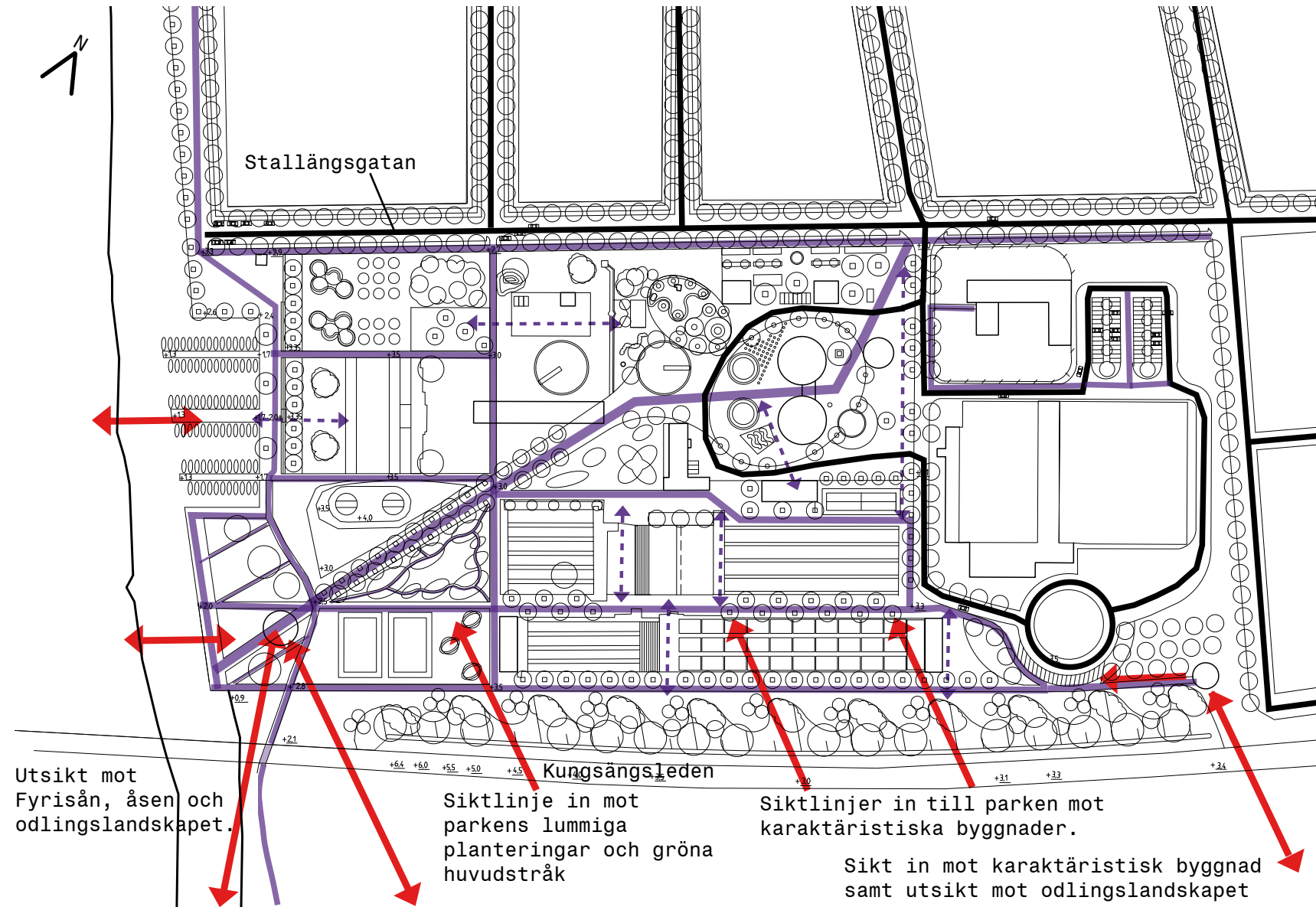
Gångvägarna har också destinationsmål. Exempel på destinationsmål i parken är de två utkikstornen, hamn och bad, skatepark, multisportplaner, fritidsgård och givetvis parkeringar och entréer.

Bredden på gångvägar varierar från 1 meter i "planteringscellerna" (se detalj s. 60) upp till 10 meter där huvudstråket ansluter till entrétorget. För att de bredare delarna av stråken inte ska upplevas för hårda kantas de av uppbrutna alléer med busk- och perennplanteringar som undervegetation.

Parkens stråk är i huvudsak 3 meter breda. Detta gör det möjligt för angöring av utryckningsfordon och fordon för parkskötsel. De stråk som är avsedda för bilburen trafik är de som rör sig i ytterkanten till förskola, handelsträdgård och parkeringar. Längre in i parken finns körbara ytor för leverans av varor till fritidsgård, café, konsthall och museum. På dessa ytor där trafikslagen korsas har fotgängare och cyklist företräde.

För besökande finns parkeringar dels intill förskolan samt söderut mellan handelsträdgården och odlingslotterna. Det finns även gatstensparkering längs med Stallängsgatan.* Några parkeringsplatser finns invid plokall och fritidsgård.

*Detta följer de intentioner om hur man vill att gaturummen i Kungsängen ska se ut i programmet för Kungsängen.

Karaktäristisk byggnad som synliggörs från Kungsängsleden.

Skala och nivåer

"En stor park kan med fördel erbjuda större rum och större strukturer. Små rum är dock viktiga för att kunna skapa en intim och trivsamt känsla. En variation av stora öppna och små slutna rum är viktig för att platsen inte ska upplevas för likriktad."

"I en park kan man skapa rumslighet med hjälp av nivåskillnader. Det är dock viktigt att man gör detta med ett syfte och inte bara skapar nivåer för sakens skull. Förutom att t.ex. skapa höjdvariationer med kullar kan det också handla om att man kan gå in i, upp i och ned i olika rum, både byggda strukturer och markstrukturer."

I parken finns en variation av större och mindre rumsbildningar. De mindre rummen är ofta lummiga och väggarna är halvslutna då de till stor del utgörs av vegetation. Exempel på mindre rumsligheter där annat än vegetation skapar rumsligheten är två mittsektioner mellan bassängträdgårdarna. Här skapas rumskänsla genom byggda delar i form av rör och räcken. Detta fungerar som ett alternativt sätt att röra sig mellan bassängerna och blir en äventyrlig och spontan lekmiljö.

Eftersom parkens karaktär är storskalig och öppen har storskaliga rumsligheter eftersträfvats i förslaget. För att inte dessa partier ska upplevas som händelsefattiga finns det många aktiviteter i parken och flera interaktiva delar finns i anknytning till "Vattnets väg" (sid 48).

Parkens karaktär är en platt struktur då det tidigare varit del av odlingslandskapet. Denna platta plats har också lämpat sig för de verksamheter som sedan 1940-talet funnits på platsen i form av reningsverket. Höjdryggen under Kungsängsleden behålls och en vall byggs ut mot vägen för att dämpa bullret från trafiken. En befintlig höjd byggs ut intill huvudstråket med sluttning mot det nya gång- och cykelstråket vid Fyrisån. Tre utsiktsplatser finns i byggnader som är 10 meter eller högre. Inifrån den upphöjda passagen mellan konsthallen och kretsloppsmuseet (tidigare rötningskammare), från det kyltorn som finns på platsen idag och som omvandlas till utkikstorn, samt från en ny utkiksplats nere vid Fyrisån.

Det finns också flera platser man kan gå ned och se ned i. Dessa strukturer utgörs av det som tidigare var reningsverkets bassänger. En bassäng kan man enbart betrakta från ovan och två kan man gå ned i. Dessa tre bassänger varierar i djup mellan 2,2 - 3,7 meter under omkringliggande marknivåer (djupet skiljer sig mellan bassängerna och de bassänger som är planterade har fyllts upp med ett 2 meter djupt jordskikt).

Småskalig rumsbildning

Storskalig rumsbildning

Marknivåer som avviker från platsen i övrigt

+6,0	+3,5
+5,5	+3,0
+5,0	+2,5
+4,5	+2,0
+4,0	

- Ny byggnad 10 meter eller högre med utsiktsmöjligheter
- Befintlig byggnad 10 meter eller högre med utsiktsmöjligheter
- Bassäng med djup bevarat, nedstigbar
- Bassäng med djup bevarat, ej nedstigbar

Aktiviteter

"En stor park har förutsättningar att erbjuda en större mängd aktiviteter. Det är viktigt att det finns olika inriktning på aktiviteterna så flera åldersgrupper/intressen går att nå. Det är också viktigt med mer flexibla platser så att det finns utrymme för spontanitet."

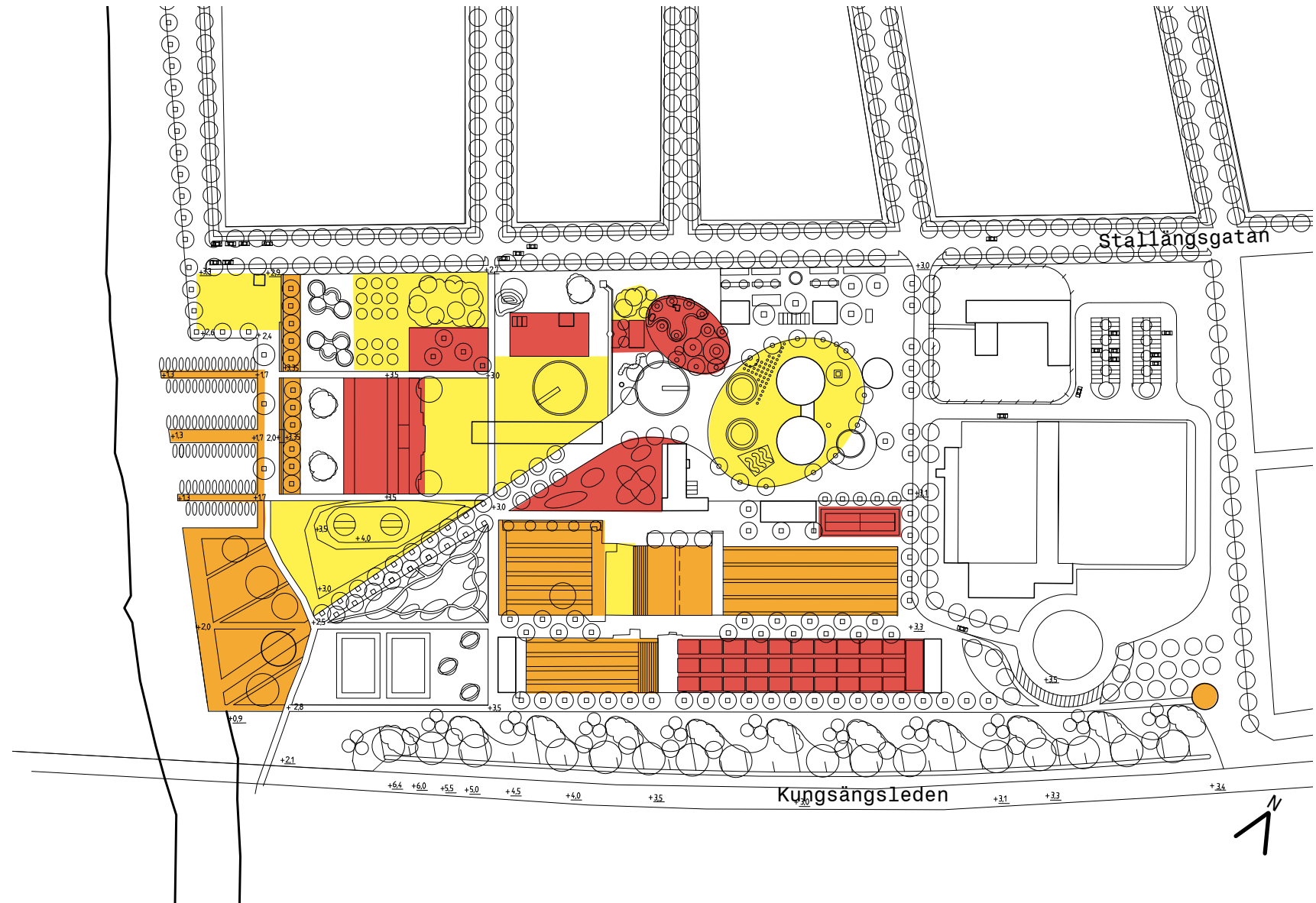
Parken är 6-8 hektar stor beroende på om man väljer att räkna in de delar som föreslås bli handelsträdgård och förskola. I förslaget skapas rörelse och variation och industriparken ska fungera som en destinations- och aktivitetspark.

Aktiviteter på platsen ska tillgodose olika intressen och i förslaget finns det bland annat boulevardsplaner, skatepark, bad, picknickdugår, entréorg med kretsloppsmuseum och informationspaviljong för parken, en underjordisk scen, hamn och bryggor. På badplatsen delas bassängen upp i en större bassäng samt två mindre. De mindre består av ett grundare bad för barn samt ett varmvattenbad för de som har värk i leder eller bara vill värma upp kroppen.

Vissa delar av parken är programmerade med tydliga användningsområden. Det kan till exempel vara boulevarder, bad och lekplatser. Andra delar är istället enkla i sin utformning och finns i form av torgytter, öppna gräsytor och gräsytor med lövskugga.

Många delar av parken befinner sig mittemellan det väldigt programmerade och det icke programmerade. Sittplatser och tillgång till aktiviteter som café och hamn ger en viss inriktning på vad man kan ägna sig åt i dessa delar.

Flera delar av parken utgörs av upplevelse- och betraktelseaktiviteter. Det kan innefatta att man går på konsert i den bassängsträdgård som är scen för olika typer av framträdanden eller att man rör sig i stråket längs Fyrisån och blickar ut över våtmarkens vassruggar och hamnens segelbåtar.

- Aktiviteter med hög programmeringsgrad
- Betraktelse/upplevelseaktivitet
- Aktiviteter med hög spontanitetsgrad

Boule är ett exempel på programmerad aktivitet i parken.

Parkens specifika komponenter

När en existerande industristruktur omvandlas till park innebär detta särskilda aspekter att ta hänsyn till beroende på vad för typ av industri som funnits på platsen. Specifikt för Kungsängsverket är att det är en plats där reningen av stadens vatten pågått under en mycket lång tid. I den här parken är alltså reningsprocessen en viktig del av platsens historia. Därför är det viktigt att detta förmedlas i gestaltningen.

Vattnets väg

Ett spår som leder besökaren längs vattnets väg finns i parken. Det innebär inte att det är en komplett gångväg utan snarare något i marken som tydligt markerar att det är en alternativ gångslinga där man kan följa en berättelse. Man kan välja att boka en guidning eller att gå en telefonguidning via mobiltelefonen där man kan välja att ta del av hela eller delar av berättelsen om reningsverkets processer.

Förutom informationen längs vattnets väg utnyttjas en byggnad för kretsloppsmuseum. På så sätt kan information samlas upp på ett mer konkret sätt och det finns möjlighet att ställa frågor om platsens historia och framväxt. I en sådan verksamhet informerar en permanent utställning om Kungsängsverket och Kungsängens industrihistoria samt hur omvandlingen från industri till park genomfördes och hur parken är uppbyggd.

Längs med vattnets väg som delvis följer de anlagda gångstråken finns det information om reningsstegen vid olika punkter. I anslutning till dessa punkter händer det antingen något visuellt, något man kan känna på eller något man kan lyssna till. Detta blir parkens interaktiva del och syftar till att informera på flera plan än enbart skyltning och guidning. Exempelvis är platsen som tidigare var rensagaller och sandfång numera ett "fång" för växter. Här växer klätterväxter i en jättepergola som byggs upp av en gallerlik konstruktion. Vid den forna luftningsbassängen blåses bubblor upp i en vattenyta som är infälld i vattnets väg. Vid det som tidigare var centrifugeringen kan man med hjälp av muskelkraft snurra igång en vev så att vatten pumpas ut i Fyrisån via en ränna.

1. Inpumpning: Leksulptur och en ny pump som går att använda.

2. Sandfång/Rensgaller: Pergola konstruerad av stålgaller "fångar" upp klätterväxter.

3. Försedimentering: Vattenyta som sänks (likt de partiklar som sedimenterar till botten) när man går ut på spången (orange i karta)

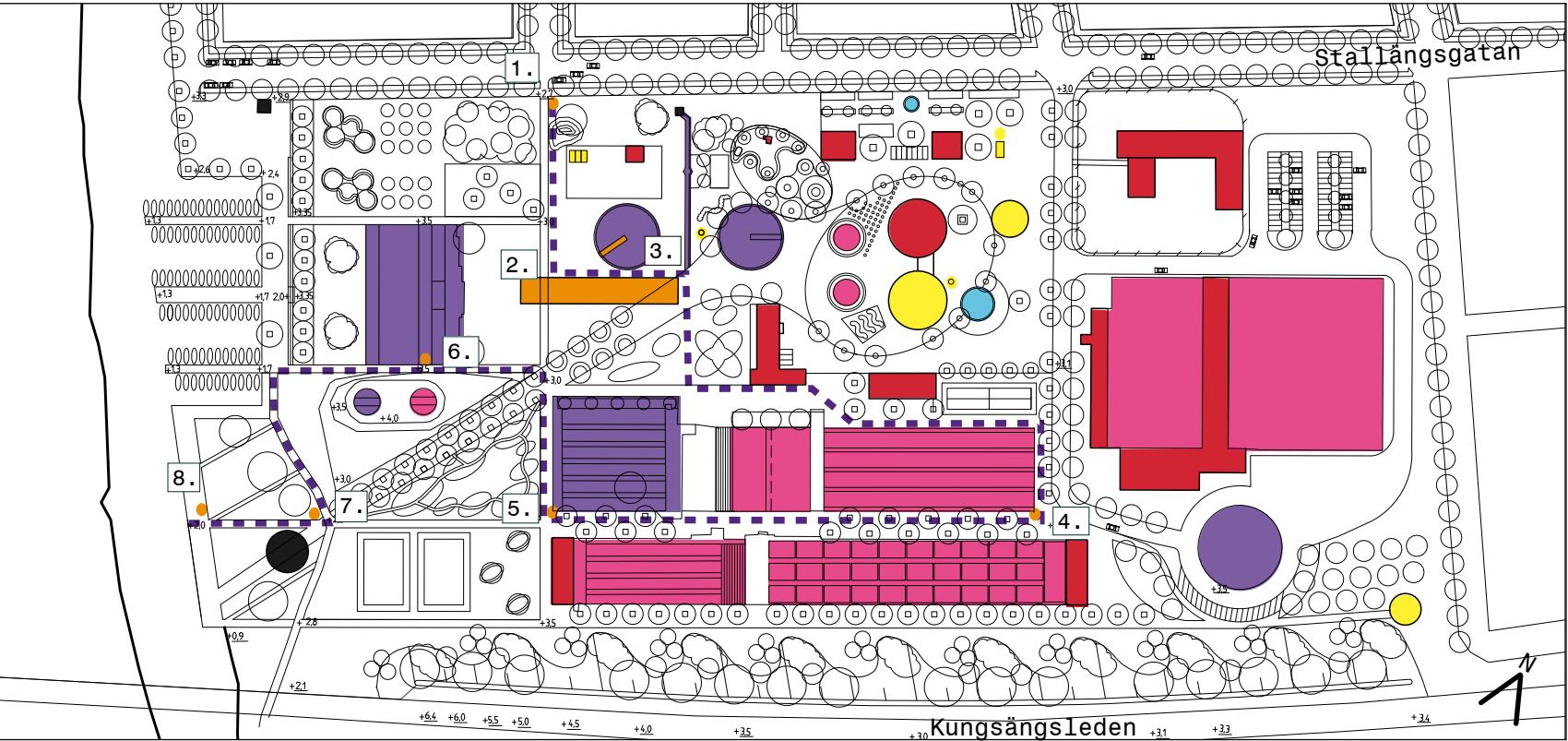
4. Luftning: Luft blåses ur en sektion av vattnets väg som är belagd med en 3 cm djup vattenyta.

5. Mellansedimentering: Hur ser en mikroorganism ut i ett reningsverk? Här kan man med olika byggstenar bygga sina egna bakterier.

6. Slutsedimentering: I slutsedimenteringen sjunker det sedimenterade materialet i flocka ned till botten. Här finns tyngder i en separat sektion av bassängen för träning.

7. Centrifugering: En vev som man med muskelkraft skjuter framför sig i en cirkulär bana sätter i gång pumpning av vatten i en ränna.

8. Utpumpning: Vattnet från centrifugeringspumpen leds ut i Fyrisån via en ränna som är infälld i bryggan.

 Vattnets väg, informationsslinga

 Del av vattnets väg, interaktiva hållpunkter

 Ej del av vattnets väg men bevarad struktur som ger information om platsens historia

 Befintlig bassäng där vattnet finns kvar som tema

 Befintlig bassäng med användning som ej är kopplat till vatten

 Ny vattenstruktur

 Befintlig byggnad med nytt användningsområde

 Ny byggnad

Landskapskaraktärer och formspråk

Landskapskaraktärerna *Fyrisån*, *Odlingslandskapet* och *Staden* representeras på olika sätt i parken.

Ut mot å-rummet kopplas Fyrisån till det stråk som löper här. Norrut finns det urbana och hårdare vattenlandskapet representerat i form av en hamnplats där man kan hänga på bryggorna eller på ytan ovanför hamnplatsen intill badet. Söderut mot odlingslandskapet finns en mjukare vattenkaraktär kopplad till Fyrisån i form av en anlagd våtmark med vattenvegetation som varierar i öppenhet. Träspänger och högre vegetation som pilträd skapar rumsliga indelningar.

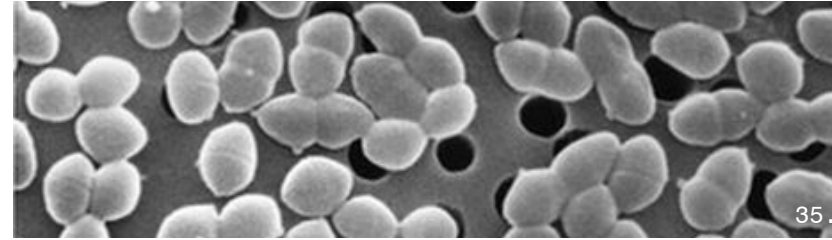
Odlingslandskapet representeras i form av bassängträdgårdar som skapas i reningsbassängerna. Vissa av bassängerna fylls upp till marknivå och används som odlingslotter och vattenträdgård. De befintliga spängerna fungerar som stråk och utsiktsplatser över trädgårdarna. Handelsträdgården i utkanten av parken blir också en del av sammankopplingen med odlingslandskapet.

Det urbana i parken finns i hårdgjorda och rätlinjigt formade ytor och strukturer på platsen. Aktiviteter med hög programmeringsgrad blir en del av den urbana kontexten. Det finns lektyor för småbarn, för äldre barn, plats för utomhusgym för vuxna samt skatepark och multisportplaner för ungdomar. Parkens gränser markeras med vegetation. Som urban karaktär i parkens norra del utgör en rätlinjig och sammanhållen alléstruktur gränsen ut mot Stallängsgatan. Växtvalet utgörs av lind som fungerar bra på platsen idag och som är ett vanligt alléträd i staden. I den södra delen som kopplar till odlingslandskapet används bryn- och landskapsvegetation i form av poppel, slån och äpple i vallen mot Kungsängsleden. Här skapas en mjukare, uppbruten alléstruktur.

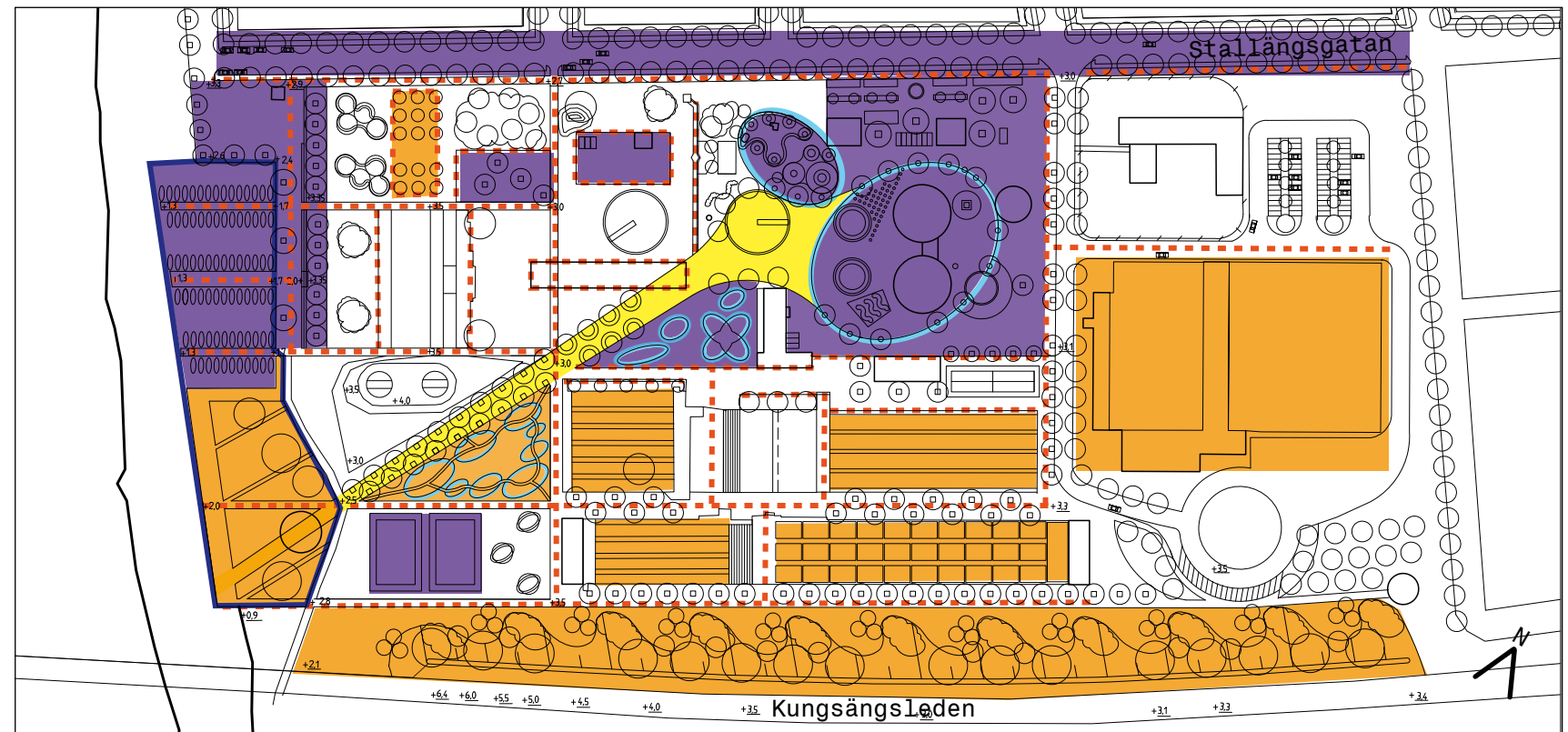
I parkens formspråk bevaras och förstärks de linjära strukturerna som följer riktningen på de befintliga bassängerna. Rörelsestråk utgår delvis från dessa rätlinjiga strukturer. Som undantag finns ett huvudstråk som skär genom parken för att bryta upp den ensidiga struktur som dominerar platsen idag. Detta stråk landar i parkens entrétorg.

Då platsen i sig utgör inspiration för parkförslaget används också reningsprocessen som inspiration för formspråket. Detta gestaltas med former som associerar till bakterieceller, det vill säga de mikroorganismer som bryter ned det biologiska materialet i avloppsvattnet. De synliggörs som ellipser i formspråket i form av planteringar, lekplatser, torg och skateramper.

Bakterierna som tidigare renade vattnet utgör en del av formspråket.

Handelsträdgård inryms i utkanten av anläggningen.

- Landskapskaraktär: Fyrisån
- Landskapskaraktär: Odlingslandskapet
- Landskapskaraktär: Staden
- Formspråk som följer bassängernas riktning
- Formspråk som bryter mot parkens övergripande riktning
- Formspråk som associerar till reningsprocessen

Hamnen kopplar till Fyrisån och Staden.

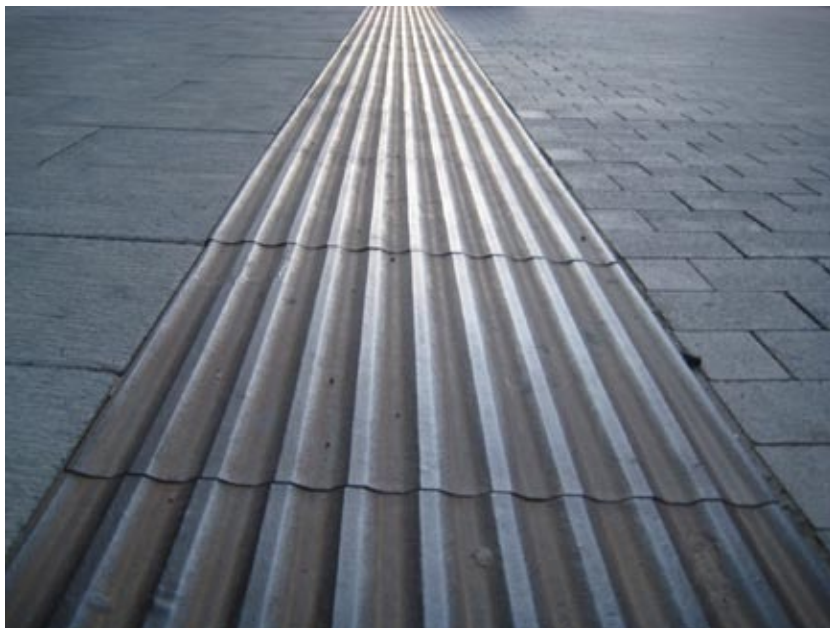

Material och inspiration

Vattnets väg åskådliggörs av slingan vars material utgörs av en räfflad skiva av cortenstål. Uttrycket varierar och cortenstålet öppnas punktvis upp i form av galler där vatten synliggörs. Vissa delar av året finns planterad vegetation som sticker upp ur gallret.

Ur sektioner av slingan bryts det heltäckande cortenstålet upp av partier som utgörs av cortenstål i gallerform. På bilden syns en princip för detta där vegetation har börjat växa ur ett befintligt stål-galler i Kungsängsverkets reningsanläggning.

Slingan av cortenstål är runt 50 cm bred med räfflor i längsriktningen. Exempel från Dragarbrunnsgatan i Uppsala, 2009.

Mönstret i cortenstålet byter riktning intill entréer, platsbildningar och vid de informationspunkter som finns längs vattnets väg. Förutom att fungera som markör av platser leder räfflorna i cortenstålet synskadade som rör sig längs vattnets väg. Belysning finns infälld i cortenstålet vilket gör att slingans form accentueras kvälls- och nattetid.

Belysning fälls in i slingan. Här är ett exempel på belysningspunkter som har fällts in i en liknande konstruktion. I vattnets väg blir det en linjär belysning som följer räfflorna i längsriktningen på cortenstålet.

Två utkikstorn skapar en bättre visuell kontakt med omkringliggande platser och ger möjlighet till utsikt över å-rummet och odlingslandskapet. Det befintliga kyltornet omvandlas för detta ändamål och ett nytt utkikstorn byggs ned mot vattnet där en anlagd våtmark breder ut sig.

Exempel på utkikstorn med spännande organisk form.

En av bassängerna fylls upp med jord och mindre odlingslotter anläggs i en rätlinjig struktur.

I andra industriparker finns det inspirerande exempel på hur betongkonstruktioner som liknar reningsverkets bassänger omvandlats till grönskande platser. Bassängerna i parken används för odling och som trädgårdar med varierande inriktning. I bassängerna skapas en vattenträdgård, en nedstigbar "vildare" trädgård och en ordnad trädgård som betraktas ovanifrån.

Betongstrukturerna återanvänds i form av bunkerträdgårdar i Duisburg Nord.

Hårda ytmaterial

Parkens hårda material utgörs framför allt av betong kring hamnområdet och i bassängerna. Befintlig betong bygger upp bassängerna där materialet utgör bassängernas grundkonstruktion och spänger. Nya delar läggs till där upprustning behövs och nya tillägg görs i form av trappor i de bassänger som är nedstigbara. Stenmjöl utgör parkens huvudsakliga material på gång-och cykelvägar. I torget läggs granitblock och som körbar yta runt torget läggs Y1.

Betong finns i parkens bassänger där tillägg görs i form av trappor ned i vissa bassängerna.

Y1 markerar den körbara yta som omger parkens entrétorg.

Den största delen av parkens hårdgjorda markmaterial utgörs av stenmjölasytor.

Illustrationsplan

1. Hamn och bad

En mer urban vattenkaraktär ges av den hamn som anläggs. Bassängen innanför hamnen nyttjas för bad.

2. Lek

Programmerad lek i form av gungor, balansgång men också motionsutrustning för vuxna anläggs i parken. En befintlig bassäng byggs delvis om och nyttjas till vattenlek för de minsta. Lekskog för både små och stora barn anläggs.

3. Friare ytor

Klippta gräsytor och fruktträd anläggs för att kunna ge möjlighet till friare aktiviteter i sol och skugga.

4. Våtmark

Mötet med ån delas upp i två karaktärer. Söderut blir det en mjuk plats med vattenvegetation, pilar samt spänger och brygga.

5. Spontanidrott

Ungdomar i Uppsala saknar platser för spontanidrott. Två multisportplaner anläggs.

6. Ungdomsverksamhet

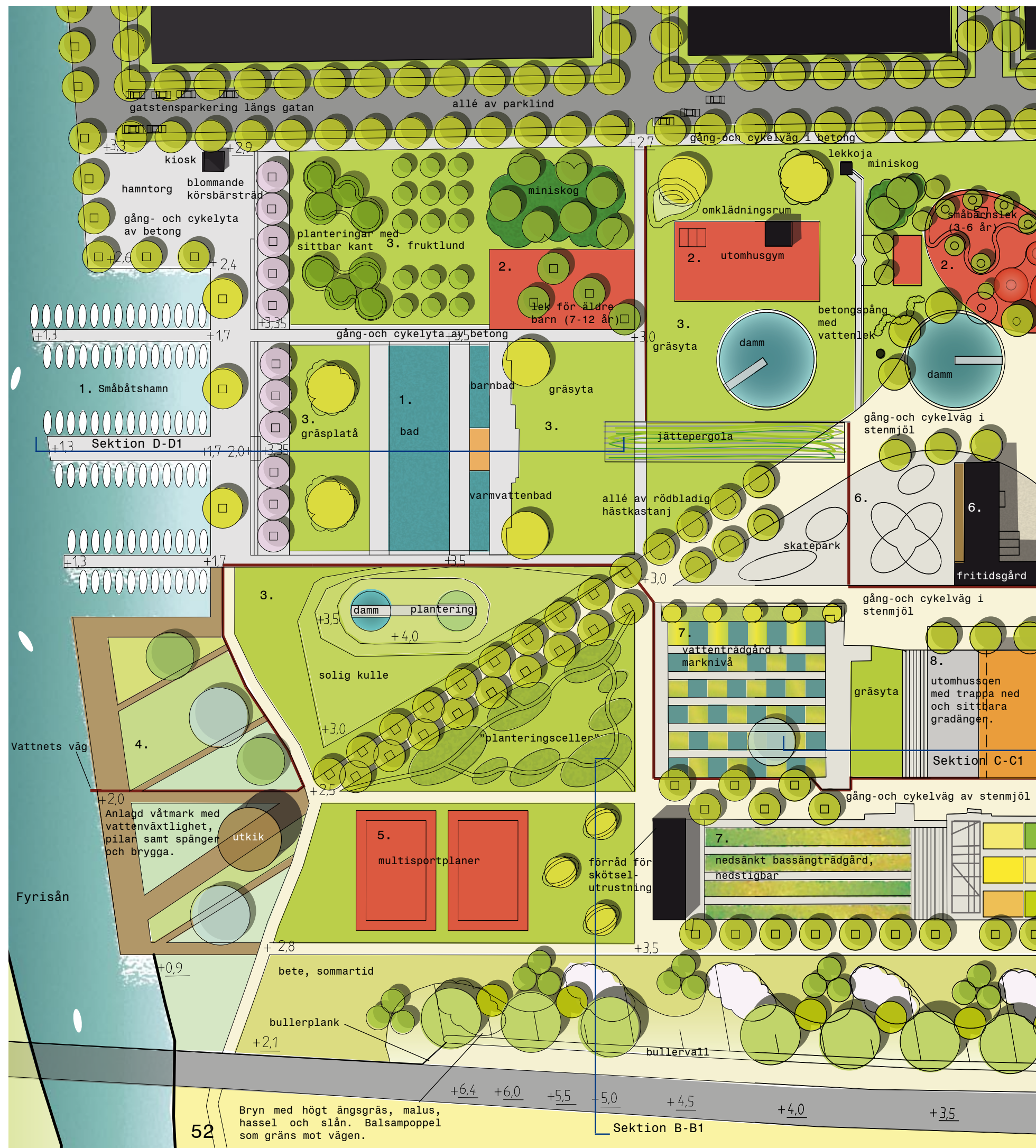
En fritidsgård förläggs i det som tidigare var kontorslokaler. Uppsala saknar en skatepark och detta anläggs intill byggnaden.

7. Bassängträdgårdar

Genom att nyttja bassängernas djup kan man skapa olika typer av trädgårdar. På platsen blir en av bassängträdgård möjlig att gå ned i (4,5 meter djup), en går att betrakta ovanifrån från betonggångarna och en med vattenväxtlighet ligger i marknivå.

8. Scen

En av bassängerna blir en scen. Denna bassäng är runt 3,5 meter djup och man går ned i bassängen för att se konserter m.m. Trappor och gradänger bildar sittbara ytor i bassängen.

9. Replokaler

Plats för replokaler anläggs i befintliga byggnader i anslutning till parkens entré.

10. Entrétorg

Hårdgjord yta med planteringar och fontän och sittplatser. Byggnaden rymmer konsthall i den ena flygeln och kretsloppsmuseum i den andra.

11. Förskola

Kungsängen är i behov av förskolor och de kontorslokaler som Uppsala vatten idag sitter i skulle kunna fungera för detta ändamål. Utrymme finns också för en förskolegård. Inlastning kan ske via vändzonen i intilliggande parkering.

12. Parkering

På den yta som redan är plan och hårdgjord anläggs en större parkeringsplats för besökande till handelsträdgården men också för de som besöker parken med bil. Denna parkering fungerar även för de som kör sina barn till förskolan.

13. Handelsträdgård

För att knyta an till odlingslandskapet och för att ge platsen en dragkraft utöver själva parken omvandlas den stora sedimentationsanläggningen till handelsträdgård.

14. Cirkulationsplats/parkering

Ytan runt en befintlig bassäng omvandlas till cirkulationsplats för besökare samt parkeringsplatser för de som nyttjar odlingslotterna samt övriga besökande.

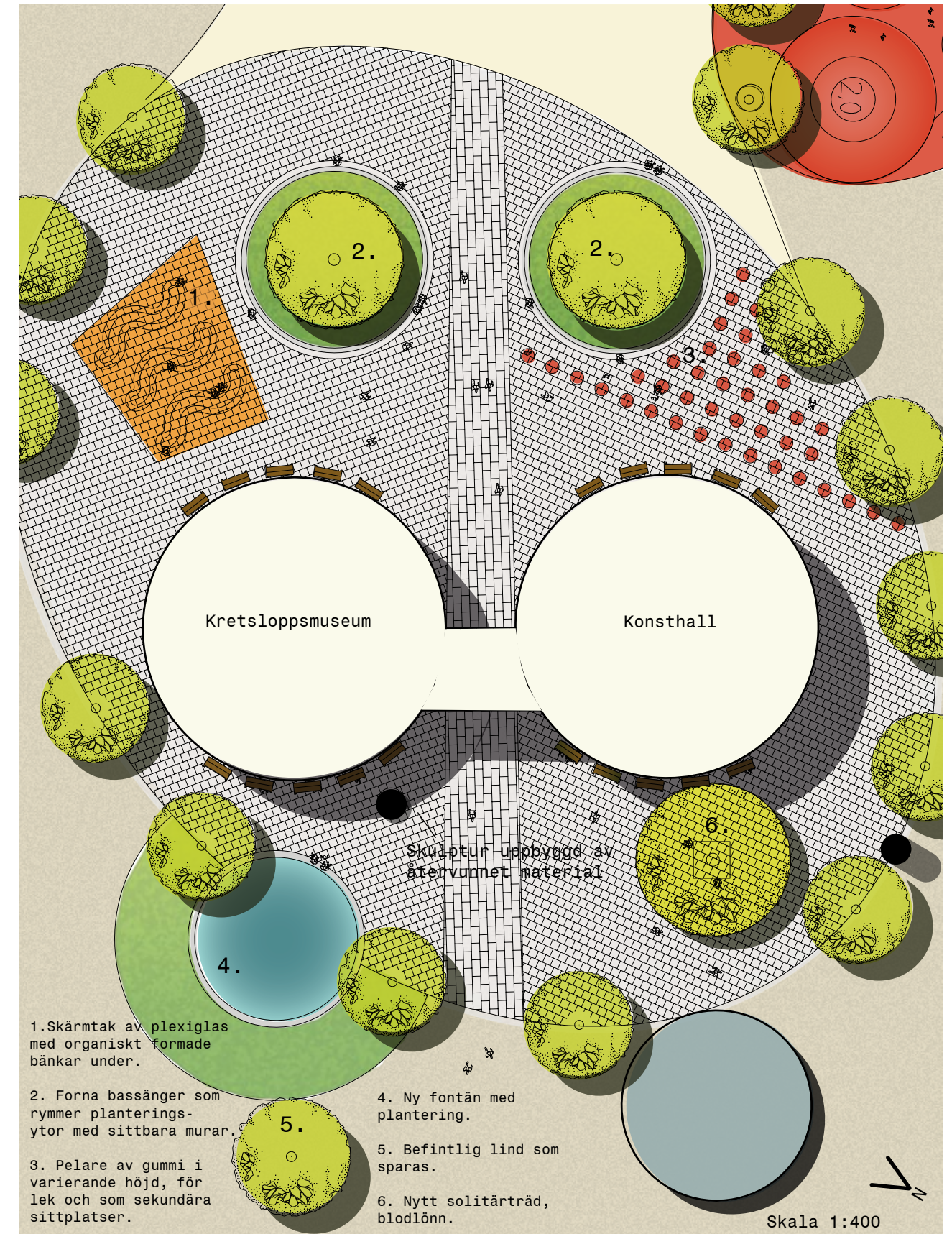
15. Odlingslotter

Efterfrågan på odlingslotter är stor bland Uppsala-borna. Den rätlinjiga strukturen i bassängerna ger möjlighet till att fälla in odlingslotter mellan betonggångarna.

Detaljer

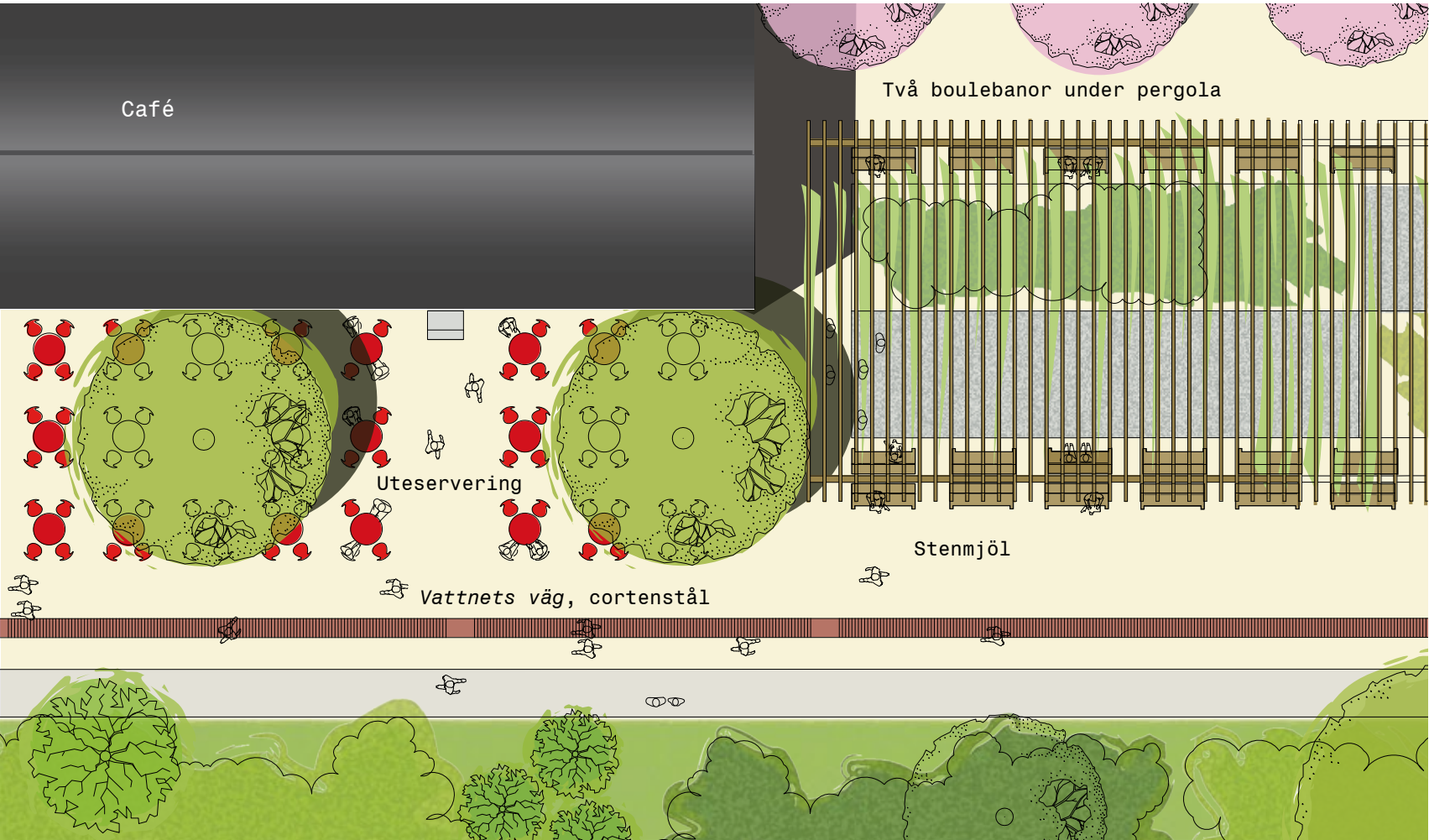
Entré

Den forna rötningskammaren bildar parkens entréplats. Den massiva byggnaden lättas upp genom att mittsektionen byggs bort förutom den övre delen som länkar samman kamrarna. På så vis bildar byggnaden en portal in i parken. Härifrån får man bra utsikt över parkområdet och man kan röra sig i den övre sektionen mellan kretsloppsmuseet och konsthallen som inryms i varsin kammare. Torgets golv utgörs av stora granithällar. Stenarna läggs i riktningar från huvudentrén, från caféet samt från norra parkeringen.

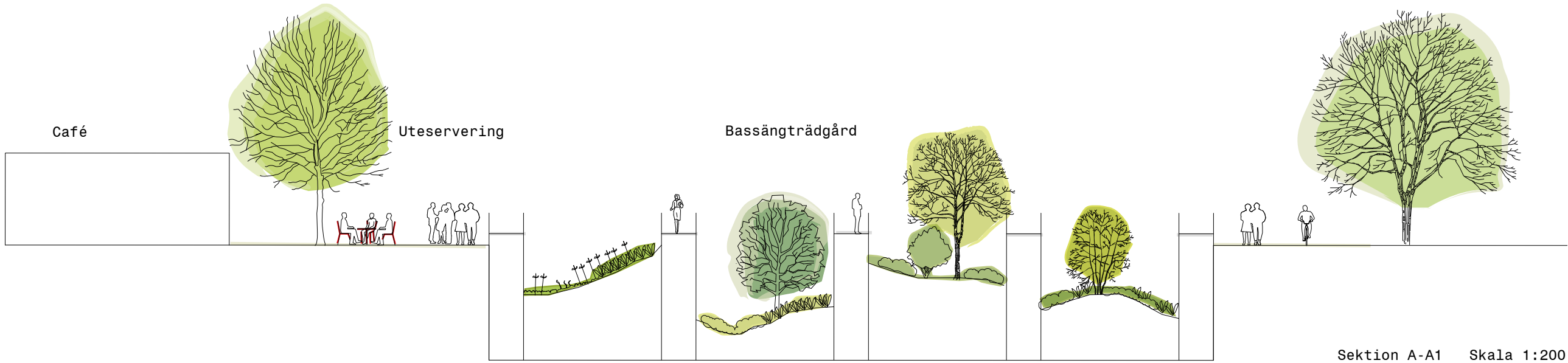
Café och bassängträdgård

I en av de byggnader som tidigare var verkstad inryms café-
verksamhet. Uteservering finns vår och sommar och intill cafébygg-
naden finns bouleanor med prunkande planteringar under en trä-
pergola täckt av storblommig klematis.

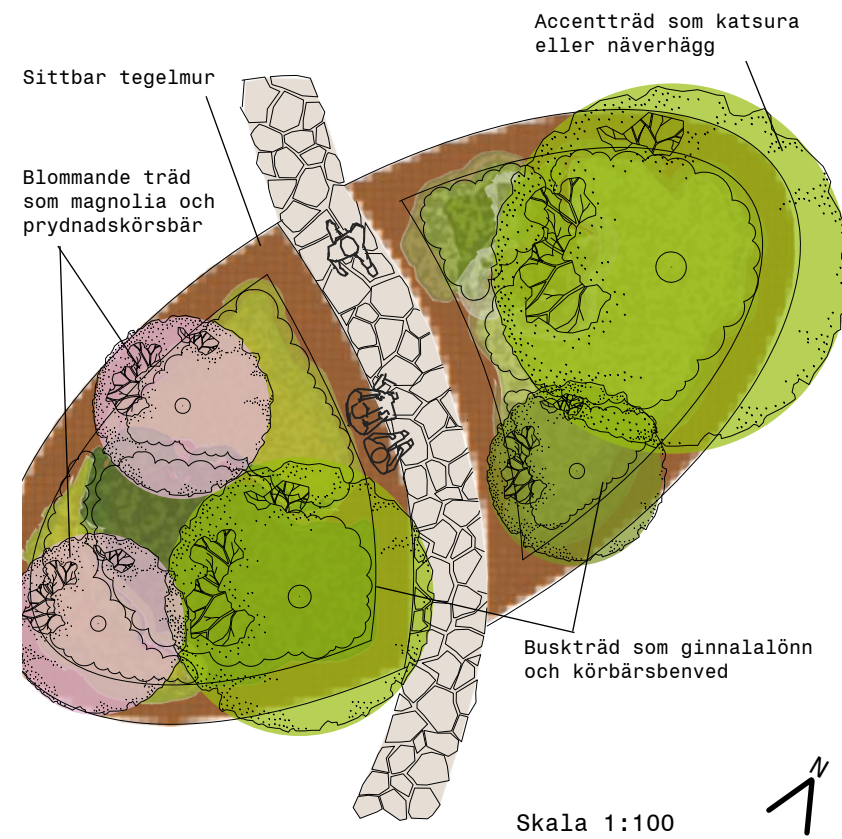
Från caféet har man utsikt över en av bassängträdgårdarna. Denna
trädgård går ej att kliva ned i men vill man titta närmare kan man gå
på någon av de fem betongspänger som tillhör bassängens grund-
struktur. Mindre träd/buskträd, buskar och skuggperenner plan-
teras i denna bassängträdgård.

Skala 1:200

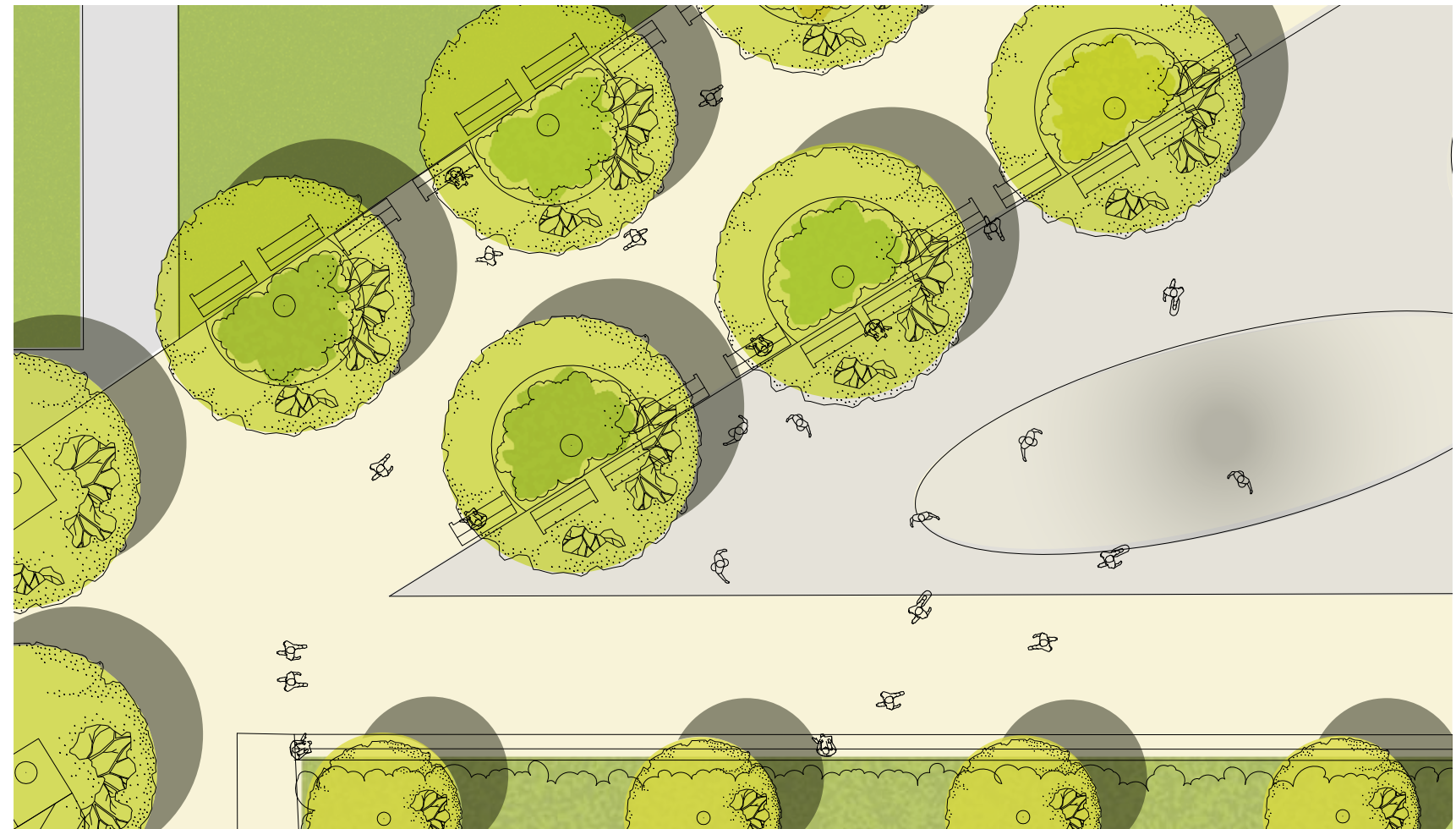
Sektion A-A1 Skala 1:200

Planteringsceller och skatepark

I parken skapas en blandning av urbana och storskaliga rum tillsammans med lummiga, mer intima rum. På illustrationen ovan syns en av parkens "planteringsceller". Till höger, del av skateparken samt omkringliggande gångstråk.

Gångväg med en intimare trädgårdskaraktär, "steppingstones".

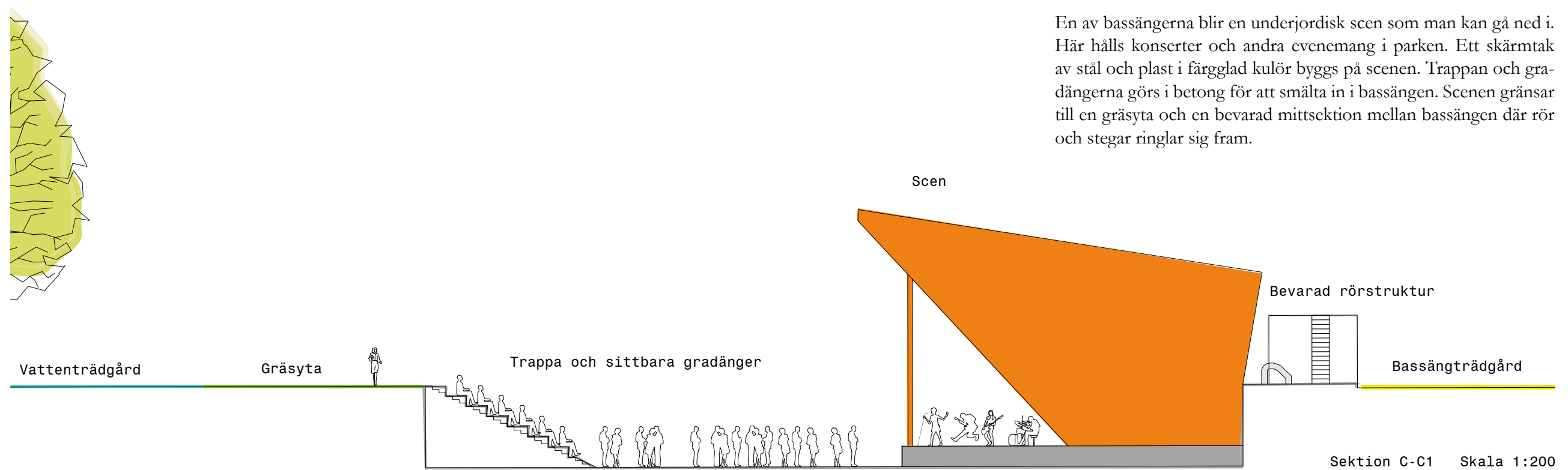
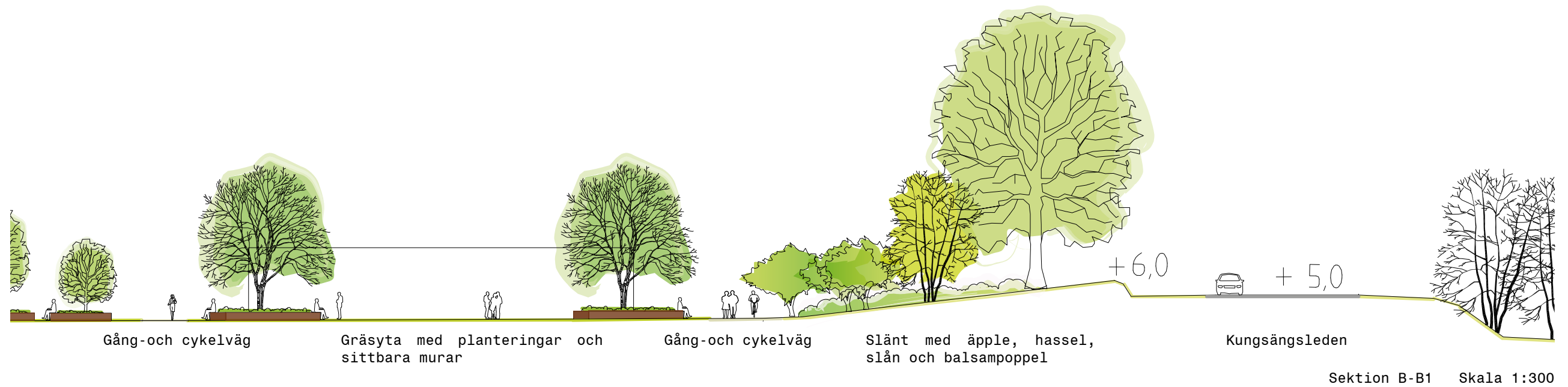
Skateparken blir en ny mötesplats för Uppsalas ungdomar.

Skala 1:200

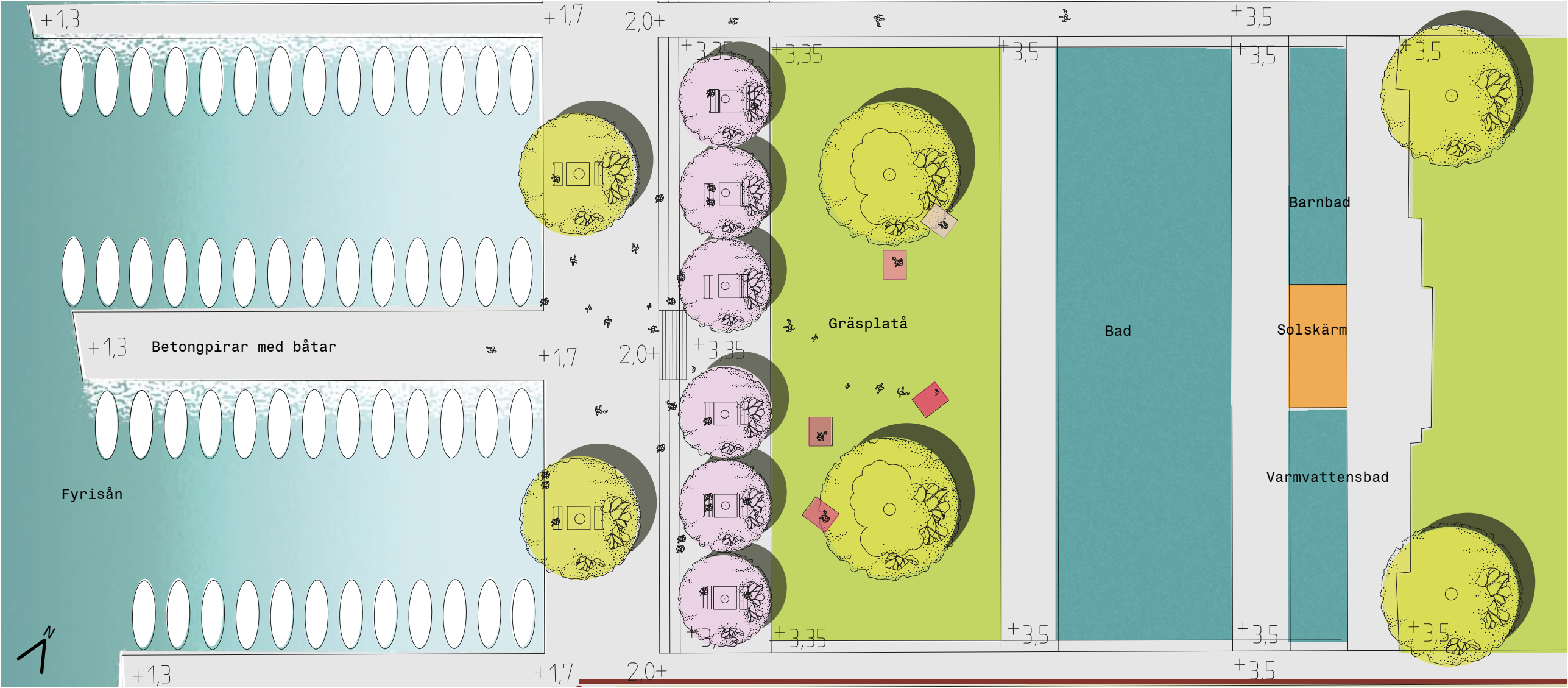

Planterad bullervall och bassängscen

Bullervallen anläggs mot Kungsängsleden för att minska störande ljud in i parken. Vallens högsta punkt ligger en meter ovanför intilliggande nivå på vägen. Detta ger en bullerdämpande effekt samtidigt som det är möjligt för bilisterna att se in i parken. Där bron tar vid övergår vallen i ett genomskiktligt bullerplank.

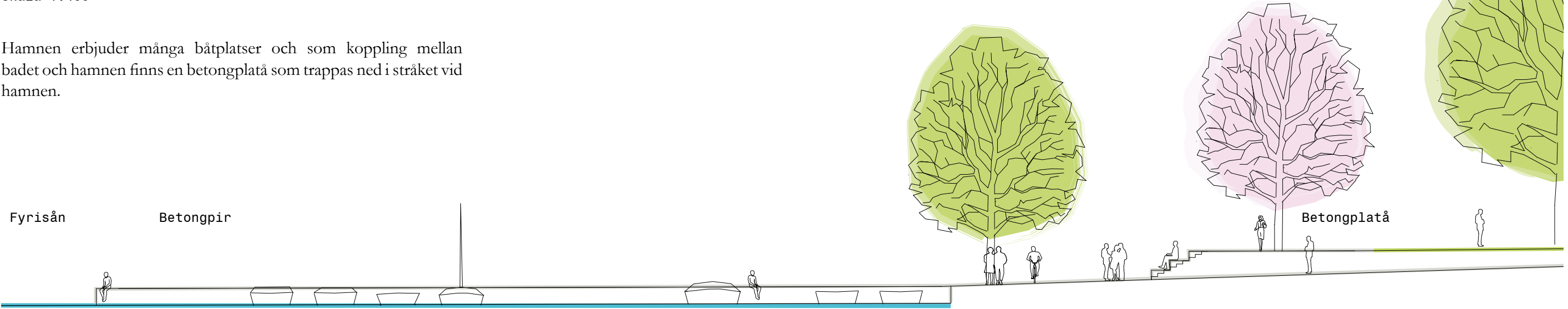

Hamnområde och bad

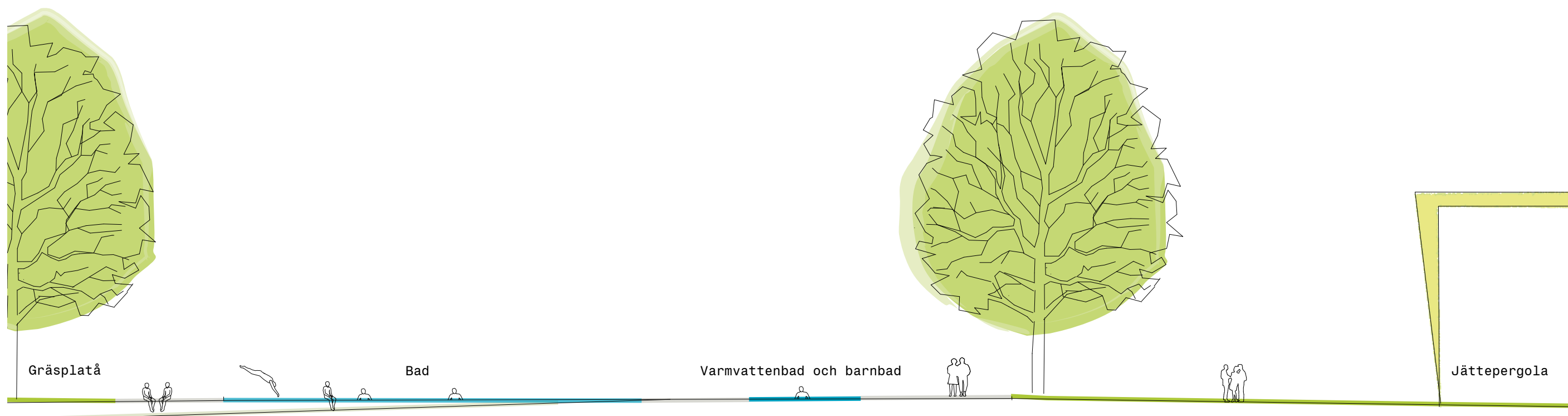
Skala 1:400

Hamnen erbjuder många båtplatser och som koppling mellan badet och hamnen finns en betongplatå som trappas ned i stråket vid hamnen.

De hårda materialen i hamnen och vid badet utgörs av betong. I de hårdgjorda ytorna utgörs vegetationen av träd i trädgaller som fylldblommig körsbär samt blodhägg. De mjuka ytorna utgörs av klippta gräsytor. Fruktlund med äpple och päron gränsar mot badets norra del. Som ram till badet växer solitärträd som manchurisk valnöt och jättearalia. Inunder dessa finns buskar med doft eller bär.

Som gräns till badet österifrån finns jättepergolan av stål med klät-
terväxter som alpklematis, kaprifol och vildvin.

Sektion D-D1 Skala 1:200

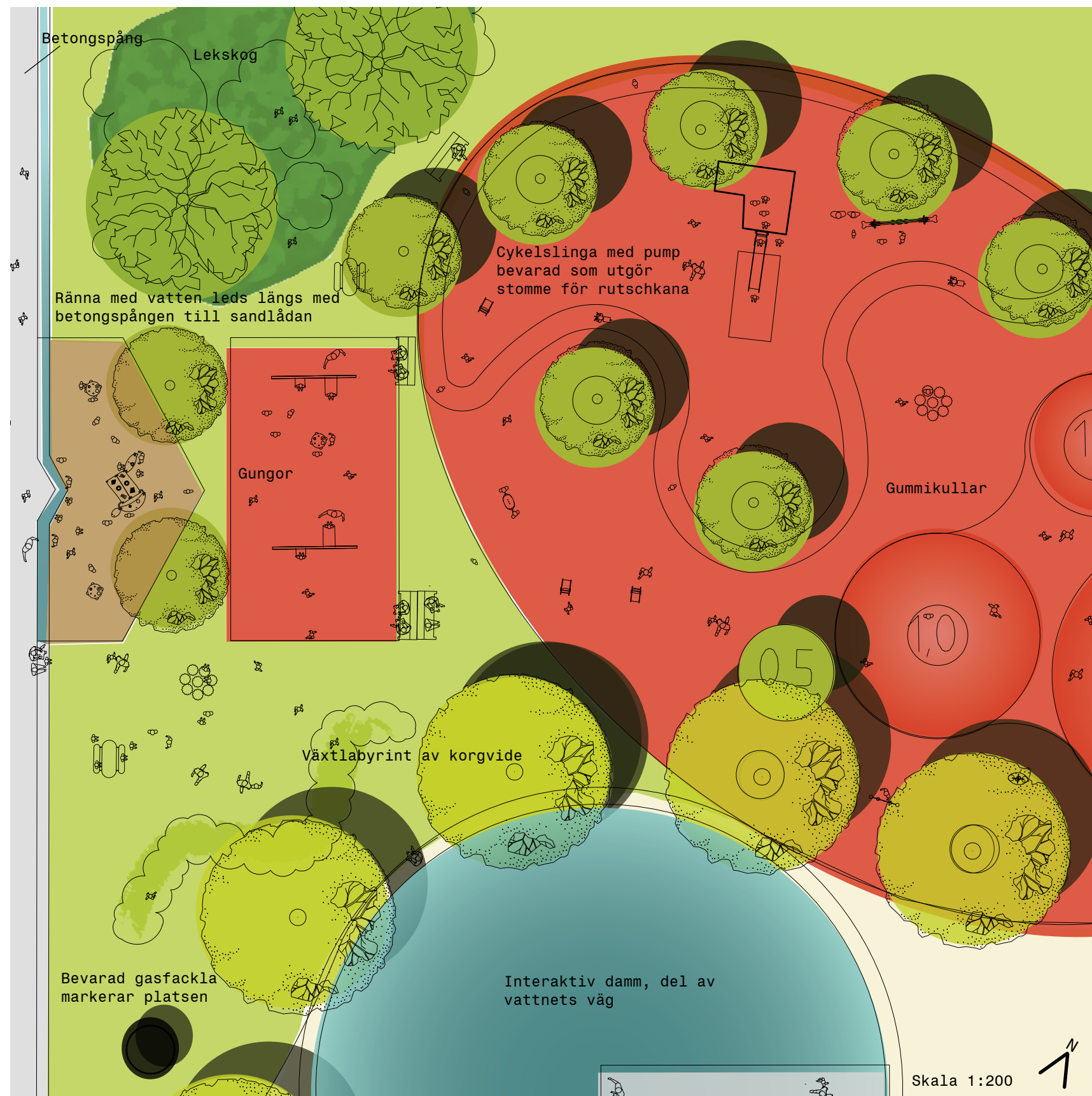
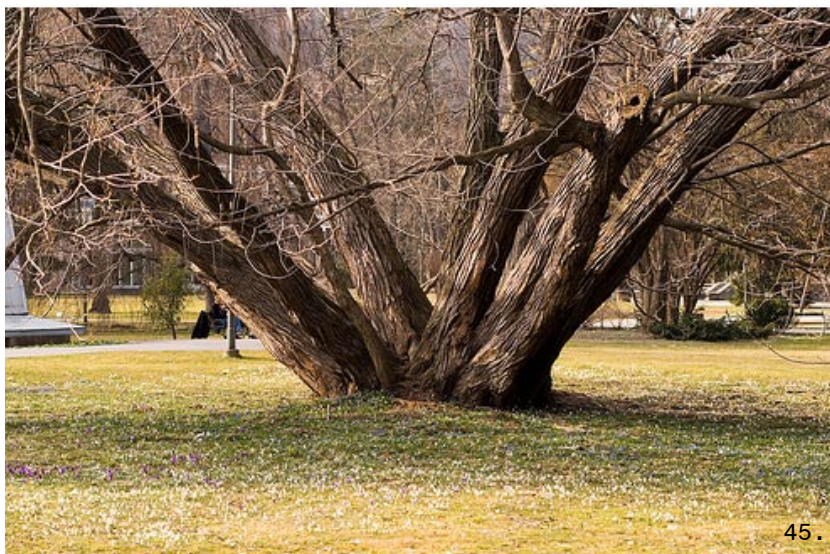
Lek

Planen visar del av lekyta för yngre barn. Sandlåde- och vattenlek till vänster. Vattenleken är integrerad med en gammal bassäng och en ränna leder ut vatten intill sandlådan. Den överdäckade bassängen är en betongspång som ligger 50 cm över marknivån vilket gör den sittvänlig. Gummiastfalt med cykleslinga, gungor och kullar till höger i planen. Lekskog med klätterträd och buskar längst upp.

Gummikullar bildar ett spännande leklandskap. Exempel från Vasaparken i Stockholm.

Klätterträd i form av kaukasisk vingnöt i lekskog.

Mellan bassängerna finns rör och stegar som sparas. Dessa kan fungera som lekfulla klättringsäventyr för barn. Perspektivet visar del mellan odlingslotter och nedstigbar bassängträdgård. I fonden syns popplarna mot Kungsängsleden

Vattenträdgård

I en av bassängträdgårdarna anläggs en vattenträdgård. Här växer vattenväxter som näckros, strandiris, starr och fräken. På perspektivet syns skateparken och fritidsgården i bakgrunden.

46.

47.

reflektion

Syftet med mitt examensarbete har varit att omgestalta en plats med industriell struktur till en offentlig plats. Men att jag skulle rita ett parkförslag på ett reningsverk som dessutom fortfarande är i bruk hade jag själv aldrig gissat när jag påbörjade detta examensarbete i januari 2009. Vår bild av de industrihistoriska miljöerna är ofta romantiska med idealbilden av tegelbyggnader som åldras vackert och högresta industrikomplex i rostigt stål likt fabriker i Ruhr-området. Ett reningsverk luktar däremot illa och tillhör en modernare tid av industrihistorien, en tid som kanske inte känns lika intressant ur ett arkitektoniskt perspektiv jämfört med äldre tiders industrianläggningar. Jag ställde mig inledningsvis också tveksam till att göra ett förslag för reningsverket. Men då hade jag redan fastnat för tanken att göra ett förslag i Kungsängen som både är stadsnära, står inför en omfattande omvandling och dessutom haft en tradition av industriverksamhet sedan 1800-talet. I slutändan, ska erkännas, fanns det inte många platser att välja på inom detta område. Först efter att ha gått igenom en av två designutvärderingar förstod jag att av mina två alternativ, siloområdet och reningsverket, var det i reningsverkets anläggning som störst potential fanns och flest kreativa idéer kom fram.

Även om det finns ett flertal industriella byggnader kvar från den tid när området enbart hyste industriell verksamhet så var mitt mål att hitta en större sammanhängande struktur. Att dessutom eftersträva en struktur vars byggda delar kunde integreras i en gestaltad utemiljö skapade ännu fler begränsningar. Det finns flera byggnader i området som skulle kunna omvandlas för nya ändamål. Däremot är reningsverket den enda sammanhängande industri i området där de byggda strukturerna i form av öppna bassänger har en förutsättning att på ett tydligt sätt bli en del av en parkmiljö.

Mitt arbete vänder sig främst till yrkesverksamma och studenter inom landskapsarkitektur/arkitektur/fysisk planering och yrkesverksamma inom kulturmiljövården. För att gilla idén med att omvandla industrimark till park måste man inte älska skräpiga industrimiljöer. Däremot tror jag åtminstone att man måste ha ett öppet förhållningssätt och inte döma ut ”fula” platser för snabbt. Har man ett positivt förhållningssätt och strävar efter att se potentialen i varje plats går det att hitta många inspirerande och funktionella delar att utveckla i våra forna industrianläggningar. Detta gäller både övergripande planering och detaljerad gestaltning, av industrimiljöer i allmänhet och reningsverk i synnerhet.

Jag har lärt mig mycket på det här arbetet. Bland annat har jag insett hur svårt men också hur spännande det är att gestalta en stor park,

särskilt när det finns befintliga strukturer att ta hänsyn till och utgå ifrån. Skissarbetet har utgjort en stor del av min arbetsprocess och det har stundtals varit frustrerande. När man ritar park ska många delar fogas ihop till en helhet samtidigt. När man ritar en industripark ska dessutom industrihistorien förmedlas på ett tydligt sätt. Jag har lärt mig om hur vårt vatten renas! Ett reningsverk kanske inte är något gemene man funderar närmare över. Med tanke på hur den sanitära situationen såg ut bara för 50-60 år sedan när många fortfarande hade torrtoaletter så borde fler vara tacksamma för utvecklingen av våra reningsverk.

Jag har förstått att det finns begränsningar för att anlägga park i industrimiljöer. Ekonomi och saneringsproblematik är två problem att tampas med. Jag har som sagt valt att bortse från dessa aspekter framför allt då det inte fanns tid att fördjupa mig närmare inom dessa frågor eftersom fokus har legat på gestaltningen. Dessutom har ju hela poängen med mitt examensarbete varit att lära mig mer om hur man kan ta hänsyn, inspireras och använda den här sortens industrimiljö i ett nytt sammanhang som park. Ett positivt förhållningssätt till omvandling från industri till park var en förutsättning för att kreativiteten inte skulle begränsas. Samtidigt finns det hopp för att omvandla industrimiljöer till offentliga och rekreativa platser. Det har de exempel jag studerat tydligt visat.

Idag är reningsverket fortfarande i drift och en omvandling till parkmiljö är inte aktuellt just nu. Däremot finns det möjligheter för detta i framtiden. När reningsverket så småningom behöver byggas ut ytterligare är en omlokalisering istället ett alternativ. Detta har man också diskuterat i Uppsalas översiktsplan som en del av ett strategiskt drag för att utveckla stadskärnan (kapitlet teknisk försörjning). Oavsett reningsverkets framtida behov av expandering så tror jag att politikernas intentioner redan nu är att reningsverket ska försvinna från detta centrumnära läge. Det är inte en fråga om reningsverksamheten kommer att flyttas från Kungsängen utan snarare när detta ska ske. Tendenserna pekar redan åt detta håll nu, med det nyligen utarbetade programmet för Kungsängen samt de detaljplaner som just nu genomförs för delar av området. Intentionen är tydlig -området ska omvandlas från industriområde till ett bostads- och handelsområde. Även den utbyggnad som har skett gradvis i området de senaste åren ger en bild av vad Kungsängen håller på att förvandlas till.

I värsta fall kommer Kungsängen inte bli annat än ett stort bostadsområde som aldrig blir en naturlig förlängning av stadskärnan, där det blir svårt att få igång service och kommersiella verksamheter.

I sådana fall blir Kungsängen en ganska tråkig stadsdel som inte erbjuder annat än bostadsrätter i 5 våningar i ett hyfsat centralt läge. Likartade exempel finns i varje medelstor svensk stad. Låt oss hoppas att beslutsfattarna inte enbart stirrar sig blinda på de ekonomiska vinster som byggandet av lägenheter i stadsdelen kan generera. Låt oss hoppas att värdena av Kungsängens identitetsskapande industrihistoria inte kommer i skymundan av ekonomiska intressen utan att dessa värden kan användas som ett argument för bevarande. Att se potentialen i de forna industrianläggningarna och integrera dem i den nya bebyggelsen skulle ge Kungsängen en stärkt identitet som Uppsalas första industriområde. Då kan de som besöker området om 100 år utifrån de byggda strukturerna förstå att området har haft en nyckelroll under Uppsalas industriella epok.

Med mitt examensarbete uppmärksammas en industrimiljö som inte har de romantiska associationerna från en äldre tid utan med en historia som ligger nära vår egen tid. Jag hoppas att mitt examensarbete kan fungera som ett inspirerande exempel för att visa potentialen i den högindustriella epokens industrimiljöer. Sett ur ett större perspektiv är min förhoppning att industriparker får ta större plats i svensk landskapsarkitektur och kulturmiljövård.

”Skissberget”. En A1-rulle med skisspapper gick åt under examensarbetets gestaltungsprocess.

källförteckning

Tryckt material

Agius, Roland, 2003, <i>Industristaden Uppsala</i> , Uppsala	http://www.projection-ruhr.com (hemsidan besöktes under omgångar i februari-april 2009).
Ahlzén, Annika, 1996, <i>Fabriken som kulturarv – Frågan om industrilandskapets bevarande i Norrköping 1950-1985</i> , Stockholm	www.landschaftspark.de (hemsidan besöktes under omgångar i februari-april).
Diedrich, Lisa, 1999, “No Politics, No Park: The Duisburg-Nord Model.” Topos: European Landscape Magazine, no. 26	Almaas, Ingerid, 1998 The Architectural Review http://findarticles.com/p/articles/mi_m3575/is_1224_205/ai_54172205/pg_1?tag=artBody;col1 (hemsidan besöktes 2009-02-03)
Engström, Carl-Johan, 2000, <i>Uppsala 2020 -Vision och strategi för staden</i> , Uppsala kommun, Uppsala	Fedenatur.org, www.fedenatur.org/docs/docs/238.pdf (hemsidan och dokumentet studerades i februari 2009.)
Franzén, Anders, 2003, <i>Uppsalas industribyggnader från 1700-talet till 1970 - Sammanfattning och inledning till kulturhistorisk värdering 2003 för Uppsala stads kulturkontor</i> , Uppsala	http://www.sverigesvackrastepark.se/2008/0208.htm (hemsidan besöktes 2009-02-05)
Geijerstam, Jan af (red.), 2007, <i>Industriarv i förändring – trapport från en konferens, Koppardalen, Avesta 7-9 mars 2006</i> , Avesta kommun	www.turenscape.com (hemsidan besöktes under omgångar i februari-mars 2009)
Holden, Robert, 1996, <i>International landscape design</i> , Hong Kong	http://www.raa.se/cms/extern/kulturarv/modernt_kulturarv/det_moderna_samhällets_kulturarv.html (hemsidan besöktes i mars 2009)
Nyström, Louise, 2001, (red.) <i>Industrilandskapet - kulturmiljö och resurs för framtiden</i> , Stadsmiljörådet, Kalmar	Uppsala Kommun, VA- och Avfallskontoret, Avloppsrening vid Kungsängsverket: www.upsala.se/Upload/Dokumentarkiv/Externt/Dokument/Bostad_o_byggande/kungs.pdf%20ny.pdf (datum för dokumentets produktion saknas. Hemsidan besöktes i mars 2009)
Ringström, Björn, 2008, <i>Kungsängen, Uppsala Kommuns Översiktsplanarbete</i> , Uppsala	
Wingren, Carola, 1997, Ruiner i Ruhr, <i>Utblick Landskap</i> , v. 14(3)	

Internet

http://www.dialog.raa.se (hemsidan besöktes under maj 2009)	Årike Fyris, 2008: www.upsala.se/Upload/Dokumentarkiv/Externt/Dokument/Bostad_o_byggande/Arike_Tengbom.pdf (hemsidan och dokumentet studerades i februari 2009.)
http://sv.wikipedia.org/wiki/Kvarntorpshögen (hemsidan besöktes 2009-02-06)	Uppsala Översiktsplan, http://www.upsala.se/Startsida/Bobygga/Stadsplanering/Detalj---oversiktsplan/Oversiktsplan-for-Uppsala-stad/Oversiktsplanens-kapitel/ (hemsidan och dokumentet studerades i februari och mars 2009.)
http://kph.kumla.com (hemsidan besöktes 2009-02-06 och 2009-02-18)	
http://www.seattle.gov/parks/park_detail.asp?ID=293 (hemsidan besöktes under omgångar i februari-april 2009).	Muntliga källor
http://en.wikipedia.org/wiki/Gas_Works_Park (hemsidan besöktes under omgångar i februari-april 2009).	Olsson, Jesper, 2009, mars, Uppsala Vatten, Uppsala kommun (Guidning av reningsverk och information om vattnets väg)
	Larsson, Anders, 2009, mars, Uppsala Vatten, Uppsala kommun (Information om vattenståndet i Fyrisån vid Kungsängsverket)

Bilder

Industrimiljöer i förändring

1. Storm, Anna, Hope and Rust foto: ENC
- 2 <http://www.verket.se>
3. <http://www.verket.se>
4. <http://kph.kumla.com/images/02-waaaall1.jpg>
5. <http://bighugelabs.com/flickr/onblack.hp?id=3049018088&size=large>
6. http://image10.webshots.com/11/9/56/90/138395690OruIua_fs.jpg
7. <http://aubreyplasmichael.com/blog/?tag=tour-de-fat>
8. http://www.seattlepi.com/lifestyle/368541_family27.html
9. http://www.nielsenimages.net/wp-content/main/2008_12/gas-workssledding2.jpg
10. http://www.flickr.com/photos/haoli/1428175307/sizes/1/#cc_license
11. Flygbild från Google Earth. Omarbetad av Karin Manberger
12. Master Plan: Latz und Partner
13. <http://www.latzundpartner.de/>
14. Photo: Michael Latz, Latz und Partner
15. <http://www.latzundpartner.de/>
16. <http://www.trekearth.com/gallery/photo1041758.htm>
17. Grundkarta från Latz und Partner. Omarbetad av Karin Manberger
18. <http://www.architectsnews.org/architects/kongjian/shipyard/Shipyard-11.jpg>
19. <http://www.chinese-architects.com>
20. <http://www.architectsnews.org/architects/kongjian/shipyard/Shipyard-08.jpg>
21. Grundkarta från <http://www.architectsnews.org/architects/kongjian/shipyard/Shipyard-11.jpg>. Omarbetad av Karin Manberger
22. http://photo.zhulong.com/proj/photo_view.asp?id=7197&s=11&c=203505

23. www.turenscape.com

Kungsängen och reningsverket

24. Illustration av White arkitekter ur Uppsala Kommuns Översiktsplanearbete, Uppsala 2008
25. Flygbild från Lantmäteriets Digitala kartbibliotek. Omarbetad av Karin Manberger
26. Foto: A. Zoerner ur Uppsala Kommuns Översiktsplanearbete, Uppsala 2008
27. http://www.flickr.com/photos/regn_och_slask/82578962/
28. Ur *Industristaden Uppsala*, Uppsala, 2003, s. 38
29. Wählberg Ludwig Karta öfver Upsala 1889, Ur *Uppsalas industribyggnader från 1700-talet till 1970 - Sammanfattning och inledning till kulturbildningshistorisk värdering 2003 för Uppsala stads kulturkontor, Uppsala, 2003*
30. Flygbild från <http://maps.live.com/> Omarbetad av Karin Manberger
31. Flygperspektiv från <http://maps.live.com/> Omarbetad av Karin Manberger

Gestaltning

32. http://curbed.com/uploads/2008_12_highline.jpg
33. http://commons.wikimedia.org/wiki/File:Zuerich_Neu_Oerlikon_MFO-Park_innen.jpg
34. <http://www.flickr.com/photos/1328/535107914/>
35. <http://i.treehugger.com/images/2007/10/24/bacteria-jj-001.jpg>
36. <http://www.riverdenegarden.com/images/16greenhouse.jpg>
37. <http://www.flickr.com/photos/reinerschubert/570056102/>
38. Foto: Marianne Wahlström, Aros Arkitekter
39. <http://coolboom.net/en/wp-content/uploads/2007/11/lookout-tower1.jpg>
40. http://4.bp.blogspot.com/_U3OQmC1wFMw/Sajo1Zh0dII/AAAAAAAAADyc/eE3_3n7CCHo/s1600-h/56+odling.jpg

41. http://bp3.blogger.com/_7YDtrhhw4tw/Ro0IkxAFATI/AAAAAAAAABik/5CET'ZEslaWo/s1600-h/IMG_7995.jpg

41. http://image12.webshots.com/12/5/21/17/136052117LruMFS_fs.jpg
42. <http://www.flickr.com/photos/arelymedina/1271216547/sizes/1/>
43. http://www.addagrip.co.uk/addaset_case_winchester.html
44. http://web.mawebcenters.com/striker/images/li1_360.jpg
45. <http://www.flickr.com/photos/theowl84/2297680067/>
46. http://www.alltomtradgard.se/_internal/cimg!0/m6typ84g0ovzvck9no2szf3j9quvyxf
47. http://image12.webshots.com/12/5/21/17/136052117LruMFS_fs.jpg